

9–14 december

Debatter m. m.

Onsdagen den 14 december

Sid.

Svar på interpellation av herr Wehtje ang. valutakontorets uppgifter	5
Svar på fråga av herr Persson, Ragnar, ang. förstärkning av folkpensionerna	15
Investeringsavgift för år 1956 m. m.	15
Ändring i stadgan för Nordiska rådet	65
Provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen	66
Ökning av universitetens och högskolornas kapacitet	69
Åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.	71

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 14 december

Bevillningsutskottets betänkande nr 59, ang. investeringsavgift för år 1956 m. m.	15
Utrikesutskottets utlåtande nr 5, ang. ändring i stadgan för Nordiska rådet	65
Statsutskottets utlåtande nr 189, ang. anordnande av statsunderstödd skolhälsovård vid yrkesskolor och folkhögskolor	66
— nr 190, ang. provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen	66
— nr 191, ang. åtgärder i syfte att öka universitetens och högskolornas kapacitet m. m.	69
— nr 192, ang. befrielse för kontoristen L.-E. Larsson från viss återbetalningsskyldighet å värnpliktslån	71
— nr 193, ang. åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.	71
— memorial nr 194, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	78

Fredagen den 9 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 386, till Konungen i anledning av väckta motioner om besvärsrätten i sjukförsäkrings- och pensionsärenden.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Persson, Helmer*, och herr *Norling* väckta motionen, nr 581, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under återstoden av produktionsåret 1955/56.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 (nr 618) för Nordiska rådet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 189, i anledning av väckta motioner om anordnande av statsunderstödd skolhälsovård vid yrkesskolor och folkhögskolor;

nr 190, i anledning av väckta motioner om en provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen;

nr 191, i anledning av väckta motioner rörande åtgärder i syfte att öka universitetens och högskolornas kapacitet m. m.;

nr 192, i anledning av väckt motion om befrielse för kontoristen L.-E. Lars-

son från viss återbetalningsskyldighet å värnpliktslån;

nr 193, i anledning av väckta motioner om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m. och om en allmän översyn av den civila och militära statsförvaltningen; samt

nr 194, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om socialhjälp, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för resultatet av 1955 års folkomröstning i högertrafikfrågan; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden,

nr 40, med anledning av väckt motion om åtgärder till förhindrande av införsel i landet av skadegörare i vegetabiliska produkter;

nr 41, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m., i vad propositionen avser förordningen angående reglering av införseln av fetträvaror och fettvaror, m. m., jämte i ämnet väckt motion m. m.; samt

nr 42, med anledning av väckta motioner angående stödlån åt vissa fiskare, som lidit förluster till följd av stormskador å fiskredskap under hösten 1955.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.03.

In fidem

G. H. Berggren

Tisdagen den 13 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 385, till Konungen i anledning av väckta motioner om ersättning till Vilhelm Kenttä för viss krigsskada.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 387, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 189—193 och memorial nr 194, andra lagutskottets utlåtande nr 39 och memorial nr 40 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 40—42.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande dels av tilläggsprotokoll nr 6 och 7 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion, dels ock av ett europeiskt monetärt avtal;

bankoutsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension för städerskan vid riksdagshuset Emma Klasson, född Johansson; och

tredje lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 14 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. valutakontorets uppgifter

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wehtjes interpellation angående valutakontorets uppgifter, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en med första kammarens tillstånd väckt interpellation har herr Wehtje erinrat om att valutakontoret avslagit en framställning från AB Volvo om tillstånd att upptaga ett lån i USA på 4 miljoner dollars, att AB Volvo bragt valutakontorets beslut under Kungl. Maj:ts prövning och att Kungl. Maj:t fastställt valutakontorets beslut. Herr Wehtje har frågat mig, om Kungl. Maj:t härigenom även godkänt den motivering, som valutakontoret anfört för sitt beslut. Herr Wehtje har vidare gjort gällande, att valutakontoret numera vid sina avgöranden även synes anlägga helt andra bedömningsgrunder än de rent valutamässiga, och frågat mig, om jag anser, att en sådan vidgning av området för valutakontorets prövning står i överensstämmelse med de syften, som låg till grund för riksdagens beslut år 1939 att antaga en valutalag.

Vad först beträffar den av herr Wehtje påstådda utvidgningen av området för valutakontorets prövning vill jag anföra följande.

Herr Wehtje har i sin interpellation utgått från ett uttalande år 1954 i andra kammaren av dåvarande finansministern, herr Sköld, enligt vilket valutakontoret hade »den rent ekonomiska uppgiften att se till att våra tillgångar av utländska valutor används på ett ur ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt». Uttalandet, som gjordes i ett debattin-

lägg efter ett interpellationssvar rörande en viss valutatilldelningsfråga, torde ingalunda kunna uppfattas som en uttömmande redogörelse för valutaregleringens uppgifter i olika lägen. I själva verket hade herr Sköld ett år tidigare i denna kammare givit en mera fyllig bild av valutaregleringens syften, då han den 9 december 1953 besvarade herr Wehtjes interpellation angående behovet av fortsatt valutareglering m. m.

Valutaregleringen stöder sig som bekant på valutalagen. Denna tillkom ursprungligen såsom en beredskapslagstiftning. Enligt 1 § valutalagen får förordnande enligt 2 § valutalagen meddelas vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden, »i den mån så provas oundgängligen nödigt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet». Fullmakten att meddela förordnande togs sedan med riksdagens samtycke i bruk och en valutaförordning utfärdades år 1940. I sin ursprungliga utformning omfattade valutaförordningen huvudsakligen betalningarna från Sverige till utlandet. År 1944 kompletterades emellertid valutaförordningen efter riksdagens godkännande med regleringsbestämmelser rörande betalningar från utlandet till Sverige. Frågan om förlängning av valutalagen har tid efter annan bragts under riksdagens prövning genom att förlängningen skett för ett år i sänder. Riksdagen har sålunda haft tillfälle att förlöpande ta ställning till, huruvida de i 1 § valutalagen angivna utomordentliga av krig föranledda förhållandena skulle anses tillämpliga.

Av vad jag här nämnt framgår, att valutaregleringens karaktär av medel för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, otvetydigt är angivet i valutalagen. Valutakontorets beslut i det nu

Ang. valutakontorets uppgifter

aktuella ärendet har skett med stöd av bestämmelserna i 6 § valutaförordningen.

Jag kan mot bakgrunden av det införda ej finna, att det i det nu aktuella fallet skulle vara fråga om en utvidgning av området för valutaregleringen.

Vad så beträffar det av interpellanten berörda ärendet vill jag till en början erinra om följande.

AB Volvo hade begärt tillstånd att hos amerikansk bank upptaga ett lån garanterat av svensk valutabank. Lånet skulle återbetalas i lika stora årliga rater under tiden 1956—1959 och sålunda få en genomsnittlig löptid av två år. Lånevalutan skulle av AB Volvo försälas i Sverige mot kronor.

Av valutakontorets remissyttrande i ärendet framgår, att den genomförda kreditåtstramningen har medfört, att ett flertal företag velat täcka sina finansieringsbehov genom att upptaga lån i utlandet, i allmänhet amorteringslån med relativt kort löptid. Kännetecknande för de framställningar, som i detta syfte gjorts hos valutakontoret, har varit, att företagen velat sälja lånevalutan till svenska banker och då i sista hand till riksbanken för att erhålla medel i Sverige. Valutakontoret har vid behandlingen av sådana ansökningar resonerat som så, att försäljningen till riksbanken av dylika lånevalutor mot betalning i kronor skulle ha resulterat i en ökning av betalningsmedlen på den svenska marknaden, som i sin tur skulle ha bildat underlag för en ökad efterfrågan i Sverige. Den ökade inhemska efterfrågan skulle sannolikt ha tenderat att öka risken för underskott i de löpande betalningarna med utlandet. Det tillskott till de svenska valutareserverna, som temporärt skulle erhållas genom den kortfristiga upplåningen i utlandet, kunde således befaras till viss del bli uppvägt genom effekterna på handelsbalansen av en ökad efterfrågan i Sverige. När sedan de upptagna lånen inom kort måste amorteras och räntetjänsten ombesörjas i utländsk valuta innebär detta därför en extra belastning på valutareserven.

En dylik kortfristig upplåning i utlandet kunde enligt valutakontorets mening i nuvarande läge befaras medföra väsentliga nackdelar. Valutakontoret avisade tanken, att kontoret vid prövningen av tillstånd att upptaga kortfristiga lån i utlandet för svensk produktion och för investeringar i Sverige skulle söka utöva en gallring och ge sig in på någon gradering av kreditbehoven för ifrågavarande ändamål. Valutakontoret ansåg sig ej besitta erforderligt underlag ens för att åstadkomma en rättvis gradering mellan till kontoret riktade låneframställningar, mycket mindre att avvåga dessa mot det stora antal kreditanspråk som riktar sig direkt mot den svenska kreditmarknaden. Avvägningen av olika kreditbehov är en uppgift som ankommer på de svenska kreditinstitutionen. Man borde enligt kontorets mening kunna utgå från att kreditinstitutionen vid sin prövning ej skjuter ifrån sig just de kreditanspråk, som ur näringslivets synpunkt te sig särskilt angelägna. Tvärtom torde man kunna antaga, att kreditbehov för de stora och välkända företag, varom här i allmänhet är fråga, faktiskt intar en prioriterad ställning i konkurrensen om krediter på den svenska marknaden. De förfogar ju samtliga över goda bankmässiga säkerheter, eftersom de avsett att företaga upplåning i utländsk bank ofta mot svensk bankgaranti.

När herr Wehtje säger, att Volvos lån skulle underlätta kreditgivning till köpare av bolagets produkter bland annat på den amerikanska marknaden, fordrar detta enligt min mening ett förtydligande. Om därmed förstås länder i Nord-, Mellan- och Sydamerika, är begreppet den amerikanska marknaden sammansatt av en rad delmarknader med skiftande förhållanden. Någon säkerhet för att i detta sammanhang marknaden i USA åsyftas har icke presterats. Såvitt framgår av material hos valutakontoret finns för närvarande knappast någon svensk exportkreditgivning, som kan betecknas som medellång, till andra köpare i USA än till svenska dotterföretag. Detta beror ej på någon

Ang. valutakontorets uppgifter

restriktiv praxis från svenska myndigheters sida. Tvärtom tillstyrker valutakontoret för närvarande licens för export avsedd att ske mot medellång kreditgivning för alla marknader med undantag för en eller annan rent bilateral marknad, där det svenska exportutrymmet helt bestämmas av storleken på våra inköp från landet i fråga. Exportkreditnämnden torde se som en av sina främsta uppgifter att genom exportkreditgarantier främja export mot betalning i dollarvaluta. Berörda myndigheter vill sålunda ej hindra Volvo att lämna exportkrediter, därest företaget har finansiella möjligheter härtill. Skulle något svenskt företag anse sig kunna utvidga sin export till USA genom exportkrediter, möter det alltså ej svårigheter att få exportlicens. Anledningen till den bristande förekomsten av medellånga exportkrediter i handeln med USA-marknaden är säkerligen en helt annan. Det framstår i hög grad som överraskande, om världens utan jämförelse kapitalkraftigaste kreditmarknad skulle vara så organiserad, att vederhäftiga importörer där av kapitalvaror eller varaktiga konsumtionsvaror av räntehänsyn eller andra skäl skulle anse det fördelaktigt att ta i anspråk utländska leverantörskrediter i någon egentlig utsträckning.

Valutakontoret har framhållit angelägenheten av att kontoret vid sin tillståndsgivning icke handlar stick i stäv med riksbankens politik genom att medge sådan kortfristig finansiell upplåning i utlandet, som skulle motverka eller kringgå den kreditåtstramning, vilken riksbanken ansett nödvändig. Detta är ett sätt att uttrycka den uppfattningen, att det ur valutasynpunkt är av synnerlig betydelse, att den av riksbanken tillämpade politiken med kreditåtstramning får avsedd effekt. Skulle den till äventyrs icke uppnå sitt syfte, bleve resultatet sannolikt en valutautströmning, som kunde befaras ånyo aktualisera behovet av valutaransonerande åtgärder från valutakontorets sida. Denna valutamässiga aspekt på kreditåtstramningspolitiken synes mig helt befogad. Denna politik syftar kanske främst till att

åstadkomma balans i betalningsutbytet med utlandet.

Jag vill i detta sammanhang även omnämna, att bankofullmäktige i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta, att handläggningen av valutaärenden skall överflyttas till riksbanken. I skrivelsen har fullmäktige även redovisat och för sin del biträtt ett uttalande utav en av fullmäktige tillsatt kommitté med uppdrag att utreda frågan om valutaärendenas handläggning m. m. Enligt detta uttalande borde lämpligen en allmän översyn företagas av valutalagstiftningen. Syftet härmed skulle vara att mera preciserat än som är fallet med nuvarande avfattning av 1 § valutalagen fastslå förutsättningarna för lagstiftningens tillämpning. Fullmäktiges framställning är för närvarande föremål för remissbehandling.

Regeringen har vid sin prövning av Volvo-ärendet näppeligen haft anledning att närmare ingå på de penningpolitiska sammanhangen. Däremot är det för regeringen givetvis en angelägen uppgift att söka konstatera, huruvida valuta- och penningpolitiska avgöranden kan påkalla åtgärder från regeringens sida med hänsyn till våra exportnäringars intresen. Enligt min mening har emellertid i denna sak ingenting förevarit som föranleder något ingripande från regeringen. Jag kan för övrigt avsluta denna redogörelse med att nämna att enligt vad jag erfarit AB Volvo sedermera fått ifrågasvara kreditbehov tillgodosett på den svenska marknaden.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag ber att till finansministern få framföra mitt tack för ett utförligt svar på min interpellation. Tyvärr kan jag inte tacka för ett snabbt svar. På ett sådant skulle jag ha satt särskilt värde.

Frågan, hur valutaregleringen skall användas och för vilka syften den får utnyttjas, är inte bara rent principiellt sett betydelsefull. Den är ju också av vikt — av väsentligen rent praktisk betydelse —

Ang. valutakontorets uppgifter

för dem som sysslar med de inte alltid lätta problemen att erövra och behålla svenska exportmarknader.

Ett snabbt besked föreföll mig också möjligt. Regeringen måste ha haft sin ståndpunkt utformad och klar, då den prövade den framställning från AB Volvo, som interpellationen avser, och avisade de besvär som bolaget anfört över valutakontorets beslut.

Finansministern faller i sina försök att hävda en vidsträckt tolkning på området för valutamyndigheternas befogenheter tillbaka på två omständigheter. Dels hänvisar han i sitt interpellationsvar till två principiellt betonade uttalanden, som den förre finansministern gjort om valutaregleringens användningsmöjligheter, dels anför han valutalagens första paragraf som stöd för sin extensiva tolkning. Vad först herr Sköld angår kan objektivt sett endast *en* sak med säkerhet konstateras. Herr Sköld har vid två olika tillfällen delvis olika uttytt precis samma bestämmelser. Enklast för mig skulle naturligtvis vara att låta herr Sköld av den 9 december 1954 bemöta herr Sköld av den 9 december 1953, särskilt som vid detta senare tillfälle herr Strängs företrädare och föregångare verkligen var engagerad i ett meningsutbyte, speciellt inriktat på de syften valutaregleringen avser att tjäna. Jag har en så att säga senare upplaga av herr Sköld än den som finansministern nu förlitar sig på. Om man emellertid något närmare analyserar de båda tolkningarna — mellan vilka det märkligt nog förflöt precis ett år — finner man att den principiella skillnaden i den här behandlade frågan inte är särskilt stor. Jag nöjer mig med att erinra om att herr Sköld vid det av finansminister Sträng åberopade tillfället bestämt underströk betydelsen av att valutabestämmelserna tillämpas så smidigt som förhållandena tillåter: »Alla de möjligheter till modifiering av valutaregleringen i den takt som vårt betalningsläge med utlandet och våra internationella åtaganden medger skulle givetvis tillvaratagas.» Så ansåg herr Sköld. Har detta skett i fallet Volvo, herr finansminister?

Ändamålsbestämmelsen i valutalagens första paragraf har den kautschukkaraktär som är så typisk för de beredskapslagar som improviserades inför andra världskrigets hotande katastrof. Att nu — efter mer än 15 år — bygga upp en formell juridisk argumentation på sådana formuleringar är i och för sig orimligt. Särskilt orimligt är det om man försöker tyda dessa medvetet mycket allmänt formulerade lagingresser utan hänsyn till vad som förekommit under förarbetena till den lag man försökt att tolka.

1930 års valutalag har sin förhistoria. Under den ekonomiska kris som rasade i världen i början av 1930-talet utarbetades också i vårt land ett förslag till en särskild valutalag. Detta förslag underställdes aldrig riksdagen, eftersom det visade sig möjligt att utan särskild lagstiftning lösa de aktuella svårigheterna. 1931 års förslag till valutalag hade till syfte att möjliggöra ingripanden i en »penningkris» i landet. Möjligheterna till valutarestriktioner betraktades alltså som ett medel för den allmänna ekonomiska politiken. Denna vidsträckta målsättning avvisades klart, då 1939 års valutalag förbereddes. Under förberedelsearbetena markerades direkt, att den tänkta lagen icke skulle ge befogenheter att reglera utrikeshandeln och icke heller vara ett instrument för att möta en penningkris i landet, som inte berodde på krig eller krigsfara. Mot denna bakgrund förefaller det mig alldeles uppenbart att valutalagen skapades för att ordna beredskapen mot en befarad valuta-utströmning och icke för något annat ändamål. Den hade alltså en klart avgränsad och mycket speciell uppgift.

Detta blir än tydligare, om man erinrar sig, att just den paragraf i valutaförordningen som tillämpades i fallet Volvo härleder sig från 1944. Inför det väntade fredsslutet räknade man med en risk för betydande kapitalinflöde till vårt land. Det ansågs nödvändigt, att statsmakterna skulle få ett särskilt instrument för att möta denna risk, men det markerades att »i den händelse Sverige skulle utsättas för ett kraftigt infly-

tande i depressiv eller inflatorisk riktning från utlandet en justering av växelkurserna borde tillgripas som medel att möta detta inflytande i den mån en dylik justering är förenlig med svenska internationella åtaganden». De befogenheter som ändringen av valutaförordningen skulle ge var alltså aldrig avsedda att vara ett medel för den »interna målsättningen för penningpolitiken».

Herr talman! Vad jag nu anfört förefaller mig vara grund för ett påstående att valutamyndigheterna i fallet Volvo och i andra liknande fall gått utöver de gränser som satts för valutaregleringens syften. Vi har här ett nytt exempel på en lagstiftning som av myndigheterna begagnas som ett glidande underlag för åtgärder som dessa i ögonblicket på mer eller mindre goda grunder finner önskvärda. Denna metod att vidga befogenheterna successivt har sina påtagliga risker ur rättssäkerhetssynpunkt och med hänsyn till de regler för lagstiftning som dock fortfarande gäller i vårt land.

Därtill kommer en omständighet som finansminister Sträng kanske vill göra ett uttalande om. Anser finansministern att en valutareglering, använd som ett instrument i en allmänt angiven ekonomisk politik, är förenlig med våra internationella åtaganden? Är med andra ord finansministern av den uppfattningen, att valutaregleringar i princip kan användas för ett ändamål, vilka enligt internationellt vedertagen uppfattning bör lösas med hjälp av en intern ekonomisk politik?

I interpellationssvaret återger finansministern också ett mera allmänt samhällsekonomiskt resonemang som enligt uppgift skulle ha varit bestämmande för valutakontorets och regeringens ståndpunkt. Om detta resonemang tillåter jag mig säga, att det är synnerligen teoretiskt, att det är ofullständigt och att det i ett avsnitt lämnar så egendomliga uppgifter, att man skulle frestas tala om advokatyri, om man inte visste, att sådan är herr Sträng helt främmande.

Valutakontoret hävdar att stora och välkända företag faktiskt intar en prioriterad ställning i konkurrensen om kre-

Ang. valutakontorets uppgifter

diter på den svenska marknaden. Detta uttalande bör läsas mot bakgrunden av riksbankschefens bekanta promemoria som tidigare diskuterades här i riksdagen denna höst. Denna promemoria anbefaller för det första en kvantitativt angiven nedpressning av utlåningen. Den prioriterar vissa kreditbehov, men ingalunda industriens eller ens exportindustriens. Den syftar till en ransonering av krediten. Därvidlag spelar säkerligen fullgod säkerhet inte någon avgörande roll. Uttalandet är alltså i bästa fall meningslöst.

Till de teoretiska synpunkter som anlagts på den samhällsekonomiska effekten av en kortfristig upplåning i utlandet vill jag endast anföra att dessa har helt bortsett från att även en kortfristig upplåning i utlandet antingen resulterar i en momentan förbättring av valutareserven eller i en omedelbart ökad tillgång på varor på den svenska marknaden. I det förra fallet uppnås en i och för sig gynnsam effekt, vars interna konsekvenser man måste vara beredd att möta med den ekonomiska politiken, om över huvud taget resonemanget om det önskvärda i att stärka valutareserverna skall vara någonting annat än löst prat. I det andra fallet kan jag inte inse annat än att tillgången på varor ökar lika starkt som efterfrågan. Ur inflations-synpunkt inträffar alltså ingenting. Att jag företräder denna uppfattning beror kanske på att jag har större intresse för praktiska ting än för teoretiska spekulationer.

Har man denna utgångspunkt framstår hela det resonemang i interpellationssvaret som sysslar med nackdelarna av en kortfristig upplåning i utlandet som verklighetsfrämmande.

Vad speciellt Volvos lån angår vill jag på grund av interpellationssvaret fastslå, att företaget planerat sin exportaktivitet så, att såväl räntorna på det ifrågasatta lånet som avbetalningarna på detsamma helt skulle kunna fullgöras med hårdvalutor som den planerade exporten skulle inbringa. Det har alltså aldrig varit fråga om någon begäran från den lånesökande att få fullgöra sina be-

Ang. valutakontorets uppgifter

talningsskyldigheter i svensk valuta eller med någon annan mjukvaluta. Någon påfrestning för vår hårdvalutareserv skulle alltså ett bifall till framställningen icke ha medfört. Detta är en väsentlig omständighet för bedömningen av detta och liknande fall.

Finansministern avslutar sitt svar med att påpeka, att AB Volvo sedermera fått — än en gång, jag hoppas den sista, citerar jag — »ifrågavarande kreditbehov tillgodosett på den svenska marknaden». Om jag inte är felaktigt underrättad, ligger saken så till att AB Volvo fått det kreditbehov tillgodosett som är förenat med den utbyggnad vilken är en förutsättning — allmänt taget — för dess exportoffensiv. Allt tyder också på att denna del av vår verkstadsexport i år skall lyckas tämligen hyggligt nå de uppsatta målen.

Däremot lär det vara så, att Volvo ännu icke kunnat lösa det speciella kreditproblem som dess behov att lämna medellånga leveranskrediter aktualiserar. I detta avseende är alltså frågan i stort sett olöst. Det är naturligtvis inte situationen på kreditmarknaden i Förenta staterna som skulle vara ett skäl för Volvo eller något annat exportföretag att erbjuda amerikanska köpare av svenska exportvaror medellånga krediter. Ingen betvivlar den amerikanska marknadens möjligheter att själv lösa sådana problem. Vad det gäller är något annat — det medel i konkurrensen om köparna, som en väl avvägd möjlighet till krediter alltid utgör. En säljare som t. ex. kan erbjuda en köpare av bussar att själv ikläda sig den medellånga kreditens risker och besvärligheter framstår för icke så få köpare som mera konkurrenskraftig. Tyskarna fäster till exempel i sin exportoffensiv avgörande vikt vid denna omständighet och har inom landet skapat betydande möjligheter till sådan kredit. Det är mer än en svensk verkstadsexportör som fått känna på vad detta betyder i ett hårdnande konkurrensläge.

Herr talman! Jag nödgas alltjämt vidhålla min uppfattning, att Volvo-ärendet, taget som ett typiskt exempel, icke blivit behandlat i vederbörande instan-

ser på ett sätt, som kan betraktas som uppmuntrande för våra exportansträngningar. Valutalagens befogenheter har icke använts — såvitt jag kan bedöma saken — med tillräcklig hänsyn till nödvändigheten för oss att främja icke minst exporten av verkstadsprodukter.

Till sist skulle jag vilja säga, att med den erfarenhet jag har från företag, vilkas verksamhet jag har kunnat följa, har valutamyndigheterna visat mycket stort tillmötesgående. Det är därför jag förvånar mig över den handläggning som har skett i det föreliggande fallet och liknande. Det tillmötesgående som visats har givetvis lämnats i fullt medvetande om det stöd som möjligheten att bereda leveranskrediter bjuder i en så hård konkurrens som vi för närvarande har. Jag antar, att Volvos exportansträngningar anses önskvärda liksom exportansträngningarna från verkstadsindustrien i allmänhet. Vi har väl en önskan att få en väl differentierad export. Det kommer ju att öka våra möjligheter, det kommer att ge oss en bredare och säkrare bas att stå på. Är vi endast hänvisade till produkterna från våra skogsindustrier och till malm och annat som är baserat på våra naturtillgångar, är vi naturligtvis mera sårbara än om vi också kan förlita oss på en stor och ökande export från verkstadsindustrien.

Det skulle vara av stort intresse att erfara, om finansministern delar denna min uppfattning och om man inte bör ge ett erkännande och stöd åt de lofvärda insatser som enligt min mening Volvo gör för att upparbeta sin export.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Interpellanten började sitt anförande med att kritisera att han fått vänta så länge på interpellationssvaret. Jag kan kanske ändå till mitt försvar anförda, att valutalagen ju är en lag som vi har haft sedan år 1939 och att vi har haft tillfälle att diskutera den i kammaren varje år, när den har prölongerats. Herr Wehtje har vid två tillfällen, år 1953 och år 1954, tagit initiativ till interpellationsdebatter om valu-

Ang. valutakontorets uppgifter

talagen och valutakontorets sätt att sköta sitt fögderi. Jag har inte kunnat finna, att det är något speciellt nytt i den nu aktuella interpellationen från herr Wehtje, och har faktiskt inte haft känslan av att det skulle vara fråga om något slags brandkärsutryckning, när jag skulle svara på herr Wehtjes interpellation. Jag skall inte lägga lök på laxen med att säga, att svaret skulle ha givits något tidigare, om inte herr Wehtje själv hade önskat få interpellationen besvarad i dag.

Nu ägnade herr Wehtje i sitt svar rätt mycket utrymme åt den interpellationsdebatt, som fördes i kammaren 1954. Jag betraktar den, eftersom jag har läst både 1953 och 1954 års interpellationsdebatter, såsom en mera kortfattad och icke så seriös behandling av ärendet som den mycket utförliga debatt, som gick här i kammaren mellan herr Wehtje och herr Sköld 1953. Det visade sig då att herr Wehtje och herr Sköld i stort sett var ense om att valutatalagen icke hade en så begränsad innebörd som herr Wehtje i dag gör gällande. Jag skulle faktiskt kunna turnera herr Wehtjes inlägg med att ställa herr Wehtje av i dag mot herr Wehtje av 1953, men jag skall ändå roa mig med att referera ett par synpunkter i en i övrigt intressant och innehållsrik debatt, som fördes här i kammaren den 9 december 1953.

Förre finansministern herr Sköld sade vid detta tillfälle: »Denna lagstiftning», d. v. s. valutatalagen, »skulle härjämte utgöra ett skydd mot en av krig föranledd kapitalinströmning som i hög grad skulle kunna försvåra en rationell penningpolitik.» Han utvecklade detta vidare genom att säga: »Beträffande kapitalrörelserna talar åtskilliga omständigheter för att en fri valutamarknad för kapitalbetalningar gentemot utlandet skulle medföra kapitalrörelser av den storleksordning, att deras inverkan på valutareserver samt kredit- och kapitalmarknad i Sverige ej skulle kunna tolereras.»

Herr Wehtje har egentligen inte så mycket att invända mot denna principiella uppfattning. Han säger här: »Vi

säger oss, att vi i det stora hela har balans i vår yttre ekonomi, d. v. s. i vårt varuutbyte och våra betalningsförhållanden med utlandet, och att vi likaledes har en naturlig jämvikt i vår inre ekonomi. Under sådana förhållanden», märk väl, under sådana förhållanden när man har balans i valutatalaget gentemot utlandet och när man har balans i den inre ekonomien, »torde det nu inte finnas några risker för valutarörelser som skulle kunna rubba vår ekonomiska balans.»

Detta är ju indirekt ett ganska klart besked från herr Wehtjes sida att i vissa ekonomiska lägen kan valutarörelserna få ett avgörande inflytande just för landets penningpolitik och ekonomiska politik över huvud taget. Om herr Wehtje har en annan uppfattning i dag, så är det en omvändelse, vars bakomliggande orsaker naturligtvis kunde vara intressanta att få närmare utvecklade.

Herr Wehtje deklarerade i ganska insinuanta vändningar kritiska omdömen om valutaregleringen över huvud taget, och det må man väl göra. Men när man talar om kautschukbestämmelser och gör gällande att här är det formell juridik som ligger bakom tolkningen, är det väl kanske ändå på sin plats att understryka, att denna lagstiftning har ju riksdagen möjligheter att bedöma en gång om året, och så länge riksdagen har gillat den, får man väl ändå acceptera den. Jag har också svårt att förstå att man skall kunna tolka lagar av den här arten med bortseende från den juridiska synpunkten på lagstiftningen. I så fall skulle ju denna lag ha en alldeles speciell karaktär, som inte är kännetecknande för lagstiftning i allmänhet.

När herr Wehtje kommer tillbaka till att denna lagstiftning har en klart begränsad uppgift, måste jag på nytt referera till interpellationssvaret, där det särskilt är understreckat ett direkt citat ur gällande valutatalag, där det heter att den kan användas »i den mån så provas oundgängligen nödigt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet». Därmed har ju riksdagen godtagit, att valutatalagen får användas, kan användas och bör

Ang. valutakontorets uppgifter

användas i den allmänna ekonomisk-politiska arsenalen, om det visar sig vara nödvändigt och erforderligt.

Volvo-ärendet är inte något speciellt enskilt och särpräglat ärende. Som det framgick ur interpellationssvaret finns det flera företag, som har begärt att få ta upp lån från utlandet, växla pengarna till svenska kronor och på det sättet möjliggöra den i och för sig prisvärda saken att kunna utöka sin export. När valutakontoret hade att ta ställning till Volvo-ärendet, gällde det således något av ett prejudikat. Det måste väl ändå vara ganska uppenbart att om man släpper in utländskt kapital på den svenska marknaden, samtidigt som regering och riksdag är ense om att man skall driva en ekonomisk politik, där vi också använder kreditåtstramning och penningknapphet som ett medel att schacka inflationstendenserna, så är det fasligt litet med logik i en åtgärd, som herr Wehtje är ute efter. Man kan säga att det tidigare icke var lika uppenbart. Vi har ju inte mer än sex å sju månader under 1955 på allvar använt de penningpolitiska vapnen i den ekonomiska arsenalen. Men när vi tar det steget att vi säger att nu skall vi arbeta med kreditinskränkning, med räntestegring och med knapphet på likvida medel för att på den vägen få bukt med hotande inflationstendenser, måste ju detta vara ett annat läge, herr Wehtje. Det måste ju framstå såsom väsentligt mycket mera inkonsekvent att i ett sådant läge acceptera en påspädning på den svenska penningmarknaden genom lån utifrån, som växlas i svenska kronor och som går ut och efterfrågar arbetskraft och material, precis som pengar gör i alla olika sammanhang.

Herr Wehtje ställde allra sist en fråga till mig. Han sade: »Är inte exportansträngningar prisvärda och nödvändiga?» Visst är de det, herr Wehtje. Jag är den förste att understryka det. Det är prisvärt och det är önskvärt, men att lyckas med den ekonomiska politiken är inte bara prisvärt och önskvärt, utan är helt enkelt nödvändigt i det läget, vari vi befinner oss i dag.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Det verkade som om finansministern tyckte att det var onödigt att vi över huvud taget diskuterade valutafrågorna och valutaregleringen här i dag. Jag ber om överseende om jag ändå tar mig friheten att aktualisera dessa frågor. Jag vill gärna förbehålla mig rätten att bringa dem på tal även i fortsättningen, om det anses nödvändigt.

Jag får säga finansministern att behandlingen av Volvo-fallet har väckt stor uppmärksamhet i vida kretsar. Man har i det avgörande som träffats sett mycket stora risker för vår utrikeshandel. Här tillämpas en kristidsreglering, som inte alls har varit avsedd att tillämpas för fall som det aktuella eller under dessa förhållanden. Man fruktar, att den kommer att handhas så att mycket stora värden för vårt land sätts på spel. Läget är ju nu helt annorlunda än vad det var för det första när lagen tillskapades och för det andra vid de tillfällen när vi förut diskuterade valutaregleringens bibehållande. I den debatt som fördes för ett år sedan gjorde jag vissa uttalanden som nu citerades av finansministern. Då var emellertid läget det att vi hoppades både i vårt land och ute i världen kunna nå en sådan balans att vi skulle finna det möjligt att helt slopa valutaregleringen, i varje fall för de rent kommersiella valutarörelserna. Från den utgångspunkten diskuterade vi frågan den gången. Nu har vi en annan utgångspunkt, nu diskuterar vi frågan utifrån det läge som i dag råder och de speciella förhållanden som har kommit in i detta särskilda fall.

Valutaregleringen är ju en klar kristidsföreteelse, och det är synnerligen angeläget att vi dels handhar den med försiktighet, dels ser till att vi avskaffar den så fort som möjligt, liksom andra regleringar. Den kan inte fylla någon uppgift i det läge som vi strävar efter, när det råder balans i vår ekonomi och när man har en lugn utveckling ute i världen.

Finansministern svarade inte på en av de frågor som jag direkt ställde, nämligen om finansministern verkligen me-

Ang. valutakontorets uppgifter

nar att vi har frihet att använda valutaregleringen för reglering av vår utrikeshandel. Jag trodde och jag tror att våra internationella åtaganden direkt förbjuder oss detta. Det vore väl ganska egendomligt om man hävdar att vi har mycket stor frihet att använda valutaregleringen i handelspolitiskt syfte. Det skulle ju i så fall vara möjligt, herr finansminister, att t. ex. med hjälp av valutaregleringen begränsa importen på ett mycket bekvämt sätt. Man kunde låta bli att tilldela valutor för import som inte anses vara önskvärd.

Vidare säger herr finansministern att jag har mycket litet av logik i mitt resonemang. Jag skall inte förlänga debatten ytterligare. Jag skall sluta med att konstatera att mig förefaller det som om logiken i regeringens och de penningvårdande myndigheternas handlande är synnerligen bristfällig, om inte finansministern kan påvisa vad det är för skillnad mellan detta fall, när Volvo söker få en kortfristig upplåning i utlandet för att kunna lämna kommersiella krediter, och riksbankens förfarande för ett antal månader sedan. Då tog banken upp två lån i Schweiz, och det var såvitt jag hört för precis samma ändamål. Valutorna togs in till Sverige, och syftet var alldeles detsamma som Volvo nu har. Man skulle lämna kommersiella krediter. Jag ber att få efterlysa logiken i finansministerns och de penningvårdande myndigheternas handlande.

Herr statsrådet STRÅNG:

Jag är angelägen om att tillrättalägga ett missförstånd från herr Wehtjes sida. Om herr Wehtje fick den uppfattningen att jag tycker det är onödigt att diskutera valutaregleringslagen och valutaförhållandena, så är det ett beklagligt missförstånd. Jag har ju presterat ett interpellationssvar på, om jag minns rätt, fem eller sex tåttskrivna sidor, och jag är beredd att fortsätta denna debatt så länge herr Wehtje önskar, om nu kammaren har tålmod med oss. Jag vill lägga till rätta detta misstag med det samma.

Herr Wehtje frågar vidare: Är valutaregleringen en kristidsföreteelse? Skall vi ha den kvar nu när det inte längre är krig eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden som rekvisitet för lagstiftningen säger. Ja, vi har ju helt enkelt tvingats att se sanningen i ögonen här.

Någon kanske invänder att inflationshot inte kan betecknas som en krisföreteelse. Tyvärr förhåller det sig så, att inflationshot kan uppträda inte bara när vi har öppet krig i världen eller brottas med av krig föranledda utomordentliga förhållanden. Vi har faktiskt under nuvarande förhållanden nästan ständigt att räkna med spänningar i samhällsekonomin, och dylika spänningar gör sig gällande även under så pass fredliga förhållanden som råder i dag. Därför tvingas vi att alljämt arbeta med dessa lagstiftningar som infördes 1939 och 1940. Riksdagens flertal har ju också ansett att det skulle vara oansvarigt att avvärja oss på dessa punkter. Hur praktiskt sakkunnig herr Wehtje än är måste jag nog därför säga att diskussionen här börjat få en allt för teoretisk karaktär.

Herr Wehtje kom vidare tillbaka till frågan, huruvida en sådan åtgärd, som valutakontoret här har vidtagit, står i överensstämmelse med våra internationella åtaganden. Ja, det finns inga internationella åtaganden som hindrar valutakontoret att fatta ett sådant beslut som detta. Det gäller icke här en handelspolitisk fråga i egentlig mening, utan det rör sig om ett finansiellt ärende. I finansiella ställningstaganden är vi icke bundna genom några internationella överenskommelser.

Jag vill vidare understryka för herr Wehtje, att det inte bara är i vårt land som man kommit till insikt om nödvändigheten att tillvarata samhällets möjligheter att behärska företeelser av den art vi här diskuterar.

Jag har i min hand fått ett referat av ett anförande som hållits av dr A. Schaefer, ordförande i »Schweizerische Bankgesellschafts» direktion. Dr Schaefer borde således vara acceptabel

Ang. valutakontorets uppgifter

såsom penning- och valutapolitiskt orakel även för herr Wehtje. Han slår vid sitt anförande först fast att han vill skissera några av de viktigaste principer »vilka gälla för alla länders internationella lånerelationer och vilka — som erfarenheterna det senaste årtiondet visat — man i längden inte ostrafat kan bryta mot». Hans anförande var inom parentes sagt närmast föranlett av en diskussion om möjligheterna att lämna schweiziska lån till Tyskland. Dr Schaefer yttrade: »Varje presumtvt gäldenärsländ, eller konkretare: den instans som där är ansvarig för den allmänna kreditpolitiken, torde ha ett ord att säga om lämpligheten av ett utlandslån. — — — Det är också skillnad på om ett utlandslån upptages i tider av en konjunkturavmattning eller under en högkonjunktur. Därest produktionsmedlen redan är fullständigt utnyttjade, måste övervägas, huruvida anskaffande av ny maskinell produktionskapacitet medelst upptagande av kredit verkligen är berättigat, huruvida den för dess utnyttjande nödvändiga arbetskraften över huvud är tillgänglig och huruvida inte efterfrågan på arbetsmarknaden skulle stegras på ett icke önskvärt sätt samt lönehöjningar och fördyring av produktionen framkallas.

Med hänsyn till den för dagen i de flesta länder rådande fulla sysselsättningen synes den samhällsekonomiska ändamålsenligheten av ytterligare investeringar medelst upptagande av utlandslån i många avseenden problematisk. — — — Dylåna borde — i händelse de influtna beloppen kvarstanna i gäldenärsländet — bl. a. leda till en konsolidering, d. v. s. avlyftning av kortfristiga lån; i annat fall ökar de endast risken för en pris- och löneinflation från penningssidan.»

Detta yttrar således ordföranden i Schweizerische Bankgesellschafts direktion. Eftersom herr Wehtje och hans partivänner i många olika sammanhang hänvisat till de schweiziska penning- och valutapolitikernas synpunkter, vilka man velat anföra såsom mönster även för vårt land, kanske det kan ha sitt

värde även för herr Wehtje att jag här citerar dr Schaefers uttalande. Utvecklingen har faktiskt överlag lett oss in i ett sådant läge att man tvingas att bedöma valutaregleringar och andra ting från helt andra utgångspunkter än de gamla traditionella uppfattningarna. Vi måste i dag se dessa ting såsom delar i det stora problem som vi har framför oss, nämligen att upprätthålla ekonomisk stabilitet och bekämpa spirande inflationstendenser.

Herr WEHTJE (h):

Finansministern och jag har helt olika uppfattningar om de uppgifter, som en valutareglering har att fylla. Jag bestriider fortfarande att det är rimligt att tänka sig att använda valutaregleringen för att t. ex. bekämpa en inflationstendens, vilket finansministern gjorde gällande. Hotar en inflation bör den enligt min mening mötas med andra medel. Det får vi anledning att tala om senare i dag. Jag anser emellertid inte att valutaregleringen skall utnyttjas för något sådant ändamål. Jag trodde faktiskt att vi var överens om att valutaregleringen inte skulle få användas på sätt som här skett, vare sig när det gäller förhållanden inom landet eller i det internationella umgänget. Jag kan därvid hänvisa till de överenskommelser, som är träffade om reglering av varuutbytet länderna emellan, där man uttryckligen förbundit sig att inte vidtaga åtgärder på valutaområdet.

Herr finansministern förde sedan i sin replik en undvikande fäktning. Vi är faktiskt på väg att hamna utanför området för den diskussion, som egentligen skulle föras här. Herr finansministern gjorde ett nog så intressant citat, däri det talades om överföringar av kapital från ett land till ett annat. Men det är inte det diskussionen rör. Jag har inte anledning att nu förlänga debatten, utan inskränker mig till att konstatera, att jag inte från finansministern fått någon tillfredsställande förklaring på vad det är som skiljer Voivo-fallet från de åtgärder, som riksbanken vidtog för ett år

Ang. förstärkning av folkpensionerna. — Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

sedan, när den gick ut på marknaden och tog upp utlandslån för att möjliggöra kommersiella krediter och stärka vår export.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. förstärkning av folkpensionerna

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Persson, Ragnar*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställt en så lydande fråga: »Kommer regeringen att taga något initiativ till en ytterligare förstärkning av folkpensionerna?»

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet *ERICSSON*, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, och nu yttrade:

Herr talman! Herr *Persson* i *Vinberg* har frågat mig om regeringen kommer att taga något initiativ till en ytterligare förstärkning av folkpensionerna.

På denna fråga får jag lämna följande svar.

På regeringens förslag beslöt riksdagen 1953 att genom särskilda s. k. standardtillägg bereda folkpensionärerna del i den allmänna stegring av levnadsnivån, som oavsett levnadskostnadsstegringen ägt rum sedan folkpensioneringen fick sin nuvarande utformning. Detta innebar, såsom min företrädare i ämbetet uttalade, ett fullföljande av den tanke, som kom till uttryck vid 1946 års riksdagsbeslut om folkpensionerna.

Statsmakternas ställningstagande 1946 och 1953 betraktar jag som alltjämt bindande. Förhållandet mellan folkpensionerna och den allmänna löneutvecklingen följes därför med uppmärksamhet inom socialdepartementet. Sedan en tid förberedes inom departementet ett förslag, som syftar till att bereda folkpensionärerna en standardhöjning motsvarande den, som välståndsutvecklingen under de senaste åren möjliggjort för de i arbetslivet verksamma. Förslaget kommer att framläggas för 1956 års riksdag.

Herr *PERSSON, RAGNAR*, (s):

Herr talman! Jag är förvissad om att när jag nu till statsrådet framför mitt tack för det positiva och löftesrika svaret, skulle jag få instämmanden från tusenden och åter tusenden, om de just nu hade kännedom om statsrådets besked. Folkpensionärerna hör inte till de högröstade grupperna i samhället. De lever visserligen under skiftande ekonomiska betingelser, men den del av dem, som är helt hänvisad till folkpensionen för sin försörjning, har alltmer i sin materiella livsföring fått utveckla sig till verkliga levnadskonstnärer.

Jag har ställt denna fråga, därför att jag i mitt arbete som pensionsnämnsordförande märkt en alltmer tilltagande oro inför den kostnadsökning, som våra dagliga förnödenheter med jämna mellanrum undergår. Svaret medför säkerligen för dessa människor en stor lättnad i bekymren, och jag hoppas att när den utlovade förstärkningen slutgiltigt utformats, det skall visa sig att folkpensionärerna fått sin rättmätiga andel av den gemensamma kakan eller, som statsrådet själv uttryckte det i svaret, »en standardhöjning motsvarande den, som välståndsutvecklingen under de senaste åren möjliggjort för de i arbetslivet verksamma».

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få tacka för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo riksesutskottets utlåtande nr 6, bankoutskottets utlåtande nr 40 och tredje lagutskottets utlåtande nr 33.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1956, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

I en den 7 oktober 1955 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 205, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om investeringsavgift för år 1956; samt

2) förordning om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift).

De av Kungl. Maj:t framlagda förordningsförslagen inneburo, att de avgifter på investeringar inom rörelse och jordbruk samt i motorfordon som tidigare beslutats för 1955 även skulle uttagas på investeringar som ägde rum 1956. För de nya avgifterna hade förslagits skola gälla i huvudsak samma bestämmelser som för 1955 års avgifter.

Till utskottets behandling hade hänvisats ett flertal i anledning av propositionen väckta motioner.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet under åberopande av vad däri anförts hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 205 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 570 av herr Eskilsson m. fl. och II: 699 av fröken Wetterström m. fl.,

1) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om investeringsavgift för år 1956 med viss under punkten angiven ändring av 5 §;

2) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift); samt

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 568 av herr Gustaf Karlsson m. fl. och II: 698 av herr Johansson i Öckerö m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 571 av herr Franzén och II: 709 av herr Norén i Mullsjö,

3) de likalydande motionerna I: 572 av herrar Franzén och Nils Theodor Larsson samt II: 703 av herr Andersson i Brämhult m. fl.,

4) de likalydande motionerna I: 573 av herr Johan Persson m. fl. och II: 702 av herr Carlsson i Stockholm m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 574 av herr Weiland m. fl. och II: 705 av herr Nelander m. fl.,

6) de likalydande motionerna I: 575 av herrar Ohlon och Svärd samt II: 704 av herrar Boija och Edström,

7) de likalydande motionerna I: 576 av herr Ohlon m. fl. och II: 706 av herr Ohlin m. fl.,

8) de likalydande motionerna I: 577 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 700 av herr Hjalmarsen m. fl.,

9) de likalydande motionerna I: 578 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 701 av herr Hjalmarsen m. fl.,

10) de likalydande motionerna I: 579 av herrar Wehtje och Ebbe Ohlsson samt II: 707 av herrar Cassel och Nilsson i Svalöv,

11) motionen I: 569 av herr Gustaf Elofsson ävensom

12) motionen II: 708 av herr Hagberg i Stockholm m. fl., måtte i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i betänkandet anført och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Spetz, Velander, Anders Johansson, Kristensson* i Osby, *Sjölin, Kollberg* och *Nilsson* i Svalöv, vilka på anförda skäl vid punkterna A 1 och A 2 hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 576 av herr Ohlon m. fl. och II: 706 av herr Ohlin m. fl., de likalydande motionerna I: 577 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 700 av herr Hjalmarsen m. fl., de likalydande motionerna I: 578 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 701 av herr Hjalmarsen m. fl. ävensom de likalydande motioner-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

na I: 575 av herrar Ohlon och Svärd samt II: 704 av herrar Boija och Edström, de likalydande motionerna I: 573 av herr Johan Persson m. fl. och II: 702 av herr Carlsson i Stockholm m. fl. samt motionen II: 708 av herr Hagberg i Stockholm m. fl.,

1) avslå det vid propositionen fogade förslaget till förordning om investeringsavgift för år 1956; samt

2) avslå det vid propositionen fogade förslaget till förordning om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift);

II) av herr *Gustaf Elofsson*, som av angivna orsaker vid punkten A 2 hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 569 av herr Gustaf Elofsson, avslå det vid propositionen fogade förslaget till förordning om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift) samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för begränsning under år 1956 av importen av sådana motorfordon, som avsåges i nämnda förslag, på så sätt, att valuta intill ett belopp av högst 600 miljoner kronor ställdes till förfogande för sådan import;

III) av herrar *Spetz, Velander, Anders Johansson, Kristensson* i Osby, *Sjölin, Kollberg* och *Nilsson* i Svalöv, vilka, därest riksdagen ej skulle bifalla de av dem framställda yrkandena om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 205, på åberopade grunder beträffande punkterna A 1 och A 2 hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 205 icke kunnat av riksdagen

gen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 568 av herr Gustaf Karlsson m. fl. och II: 698 av herr Johansson i Öckerö m. fl., de likalydande motionerna I: 570 av herr Eskilsson m. fl. och II: 699 av fröken Wetterström m. fl., de likalydande motionerna I: 572 av herrar Franzén och Nils Theodor Larsson samt II: 703 av herr Andersson i Brämhult m. fl., de likalydande motionerna I: 573 av herr Johan Persson m. fl. och II: 702 av herr Carlsson i Stockholm m. fl., de likalydande motionerna I: 574 av herr Weiland m. fl. och II: 705 av herr Nelander m. fl., de likalydande motionerna I: 575 av herrar Ohlon och Svärd samt II: 704 av herrar Boija och Edström ävensom de likalydande motionerna I: 579 av herrar Wehtje och Ebbe Ohlsson samt II: 707 av herrar Cassel och Nilsson i Svalöv,

1) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om investeringsavgift för år 1956 med den ändring, att 2 § utginge, samt med de ändringar av 1, 5, 6, 7 och 10 §§ ävensom av 12 § 1 mom., som framginge av ett i reservationen infört författningsförslag;

2) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om avgift vid investering i motorfordon år 1956 (särskild investeringsavgift) med de ändringar av 1, 2, 3, 4 och 5 §§ ävensom av ikraftträdandebestämmelsen, som i reservationen närmare angivits;

IV) av herr *Niklasson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

De båda förordningsförslagen voro i nedan angivna delar så lydande:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(De under III upptagna reservanternas förslag:)

Förslaget till förordning om investeringsavgift för år 1956

1 § första stycket

Fysisk eller juridisk person, som under det beskattningsår för vilket taxering till statlig inkomstskatt äger rum i första instans år 1957 verkställt inves-

1 § första stycket

Fysisk eller juridisk person, som under det beskattningsår för vilket taxering till statlig inkomstskatt äger rum i första instans år 1957 verkställt in-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(De under III upptagna reservanternas förslag:)*

tering av nedan angivet slag inom någon av förvärvskällorna *jordbruksfastighet*, annan fastighet eller rörelse och som icke är frikallad från skyldighet att erlægga sådan skatt för inkomst av samma förvärvskälla, skall i enlighet med vad i denna förordning sägs till staten erlægga investeringsavgift.

vestering av nedan angivet slag inom någon av förvärvskällorna annan fastighet eller rörelse och som icke är frikallad från skyldighet att erlægga sådan skatt för inkomst av samma förvärvskälla, skall i enlighet med vad i denna förordning sägs till staten erlægga investeringsavgift.

2 § första stycket

Till sådan investering inom förvärvskällan *jordbruksfastighet*, som föranleder uttagande av investeringsavgift (avgiftspliktig investering), hänföres

a) i fråga om byggnad:

ny-, till- och ombyggnad samt reparation och underhåll av byggnad till den del densamma användes för annat ändamål än bostadsändamål; samt

b) i fråga om maskiner och andra för jordbruksdriften avsedda döda inventarier med en beräknad varaktighetstid av mer än tre år:

nyuppsättning, ersättningsanskaffning och sådana förbättringsåtgärder, som icke äro att hänföra till normalt underhåll.

3 § första stycket

Till avgiftspliktig investering inom förvärvskällan *annan fastighet* hänföres

a) i fråga om fastighet med undantag för sådana till byggnad hörande fasta maskiner, som vid fastighetstaxeringen åsatts särskilt maskinvärde: grundförbättring å fastigheten, förvärv av byggnad genom köp eller därmed jämförligt fång, ny- till- och ombyggnad samt reparation och underhåll av byggnad, dock att — när investeringen avser personalbostäder — allenast utfört reparations- och underhållsarbete skall anses som avgiftspliktig investering; samt

b) i fråga om sådana vid a) avsedda fasta maskiner, som hava en beräknad varaktighetstid av mer än tre år:

nyuppsättning, ersättningsanskaffning och sådana förbättringsåtgärder, som icke äro att hänföra till normalt underhåll.

3 § första stycket**5 § femte—åttonde styckena**

Investeringsavgift skall ej utgå vid investering i fartyg.

5 § femte stycket

För den som yrkesmässigt bedriver fiske skall investering i fartyg och andra för fisket avsedda inventarier, som helt eller så gott som uteslutande användes i sådan rörelse, icke anses såsom avgiftspliktig investering. Vad nu sagts skall dock ej gälla investering i fartyg med bruttodräktighet överstigande 100 registerton.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.
(Kungl. Maj:ts förslag:) (De under III upptagna reservanternas
förslag:)

Investering, som tillkommit på direkt föranstaltande av offentlig myndighet, skall ej anses som avgiftspliktig investering.

Från avgiftsplikt skola vidare undan- tagas investeringar i motorfordon, som äro registrerade eller registreras för yrkesmässig trafik enligt förordningen den 25 oktober 1940 angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. (nr 910).

Likaså skola investeringar i enskild järnvägsdrift fritagas från avgiftsplikt.

7 § andra stycket

Har vid sådant förvärv av tillgång, som utgör avgiftspliktig investering, såsom likvid eller dellikvid lämnats annan likartad tillgång, skall såsom investeringskostnad anses allenast mellan- skillnaden.

7 § andra stycket

Har vid sådant förvärv av tillgång, som utgör avgiftspliktig investering, såsom likvid eller dellikvid lämnats annan likartad tillgång, skall såsom investeringskostnad anses allenast mellan- skillnaden. *Likaså skall vid beräkning av investeringskostnad för ersättningsanskaffning avdrag göras för den utrangerade tillgångens ursprungliga anskaffningsvärde eller, om detta ej kan visas, för det belopp som erhålles vid försäljningen av tillgången.*

10 §

Investeringsavgiften utgör tolv procent av den avgiftsbelagda investeringskostnaden.

Investeringsavgift skall anses som sådan speciell skatt, för vilken avdrag må åtnjutas vid inkomsttaxeringen; och skall i följd härav restituerad, avkortad eller avskriven sådan avgift, för vilken avdrag medgivits vid inkomsttaxeringen, utgöra skattepliktig intäkt.

10 §

Företagare, som erlagt investeringsavgift men vars rörelse under året visat förlust eller så ringa överskott, att han vid beräkning av nettointäkten av rörelsen ej kunnat utnyttja avdragsrätten, må tillgodogöra sig det resterande avdraget intill tre år efter det investeringsavgiften erlagts.

Förslaget till förordning om avgift vid investering i motorfordon år 1956
(särskild investeringsavgift)

1 § första stycket

För förvärv av personbil, av sådan med skåp-, stationsvagns- eller personbilskarosseri utrustad lastbil vilkens tjänstevikt ej överstiger 1 800 kilogram

1 § första stycket

För förvärv av personbil, av sådan med skåp-, stationsvagns- eller personbilskarosseri utrustad lastbil vilkens tjänstevikt ej överstiger 1 800 kilogram

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(De under III upptagna reservanternas förslag:)*

eller av motorcykel skall under tid, som angives i 2 §, till staten erläggas särskild investeringsavgift i enlighet med vad nedan sägs.

eller av motorcykel skall under tid, som angives i 2 §, till staten erläggas särskild investeringsavgift i enlighet med vad nedan sägs, *allt under förutsättning att fordonet vid förvärvstillfället icke var eller tidigare hade varit upptaget i bilregister.*

Angående sättet för betänkandets förredragning yttrade

3 §

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 59 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna A 1 och A 2 på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts i vederbörande punkt behandlade förordningsförslag, det första sådant det av utskottet förordats till antagande, och därefter utskottets hemställan;

att vid föredragningen av det i punkten A 1 behandlade förordningsförslaget först må upptagas 3 §, varvid överläggning må äga rum beträffande betänkandet i dess helhet, samt därefter fördragas 1 och 2 §§ i ett sammanhang, vidare övriga paragrafer i nummerföljd paragrafvis och, där så erfordras, styckevis samt sist ikraftträdandebestämmelser, ingress och rubrik;

att vid föredragningen av det i punkten A 2 tillstyrkta förordningsförslaget först må behandlas 6 §, därefter 1 § och slutligen övriga delar av förordningsförslaget; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Punkten A 1

Kungl. Maj:ts i punkten behandlade förslag till förordning om investeringsavgift för år 1956, sådant det av utskottet förordats till antagande

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Statsrådet och chefen för finansdepartementet inledde debatten i andra kammaren i början av förra månaden vid remiss av den till avgörande nu föreliggande propositionen med att, såsom han uttryckte det, »summera verkningarna av de olika slags åtgärder, som riksdagen under vårsessionen fann för gott att besluta». Finansministern trodde en sådan summering vara »så mycket mer på sin plats som besluten då åtföljdes av dystra spådomar och energiska föreställningar från oppositionens sida — spådomar, som hade karaktären av olyckskorpars kraxande, och föreställningar, vilkas innehåll kort och gott byggdes upp på tesen om åtgärdernas obehövlighet eller deras olyckliga inriktning».

När finansministern betraktade dessa verkningar, fann han bland annat att industriproduktionen under år 1955, fördelad på kapitalvaru- och konsumtionsvaruindustrien, i förhållande till föregående års siffror visade en utomordentligt stark stegring, att den totala industriproduktionen för första halvåret 1955 låg väsentligt högre än för motsvarande tid år 1954 samt att detta resultat självfallet betingades av att här i landet drivits en politik, vilken givit utrymme för de investeringar, som nu utgjorde en stabil grund för en utvecklingsduglig industri.

Om finansministern menade — såsom hans ord ger vid handen — att den antydda produktionsutvecklingen är ett resultat av de åtgärder av olika slag, som riksdagen under vårsessionen gick in

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

för, är det uppenbart, att en sådan slutledningskonst måste betecknas såsom synnerligen löst grundad, låt vara att den tyvärr är alltför vanlig i den ekonomiska debatten här i landet. Man har sålunda anledning att efterlysa sammanhanget mellan den av riksdagen så sent som den 9 februari i år beslutade investeringsavgiften och den av finansministern åberopade produktionsutvecklingen. Något försök till analys därav har finansministern försiktigt nog icke i något sammanhang inlåtit sig på. Det är dock desto större anledning att intressera sig härför, som finansministern i fortsättningen, i anslutning till propositionens innehåll, presenterade en bild av läget och en summering av ekonomiska data, som gav »ett totalintryck av ovanligt hög aktivitet i vårt ekonomiska liv». Finansministern fogade därtill att »detta läge får också betraktas mot bakgrunden av vad som åtgjorts från regeringens och riksdagens sida av kontraktiv natur under den gångna tiden av 1955». Så följde en uppräknin g av dessa åtgärder, och först i raden bland dem ställdes investeringsavgiften.

När det verkligen gäller att besvara frågan: vad har investeringsavgiften betydtt och vad kan den förutsättas komma att betyda i de åsyftade sammanhangen, hjälper oss dock finansministern ett stycke på vägen med svaret. Mot bakgrunden av den »stormflod av investeringsönskemål» — orden är finansministerns — som det nuvarande läget återspeglar, frågar han: »Har vi ett sparande, som ger oss en chans att svälja ökade investeringar? Sparar vi för litet för framtiden? Investerar vi för litet? Konsumerar vi lättsinnigt för mycket i ögonblicket?»

Dessa frågor indicerar en realistisk inställning till sparandets betydelse, och ställda vid sidan av finansministerns erinran i fortsättningen om att »det är ett av alla känt faktum, att nationens västånd står och faller med våra möjligheter till vidare utveckling och förnyelse av produktionsapparaten» samt att »investeringarnas nyckelroll i framåtskridandet är här oomtvistad», leder de

också till en utgångspunkt för diskussionen, som knappast någon borde kunna komma förbi, den nämligen att investeringsavgiften såsom ett medel till bevarande av samhällsekonomisk balans eller till hållande tillbaka av de inflationsdrivande krafterna måste på mycket goda grunder ifrågasättas.

Inte kan väl den allmänna investeringsavgiften anses stimulera till en ökning av sparandet, till ett befordrande av ett varaktigt eller stort sparande, helst på bredast möjliga bas. Finansministern har ju i annat sammanhang för icke så länge sedan med travestering av en känd sentens sagt oss: »Att leva är icke nödvändigt, men att spara är nödvändigt.» Inte tänkte väl finansministern då på att investeringsavgiften skulle vara ett medel till främjande av detta sparande. Och icke kan väl investeringsavgiften i något hänseende betraktas såsom en produktionsfrämjande faktor! Den måste utgöra en kostnadshöjande, en fördyrande faktor och därmed verka icke inflationshämmande utan inflationsdrivande. Dess prisförhöjande verkan är ju obestridlig. Kostnaden för varje avgiftsbelagd investering ökar nämligen med 12 procent, och hela investeringskostnaden måste givetvis förräntas och amorteras. Den är osmidig och kan inte anpassas till eller varieras efter förändringar i läget på kortare sikt. Den drabbar på grund av sin natur i högsta grad oberäkneligt och slumpartat. Den försvårar planeringsarbetet inom näringslivet. Den ackumulerar, i den mån den över huvud taget medför någon tillfällig investeringsbegränsande effekt, till avgiftsfria år investeringsbehov, som då med nödvändighet måste medföra en ökning av påfrestningarna på våra reala resurser.

När investeringsavgiften i tidigare sammanhang varit på tal, har städse starkt understrukits, att förutsättningen för att den därmed åsyftade investeringsbegränsande effekten skulle uppnås vore, att den bleve av kort varaktighet och klart tidsbegränsad. Det är anmärkningsvärt att finansministern i propositionen icke med ett enda ord berör frå-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

gan därom, och detta ehuru den nu föreslagna prolongationen innebär, att investeringsavgiften kommer att utgå under icke mindre än fyra år av femårsperioden 1952—1956. Ingen antydan göres heller, om eller när investeringsavgiften är avsedd, bör eller kan tänkas komma att upphöra. Att den på grund härav icke utlöser något incitament till uppskjutande av planerade investeringar, ligger i sakens natur. Ett konstaterande helt allmänt av expansiva tendenser framför allt i fråga om företagens investeringar och i avseende å förvärv av varaktiga konsumtionsvaror kan icke räcka såsom motivering för allt.

I propositionen anföres, att den stigande konjunkturen ute i världen och de med denna förenade pris- och lönestegringarna i andra länder gjort, att de genom årets avtalsrörelser höjda produktionskostnaderna i vårt land inte medfört så stora svårigheter som eljest kunnat förutses. Det är anledning att notera finansministerns erkännande, att de genom årets avtalsrörelse höjda produktionskostnaderna i vårt land innefattat vissa risker med avseende å produktionskostnadernas stegring. Finansministern låtsas emellertid i sammanhanget icke om de gynnsamma verkningar, som de rationaliseringsfrämjande investeringarna inom vårt näringsliv medfört i detta avseende. Det hade varit desto mer befogat, som finansministern understryker de betydande risker för ogynnsamma verkningar på vår konkurrensförmåga, som det aktuella läget med rådande prisstegringstendenser medför. För vår industri, för företagsamheten i stort, framstår det i varje fall såsom ofrånkomligt, att den måste rationalisera för att icke sacka efter i utvecklingen och för att den i landets intresse, i allas intresse, skall kunna hävda sig i konkurrensen på snart sagt alla fronter. Planerandet och fullföljandet av dessa rationaliseringsåtgärder försvåras självfallet genom investeringsavgiften, som därmed blir ett hinder för näringslivet, för produktionens utveckling och ingalunda något verkamt medel mot en överkonjunktur, befarad eller redan för handen.

Det är nedslående, det måste verka deprimerande att nödgas konstatera, att den föreliggande propositionen utgör ett nytt och otvetydigt belägg på att, då regeringen är inne på sina s. k. tillfälliga åtgärder, betingade enligt dess förmenande av exceptionella omständigheter, man har att räkna med att det i själva verket är fråga om åtgärder av stor permanens. Det ligger någonting av vingelpolitik över detta förhållande liksom över de ständiga ändringarna i företagsbeskattningen, behandlingen i olika hänseenden av bilismen etc. Man saknar till synes sinne för att företagsamheten måste planera på lång sikt och att det därför kräves så långt möjligt fasta utgångspunkter.

Uppenbart är, att bevarandet av ett stabilt penningvärde framstår såsom en trängande angelägenhet för alla. Men detta utesluter på intet sätt den mening, att en investeringsavgift icke kan vara ett tjänligt medel i sådant sammanhang. Att läget alltjämt motiverar efterfrågebegränsande åtgärder skall icke bestridas. Ingenting talar dock emot att den överexpansion, som kan anses hota, skall kunna bemästras genom en restriktiv penning- och kreditpolitik, som vi, om än motvilligt och alltför sent, slagit in på.

Då konjunkturinstitutet är inne på att expansionstakten i utvecklingen under årets lopp successivt dämpats, har man anledning utgå ifrån att just denna politik ägt väsentlig betydelse därvidlag och att så kan bli fallet i än högre grad i fortsättningen. Uteslutet är väl icke heller, att läget kan komma att undergå förändringar även av andra anledningar. Konjunkturinstitutet har sålunda i sin höst-rapport icke varit främmande för den mening, att allting talar för att de inhemska drivkrafterna »för närvarande jämfört med nuläget» pekar mot en konjunkturavmattning i vårt land.

Med den terminologi, som inledningsvis tillades finansministern, är det klart, att det mesta av vad jag här anfört utgör spådomar, som har karaktären av olycks-korpars kraxande, samt föreställningar, uppbyggda på tesen om den allmänna

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

investeringsavgiftens obehövlighet eller dess olyckliga inriktning. Jag finner mig dock med jämnmot häri, då med mitt sätt att se balansen i samhällsekonomien måste eftersträvas och efter allt att döma kan nås främst genom stegring av produktionen, som i sin ordning förutsätter investeringar och åter investeringar samt såsom grund därför ett ökat sparande, ett stort sparande på bredast möjliga bas.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den såsom nr I) betecknade reservationen i dess första del.

I fråga om den särskilda investeringsavgiften, oftast benämnd bilaccis, kan jag i väsentliga stycken återropa, vad jag i det föregående anfört. Såsom en förmildrande omständighet, när det gäller min negativa inställning till bilaccisen respektive dess fortvaro, vill jag därtill foga, att denna inställning åtminstone så sent som den 27 oktober 1954 delades av den dåvarande finansministern samt inrikesministern. Att deras deklarationer på den punkten här i riksdagen icke stred mot övriga regeringsmedlemmars uppfattning är väl icke heller för djärvt att antaga. Mot de förskjutningar i motiv och åsikter i och för sig, som där efter inträtt, skall jag inte rikta några erinringar, även om jag beklagat och beklagar dem.

Att söka hålla bilismen tillbaka genom speciella punktskatter måste under alla förhållanden vara en oriktig metod. Och med en permanentning av sådana punktskatter uppnår man säkerligen inte, att eventuella spekulanter uppskjuter eller avstår från att köpa bil, utan möjligen att köpkraften i vissa fall inriktas på billigare fordon samt kanske i något fall söker sig till andra investeringsobjekt.

I sammanhanget vill jag gärna ställa den frågan: Gives det någon naturlig gräns för utvecklingen på bilismens område? Svaret på den frågan synes näppeligen kunna bli annat än nekande. Se på Förenata staterna, som redan för 35 år sedan — år 1920 — hade en högre biltäthet än Sverige har i dag, eller Canada, som 6 å 7 år senare — 1926/27 —

hade nått vår nuvarande nivå. Även vi har säkerligen att räkna med en ständigt fortgående ökning av bilbeståndet, en ökning sammanfallande med utvecklingen och bottnande i framträdande behov. I konkurrensen med övriga transportmedel bör den inneboende styrkan och anpassningsförmågan i förhållande till vid varje tidpunkt föreliggande uppgifter bli helt utslagsgivande. En bromsning av utvecklingen enligt dess naturliga betingelser och linjer på detta område måste icke minst på grund av de utomordentligt komplicerade problem, som därigenom skulle komma att rullas upp, framstå såsom i högsta grad äventyrlig. Den skulle också, principiellt sett, stå i strid med det fria konsumtionsvalets idé inte blott som grund för anpassningen till möjligheterna i tillvaron, utan också som drivfjäder för den ekonomiska utvecklingen.

Då jag biträtt reservationen nr III), skall jag säga några ord även om den.

Denna reservation tar i första rummet sikte på förvärvskällan jordbruksfastighet. Alla är vi medvetna om att det svenska jordbruket befinner sig i ett mycket känsligt läge. Basen för detta jordbruk lär för övrigt numera vara för stor. Knappast på något annat område framträder nödvändigheten av rationalisering och anpassning med sådan styrka som på jordbrukets. För jordbrukets och även för den svenska landsbygdens framtid är möjligheterna och sättet för denna rationalisering och anpassning av avgörande betydelse. Det är också klart, att denna rationalisering och anpassning i allt väsentligt är beroende av jordbrukarna själva, deras egna överväganden och insatser. Investeringsavgiften måste försvåra deras bemödanden därvidlag. Det bör sålunda framstå såsom uppenbart, att den föreslagna investeringsavgiften icke är och icke kan vara ägnad att befördra utvecklingen på jordbrukets område i något hänsende.

Propositionen och därmed utskottsberäkandet innefattar förslag om att den särskilda investeringsavgiften skall utgå även vid köp och byte av begagnade bilar. En sådan avgiftsbeläggning kan icke

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

motiveras ur samhällsekonomisk synpunkt. Den torde icke kunna få någon som helst inverkan på köpkraftstillgången i landet. Och grunden för avgiftens avvägning — fordonets tjänstevikt respektive årsmodell — måste föranleda utomordentligt starka betänkligheter. Inom ett sådant system för bestämmande av avgiftens storlek finnes intet utrymme för sådana principer som jämlikhet och rättvisa.

Investeringsavgiften skall i princip vara avdragsgill vid inkomsttaxeringen. Avdragsrätten är emellertid så utformad, att den stannar på papperet, därest icke den skattskyldige för det beskattningsår, då avgiften erlagts, har en inkomst, som täcker avgiftens belopp. Denna ordning måste framstå såsom obillig och stötande. En kompletterande bestämmelse måste vara påkallad av sådant innehåll, att en företagare, som erlagt investeringsavgift, men vars rörelse under året visat förlust eller så ringa överskott, att han vid beräkning av nettointäkten av rörelsen ej kunnat utnyttja avdragsrätten, skall äga rätt att exempelvis under de närmaste tre åren därefter tillgodogöra sig resterande avdrag. Det är anmärkningsvärt, att utskottsmajoriteten saknat förståelse för ett så naturligt rättvisekrav.

Jag utgår från att övriga punkter i reservation nr III) kommer att närmare motiveras av vederbörande motionärer och andra talare. Jag skall därför begränsa mig till det anförda och avser att senare under överläggningen ställa de yrkanden, som betingas av vad jag här anför.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Skälen mot en investeringsavgift har diskuterats i denna kammar den 12 december 1951 och senast den 9 februari i år. Jag skall försöka undvika att alltför mycket upprepa vad som sags vid dessa tidigare tillfällen eller vad herr Velander sagt här i dag.

I debatten den 9 februari tillät jag mig uttrycka en förmodan att om den allmänna opinionen i det ögonblicket hade

kunnat komma till uttryck i riksdagens sammansättning skulle i varje fall finansministern överväga att avgå. Nu har finansministern Sköld avgått, givetvis av helt andra skäl. Med en travestering skulle man kunna säga: Finansministern går, men investeringsavgiften består. Ty nu gäller det ju i själva verket en förlängning av investeringsavgiften på obestämd tid, såsom herr Velander också antydde. Formellt är det visserligen på ett år. Jag vill härvid erinra om tvenne saker. För det första är avsikten med ifrågavarande avgift att begränsa investeringarna, inte att skaffa pengar till statskassan. Ju mindre pengar det blir, desto effektivare har avgiften verkat. För det andra har från alla håll vitsordats, att en dylik avgift kan beräknas få effekt *endast* om den uttryckligen begränsas till viss tid. Herr Sköld uttryckte i december 1951 saken på följande sätt: »Om vi inte bestämmer oss för det, medger jag att den» — d. v. s. avgiften — »är meningslös.» Jag understryker, herr talman, ordet *meningslös*. Bevillningsutskottet skrev då också: »För att investeringsavgiften skall erhålla den sålunda åsyftade effekten förutsättes givetvis att bestämmelserna erhålla en klar tidsbegränsning.» Herr Sjödahl stod också i denna talarstol den 9 februari i år och utropade med den trosvisshet, som är karakteristiskt för honom: »Kom ihåg att investeringsavgiften är tidsbegränsad. Förra gången hade man en tidsgräns på två år. Nu är avgiften begränsad till ett år. Det måste verka mera effektivt än om avgiften gällt två år, och i nuvarande situation kan den vara ett hjälpmedel att bringa inflationen på knä.» Herr Sjödahl förespeglade till och med, att man exempelvis kunde beställa mindre fraktfartyg i år för leverans år 1956 och därigenom undgå avgiftsbegränsning.

Vi torde nu kunna konstatera, att någon nämnvärd effekt har investeringsavgiften under innevarande år icke haft. Investeringarna har enligt konjunkturrapporten ökat eller beräknas öka med omkring 6 procent i förhållande till år 1954, och då är att märka att 1954 års

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

investeringsvolym ansågs vara så stor, att den anfördes såsom ett skäl för att man skulle ha investeringsavgift även år 1955. Bilinköpen har ju i år slagit alla tidigare rekord. Orsaken härtill är givetvis att ingen trodde på herr Sjödahls försäkran sedan herr Sköld på direkt fråga inte ville ge något löfte om begränsning till tiden. Herr Sjödahl återkom ej heller i debatten.

Någon anledning att uppskjuta investeringar eller bilinköp till år 1956 fanns sålunda icke. Tvärtom förutsåg konjunkturinstitutet i sin höstrapport — den är skriven så pass tidigt, att förlängningen endast var annonserad — att denna annonserade förlängning kunde komma att medföra en del investeringar, som tidigare uppskjutits till efter årsskiftet men som nu kunde komma att sättas i gång redan under hösten. Avgiftens effekt blir, såsom herr Velander framhöll, en fördyring av investeringarna, vilket givetvis påverkar varupriserna och därmed snarast verkar inflationsdrivande i stället för tvärtom.

Tidigare var investeringsavgiften tillsammans med regleringar, främst byggnadsregleringen, regeringens alternativ till folkpartiets krav på en stramare penningmarknad, rörlig ränta och ett uppmuntrande av sparandet. Vad har hänt sedan riksdagen sist beslöt investeringsavgift? Vi har fått ett premiesparande och en stramare penningmarknad med, som vi hoppas, en rörlig ränta. Jag kan i det sammanhanget, herr talman, inte neka mig nöjet att än en gång citera herr Sjödahl från i vintras. Han sade då bland annat: »När man hörde herr Spetz var det ju rena tillbedjandet av räntan. Det var en ny mammonsstod inför vilken herr Spetz framförde sina mest devota lovsånger.»

Ack ja, herr Sjödahl, man skulle inför vad som skett kunna tillämpa herr Sjödahls egna ord: man har varit motsträvig i det längsta, men undan för undan har man svalt åtgärderna. Till slut har man prisat dem. Nu hyllar både herr Sjödahl och jag samma mammonsstod!

Ett argument, som jag sett framföras på något håll, är att investeringsavgiften

är nödvändig för att hålla tillbaka kraven på lönehöjningar. Frånsett att det väl ändå inte är meningen att riksdagen genom avgöranden beträffande den ekonomiska politiken indirekt skall ingripa i löneförhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter, är tanken orimlig, vilket framgår av att investeringsavgiften enligt propositionen beräknas ge 75 miljoner kronor, medan en genomsnittlig löneökning av endast en procent uppgår till 240 å 250 miljoner kronor. Härtill kan läggas, att företagen i år genom beslut vid vårriksdagen belastas med skärpta regler för avskrivning å inventarier och för värdering av varulager, att gälla från den 1 januari 1956, samt höjd uttagningsprocent till statsskatt från och med den 1 juli i år. Vad det betyder i ökade skatter är inte lätt att säga; enligt en uppgift som jag har fått skulle det per år, i varje fall under de närmaste åren, kunna beräknas till omkring 700 miljoner kronor per år. Uppenbart är, att investeringsavgiften i detta avseende inte kan spela någon roll.

Vi är väl alla överens om svårigheten att göra en riktig bedömning av framtidsutsikterna. Enligt konjunkturrapporten kan dock en viss balans konstateras som en följd av riksbankens ändrade penningpolitik, och ytterligare resultat kan väntas i början av nästa år. Konjunkturläget bedöms i meddelandena från konjunkturinstitutet för hösten bl. a. på följande sätt: »Mycket talar dock för att under våren och sommaren 1955 grunden lagts för en starkt kontraktiv effekt på 1956 års samhällsekonomi.»

I fortsättningen antyder konjunkturinstitutet, att man kanske rentav kan vänta att det skulle uppstå en viss arbetslöshet. I det läget är enligt vår mening en smidig penningpolitik med rörlig ränta det bästa medlet för att å ena sidan bekämpa inflationen men, om så erfordras, å andra sidan motverka arbetslöshet.

Vad skall vi då med det stela, osmidiga och dessutom ineffektiva medlet investeringsavgift? Låt oss ta bort åtgärder, som på ömtåliga områden, t. ex. den mindre sjöfarten, endast verkar störan-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

de, för att inte säga förstörande, på en för ifrågavarande näringsgren livsviktig utveckling! Vi har i höst på västkusten fått smärtsamma påminnelser om behovet av förnyelse av dessa fartyg. Vid totalhaverier av två motorseglare har fyra människoliv spillts. Den sista olyckan fanns ju refererad i dagspressen i måndags. I båda dessa fall har det varit fråga om äldre fartyg. Jag vill i detta avseende hänvisa till den motion, som i denna kammare väckts av herr Gustaf Karlsson i Munkedal. Finansministern har gjort undantag för fiskefartyg upp till 100 ton, vilket skall noteras med tacksamhet. Men också fartyg upp till 300 ton användes till fiske. Det s. k. isländsfisket efter sill kan endast bedrivas från sådana fartyg, då våra vanliga fiskefartyg är för små för att kunna utvärda påfrestningarna i de stormiga farvattnen vid Island. Det är för övrigt samma kustbefolkning, samma småvarv och annan kustindustri, som driver och betjänar såväl fiskebåtarna som dessa mindre fraktfartyg.

Herr talman! I likhet med herr Velander hemställer jag i första hand om bifall till den med I) betecknade reservationen.

Jag skulle bara på en punkt vilja säga några ord beträffande den med III) betecknade reservationen. Denna reservation innehåller beträffande 5 § förslaget till förordning om investeringsavgift bestämmelser om att investeringar, som är föranledda av offentlig myndighets beslut, skall vara fria från investeringsavgift. Det förefaller mig, som om det vore ett ur principiell synpunkt rimligt beslut, om riksdagen i detta avseende följde reservationen, för den händelse riksdagen inte vill följa den rena avslagslinjen.

Herr talman! Jag skall senare, i den mån så erfordras, återkomma med yrkanden.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Den fråga, som de två föregående talarna har ställt, har närmast varit, om investeringsavgiften över

huvud taget behöves såsom ett komplement till andra åtgärder.

Jag vill i det avseendet bara erinra om att den kreditåtstramning, som nu har satts in rätt hårt, uppenbarligen ännu inte gjort sig gällande. Man har inga tydliga tecken på en avmattning. Man kan ha funderingar över hur kreditåtstramningen kommer att verka, men man vet det inte med bestämdhet. Man kan således inte säga, om den verkar tillräckligt kontraktivt på den investeringsbenägenhet som finnes.

Vi har alldeles uppenbart en rätt dålig bytesbalans. Vår import är långt större än vår export, och vi kan inte ens med sjöfartsnettot utjämna skillnaden utan får efter allt att döma under året en minskad valutabehållning. Vi har en sysselsättning, som är överfull. Här arbetas i landet till sista tegelstenen och till sista muraren. Det finns ingen arbetskraft kvar. Vi har under sådana förhållanden den överfulla sysselsättningens samhälle med det hot om inflation som det för med sig, och vi är tämligen överens om att det behövs mycket kraftiga åtgärder för att hindra prisnivån från att stiga och därmed penningnivån att försämras. Men vi har olika meningar beträffande medlen.

Frågan om investeringsavgiften är givetvis av den arten, att man måste jämföra den med frågan om räntan. Det har herr Spetz fullständigt rätt i, men han menar att räntan är det allena saliggörande. Han betraktar fortfarande den höga räntan som den mammonstod, som han är en devot tillbedjare av. Han citerade mig från mitt anförande i februari, och jag kan till det endast säga, att herr Spetz' inställning fortfarande är densamma. Han tror på att räntan är allena saliggörande. Man kan inte gärna yttra sig med större trovishet än herr Spetz har gjort förut och även nu gör. Det är troligt, att man kan åstadkomma resultat med mycket starka höjningar av räntan. Men hur högt skall man då behöva låta räntan stiga? Inte kan man nöja sig med en höjning med en procent, som vi för närvarande har?

Om man vill bedriva relativt sett en

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

lågrentepolitik, måste man säkerligen utbygga och komplettera räntevapnet med en hel rad andra åtgärder och bland annat i en tid som den nuvarande med en investeringsavgift. Den är i nuets läge nödvändig. En investeringsavgift på 12 procent betyder visserligen, då den är avdragsgill, för ett bolag med dess 50-procentiga bolagsskatt endast en 6-procentig fördyring av investeringarna, men en sådan fördyring är dock ett långt mer återhållande moment än en räntehöjning med en procent. Och detta är ju avsikten! Avsikten är inte att förhindra investeringar och därmed rationaliseringar. Erfarenheten under de tre år, då vi haft denna avgift, visar också att det pågår en mycket omfattande investeringsverksamhet, som tar i anspråk så pass mycket av nationalinkomsten, att det nog för närvarande utgör ett rekord i världen, måhända med undantag för Norge. Av bruttonationalprodukteten går enligt gjorda beräkningar 30 procent till investeringar. Det visar att investeringsavgiften inte har alltför hindrande effekt när det gäller investeringar. Men förhandenvaron av en investeringsavgift betyder att man säger till företagen: »Ni får väga och pröva, om ni med denna 6-procentiga avgift vill öka er investeringskostnad eller vill uppskjuta investeringen till något följande år.» Det är denna prövning, som man hoppas skall leda till att de ur rationaliseringssynpunkt mest nödvändiga investeringarna kommer till stånd och att andra investeringar uppskjutes. Man lägger således i företagets egen hand att göra denna prövning.

Jag tror alltså att investeringsavgiften har en betydande verkan såsom ett komplement till den rätt svaga räntehöjning som har gjorts. Jag vill erinra om att konjunkturinstitutet i sin höst-rapport har uttalat, att räntehöjningen betytt rätt litet för frågan om investeringarnas räntabilitet. Investeringsavgiften har säkerligen vägt mycket tyngre.

Men det är inte bara såsom ett komplement till räntan som investeringsavgiften är motiverad. Den är också ett komplement till de kreditåstramande åt-

gärder, som man har vidtagit närmast genom bankerna under riksbankens ideliga pådrivande. Investeringsavgiften erfordras med tanke närmast på de företag som i mycket stor utsträckning är självfinansierande. Det gäller de företag, som har så mycket av likvida medel, att de inte behöver springa till bankerna för att få medel till investeringsverksamheten.

Uppenbart är ju, och det har jag själv för min del uttalat i ett kommittébetänkande, att blir det en allmän kreditåstramning och därigenom svårt att få pengar, så påverkar det nog också de självfinansierande företagen, så att dessa håller mera likvida medel tillgängliga för sig och icke i samma utsträckning som förut använder dem för investeringar. Men denna tendens behöver nog förstärkas genom denna sexprocentiga investeringsavgift. Man kan åtminstone misstänka att det *kan* förhålla sig så, som det sades i debatten i andra kammaren i går, där det uttalades tvivel på att bankerna och de andra kreditföretagen fullt objektivt fördelade krediterna. Man menade att vissa företag skulle kunna få krediter lättare än andra. Tydligt avsåg man därvid de stora företagen, och det är just dessa som framför allt är självfinansierande. De skulle därtill också, menade man, ha lättare än andra att få krediter i bankerna. Det finns ju ingen central fördelning av vart krediterna skall gå, utan detta får skötas genom de enskilda bankföretagen.

Jag vet inte hur det är med den opartiska fördelningen. Jag skulle för min del tro att bankerna fördelar och ransonerar krediterna så lojalt de förmår. Men jag skulle kunna tänka mig att kommer herr X, herr Y eller herr Z såsom ledare av stora företag in i sina banker, där kanske också herr X, herr Y eller herr Z sitter i ledningen, och begär lån, så *kan* det vara relativt lättare för herr X, herr Y eller herr Z att erhålla dessa lån än för bonden Andersson eller hantverkaren Pettersson eller någon annan, som också vill låna pengar.

Jag vill inte på något sätt påstå att bankerna medvetet åsidosätter objektiv-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

tetens regler, men det kan nog hända att det är lättare för stora företag än för små att erhålla krediter. Med tanke härpå är det ju värdefullt att vid sidan om kreditransoneringen också ha en sak som träffar de självfinansierande företagen direkt, nämligen att de får betala denna avgift på i verkligheten sex procent.

Man har både nu och förut gjort mycket stor affär av att investeringsavgiften har uppgivits vara tidsbegränsad — ja, den har inte bara uppgivits vara tidsbegränsad, den antogs i februari endast för detta år. Det var en klar tidsbegränsning, men utskottet sade ifrån att om avgiften skulle förlängas så erfordrades därför ett riksdagsbeslut. Utskottet erinrade om den saken i sitt utlåtande. Det är ju också tämligen uppenbart, att en riksdag inte kan hindra en följande riksdag att träffa avgöranden. Om läget ett följande år är sådant, att man behöver ett så kraftigt medel som investeringsavgiften är, så bör riksdagen inte vara förhindrad att anta den på nytt. Men vi hoppades i utskottet, och jag förmodar att vederbörande inom regeringen och att man allmänt inom riksdagen hoppades detsamma, att man skulle kunna bemästra inflationshotet så att investeringsavgiften kunde tas bort för nästa år. Det har inte blivit på det sättet. Den har behövts för ytterligare ett år.

Investeringsavgiften är fortfarande klart tidsbegränsad till ett år, och den betraktas av utskottet som en temporär åtgärd. Men jag skall villigt erkänna att det är med investeringsavgiften som med vissa mediciner: kroppen blir immun när de har använts en längre tid. Skulle investeringsavgiften förlängas år efter år komme den inte att verka fullt på det sätt som man har avsett. Om företagen räknar med en kostnad, som ständigt återkommer år efter år, verkar avgiften kostnadsförhöjande och manar därigenom till betänksamhet, det är visserligen sant, men då kommer inte det avsedda uppskjutningsmomentet att göra sig gällande. Jag tror därför att om vi ett följande år råkar i samma läge som nu, att det behövs mycket kraftigt

verkande medel mot inflatoriska tendenser, så vore det lämpligt att regeringen sökte i den arsenal av vapen mot inflationen som den har eller kan komma att ha till sitt förfogande och valde en ersättning för investeringsavgiften. Om vi återigen under nästa år skulle komma i ett annat ekonomiskt läge, där man vill stimulera till investeringar i stället för att som nu hålla emot — man vet ju inte hur det kan bli — finns det givetvis inga hinder för att man gör med denna lagstiftning så som vi har gjort med vissa andra ekonomiska lagar: sätter dem ur kraft, då de inte behövs.

Investeringsavgiften är ju avsedd att verka generellt, precis som räntan. Den har alla räntans svagheter. Räntan verkar generellt, den verkar blint, den verkar över hela linjen. Så gör investeringsavgiften också. Den är något mildare på det sättet, att den inte gäller för smärre investeringar. Vi har ju satt en gräns på 20 000 kronor. Det visar sig att det t. ex. för både det mindre och det medelstora jordbruket räcker med en gräns vid 20 000 kronor för investeringsavgiftens uttagande. Ränthöjningen däremot verkar över hela linjen, den drabbar både den som lånar ett litet belopp för en liten investering och den som lånar ett stort belopp för en stor investering.

Denna generella verkan i metoden bör man inte upphäva. Man bör inte skapa undantag. Det kan anföras motiv som verkar rätt starka för det ena eller andra undantaget, men det är alldeles uppenbart att för en hel del andra saker skulle samma eller liknande motiveringar kunna förebringas. Man får ta det som det är och låta det verka över hela linjen. Tanken att ge sig på en dispensprövning har riksdagen förut avvisat. Det skulle blott leda till osäkerhet huruvida investeringsavgiften skulle påläggas eller inte, det skulle leda till tvister, och till slut kommer en del behjärtade motionärer att dra sakerna inför riksdagen. Vi har ju sett spår som förskräcker!

På en punkt har någon av de föregående talarna — det var väl särskilt herr

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

Spetz — menat att ett undantag skulle göras, och det är när en offentlig myndighet ålagt att den och den saken skall utföras. Jag vill erinra om att detta skulle betyda, om det gällde en ofrånkomlig investering av ett företag, att därest den verkställdes av en ansvarsfull företagare, när den erfordrades, så blev han avgiftsbelagd, men var företagaren försumlig och genom offentliga myndigheters åligganden drevs att göra denna investering, skulle han bli fri från avgift. En sådan anordning är tämligen orimlig. Riksdagen skrev förra året, att de offentliga myndigheterna borde iakttaga återhållsamhet. Vi har i år ytterligare understrukit detta, och vi har skrivit att ett sådant åläggande av en myndighet liksom andra myndighetsåtgärder kan överklagas, och i högre instans måste man då fästa stort avseende vid detta uttalande av riksdagen. Jag tror att man därmed har kommit så långt som man över huvud taget kan på den punkten. Eftersom motionärerna har tagit upp detta såsom en speciell punkt i sin reservation, kan måhända dessa mina anmärkningar knytas därtill.

Bilaccisen har det befunnits nödvändigt att förlänga även för nästföljande år. När man begränsar investeringarna i företag av olika slag, och det gäller ju även deras lastbilar, så kan det nog anses vara nödvändigt och rättvist att även begränsa köpen av bilar för mera personligt bruk. Man kan inte rimligen underlåta att vidtaga åtgärder mot de mycket betydande investeringar som sker för i hög grad rent privat bruk, medan man lägger på så starka avgifter då det gäller investeringar i rationaliseringssyfte för att bygga upp produktionsapparaten. Det är inte av några moraliserings-synpunkter som utskottet har biträtt förslaget om bilaccisen. Vi har fria medborgare här i detta land. Vad de sätter främst på sin önskelista får de själva avgöra. Vi kan hysa olika meningar om vad de bör sätta främst, om de bör låta bilen komma i första eller andra, femte eller sjätte rummet. Det får vederbörande själva avgöra. Den utveckling till mera bilar för privatbruk, som vi har i

vårt land, får vi se som ett utslag av den allmänna standardhöjningen. Vill medborgarna skaffa sig bilar, motorcyklar eller vad det vara må, så får det bli deras ensak. Men vi kan inte bortse från den inverkan anskaffande av dessa varaktiga konsumtionsföremål har på vår samhällsekonomi. Det är uppbarhet för alla att de direkta kostnaderna för bilarna och motorcyklarna samt driften av dem drar ett belopp av storleksordningen någon miljard kronor, och de indirekta kostnaderna — det gäller här mångahanda ting — uppskattar man också till miljarder. Det blir en investeringskostnad som går upp till åtskilliga miljarder. Vi får dessutom erinra oss att en stor del av dessa nya bilar och motorcyklar kommer till oss genom import — med vår svaga valutaställning. Detta har en sådan samhällsekonomisk betydelse, att man inte kan undvika att se frågan klart i ögonen. Vi har inte råd med en så stor import, och vi har inte råd att investera så mycket som för närvarande.

Nu kan man ju säga, att den investeringsavgift vi har haft i år inte har betytt någonting, men man kan knappast säga det med fog. Under tiden januari—oktober 1954 nyinregistrerades personbilar till ett antal av mer än 104 000. Under precis samma månader 1955 inregistrerades nära 109 000, en skillnad alltså på 4 000 å 5 000. Praktiskt taget har alltså utvecklingen av nyinregistreringen av bilar stoppats. Den har i allt fall hittills icke varit större än under 1954, och det är sannolikt att när året 1955 gått till ända siffran är mindre eller i varje fall inte större.

Jag vill erinra om att siffran för 1953 var 76 000, vilket året därefter ökades till 126 000, alltså en ökning med 50 000 bilar. Det är alltså mycket sannolikt, att denna utveckling har hejdats.

År 1954 importerades under januari—september person- och lastbilar för 523 miljoner kronor, under samma månader i år för 546 miljoner kronor. Det är också siffror som tydligt visar att man har stoppat upp importen så att den i varje fall inte har ökats. Detta framgår än-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

nu tydligare av siffrorna från första kvartalet. De beställningar, som levererades då, gjordes förmodligen under hösten föregående år, och ökningen var så stor som från 121 miljoner till 212 miljoner, alltså mycket mer än den totala ökningen under tiden januari—september, som var endast 23 miljoner.

Med dessa siffror för ögonen kan man inte säga, att investeringsavgiften inte haft några verkningar. Visserligen har också kreditbegränsningen verkat därvidlag, men investeringsavgiften har med all sannolikhet i hög grad medverkat.

Man kan inte heller med rätta säga vad man har sagt i motionerna — vilket jag dock inte hört upprepas här — att vi här i Sverige har höga bilskatter. Vi har, möjligen med undantag för Holland, den billigaste bensinen i Europa, och vår accis är endast tioprocentig. För en engelsk bil, som skulle kosta i handeln efter den nu företagna höjningen ungefär 12 000 kronor, utgör accisen ungefär tredjedelen av priset. Det egentliga bilpriset skulle alltså vara omkring 8 000 och accisen omkring 4 000. Man har höjt accisen trots att den var uppe i ungefärligen hälften av priset, med ytterligare 600 kronor, trots den stora höjd den förut hade, genom den konservativa Mr. Butlers budget för någon månad sedan.

Men de begagnade bilarna kunde väl i alla fall få slippa undan bilaccis, säger man. Men vad skulle följderna bli? Om det är bilaccis på både den nya och den begagnade bilen, är nog inte köparen av en begagnad bil så pigg på att betala så mycket för den, som han kanske skulle vara villig att betala om han på den begagnade bilen slapp bilaccis. Vad skulle följderna alltså bli utan accis? Han finge betala ett högre pris för den begagnade bilen, vilket skulle betyda att den, som hade råd att skaffa en ny bil, kunde ta ut ett högre pris för sin begagnade bil och därigenom få tillbaka en del av bilaccisen.

När man säger sig vara ute för att skydda de små inkomsttagarna, som skaffar sig begagnade bilar, har man ta-

git på sig en felaktig mask. Om man slo-pade accisen på de begagnade bilarna, så vore det till gagn för dem som har råd att köpa nya bilar.

Herr Spetz apostroferade sig själv, då han erinrade om vad han hade sagt föregående år, då herr Spetz — tydligen under intryck av den hetsiga stämning, som härskade i pressen i februari förra året, och kanske under intryck av den publik som fyllde riksdagsplanen — menade, att om man då gått till val, hade majoritetspartierna fått foga sig i ett svidande nederlag. Var inte för säker på det, herr Spetz! Jag vet inte hur en folkomröstning om bilaccisen skulle slå ut. Det är möjligt att det skulle gå på samma sätt som med frågan om höger- eller vänstertrafik. Det är inte alltid säkert att de, som skriker högljuddast, har folkmajoriteten bakom sig. Det kan tvärtom vara så, att de som talar lugnt och sakligt och upplysande till folket och inte drar sig för att tala om vilka åtgärder som erfordras i ett beträngt läge, i det långa loppet vinner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Sjödahl beträffande jordbrukets behov av investeringar i ekonomibyggnader gör gällande, att det skattefria beloppet av 20 000 kronor skulle vara tillräckligt, vill jag bara säga, att det är möjligt att herr Sjödahl tror det. Jag har emellertid här i min hand en kostnadsberäkning, som är uppgjord av kungl. lantbruksstyrelsens byggnadsbyrå, för en ekonomibyggnad för ett småbruk. Den har ett yttre mått av 14 × 10 meter och kostar utan silo, urinbrunn och gödselstad 46 700 kronor. Jag menar att denna siffra är tillräckligt för att visa att det belopp om 20 000 kronor, som är föreslaget skattefritt, icke är tillräckligt när det gäller nybyggnad av ekonomibyggnader ens för ett småbruk.

Herr VELANDER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att, om man känner med sig, att man har en mycket

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

stark position, så har man råd att visa generositet mot sina antagonister, eller kanske jag skall säga opponenter. Jag tänker mig, att detta är förklaringen till att herr Sjödahl var så utomordentligt snäll i sitt anförande nyss.

Jag skall inte heller utmana några lidelser å hans sida. Jag tycker dock, att han sökte att något för lätt komma undan den där uppfattningen, som vi alla tidigare delat, att förutsättningen för att investeringsavgiften skall få den avsedda effekten är, att dess giltighetstid är kort och att den är bestämt angiven. Herr Sjödahl viftade bort frågan därom med att upprepa den något stereotypa satsen, att riksdagen ju har fattat sitt beslut för ett år i sänder. Men det är väl ändå inte detta, som man har menat i tidigare sammanhang. Jag vågar sålunda hävda, att varken regeringen eller den finansminister, som första gången kom med förslag om investeringsavgiftens införande, var av den mening, att det kunde bli möjligt att investeringsavgiften skulle komma att bestå under exempelvis fyra år av en femårsperiod.

Jag skall till stöd för vad jag här anfört återge ett uttalande av förre finansministern Sköld, när vi första gången diskuterade investeringsavgiftens införande. Han yttrade då här i kammaren: »Avisikten är att man skall kunna säga till företagaren: Om du anser att dina investeringar äro så viktiga, att du behöver göra dem de närmaste två åren», nämligen 1952 och 1953, »då får du ta på dig en tioprocentig fördyring av dem, men vill du vänta två år, skall du inte få den skatten.»

Jag misstänker, att man med den deklarationen som utgångspunkt inte kan föra ett sådant resonemang som det herr Sjödahl här har tillåtit sig.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Spetz, att jag gratulerar de småbrukare som har möjlighet att investera för 46 000 kr. på en gång och om de nu verkligen kan göra det, så betyder det ändå att för nära hälften av detta belopp

slipper de investeringsavgift, ty det finns ju tillika ofta en möjlighet att få kostnaden fördelad på olika år, och i den mån den finns kan ju de skattefria 20 000 kronorna utnyttjas under två år. De uppgifter vi fick om medelinvesteringarna för de smärre och medelstora jordbruket förra året i en motion visade att det var jordbruk av en helt annan storleksordning än dem, som herr Spetz nu nämnde, som investeringsavgiften verkligen kom att träffa.

Herr Velander talade om vad finansminister Sköld på sin tid hade skrivit i en proposition. En finansminister, herr Velander, måste ju vid varje tillfälle böja sig inför de faktiska förhållandena. Om dessa är sådana att de tvingat fram investeringsavgift även ett följande år, får vi ta den. Kostnadsökningen kommer vi inte ifrån, och den är alltid återhållande. Men det är uppenbart att om investeringsavgiften kan begränsas till viss tid och man således kan utgå ifrån att den icke skall erfordras ett följande år, utgör den en starkare uppmaning till de investeringsintresserade att uppskjuta en investering och i stället göra den under ett investeringsfritt år.

Jag vill också understryka, att vad jag nu sagt framgick mycket tydligt redan av mitt första anförande, vilket herr Velander säkerligen skulle ha fått klart för sig om han lyssnat på mig. Jag har således inte på något sätt sökt dölja min uppfattning, att om kraftiga antiinflationära åtgärder måste vidtas ett följande år, bör finansministern se till att han i den vapenarsenal, som står till hans förfogande, om möjligt väljer ett annat vapen.

Att herr Velander sedan har upptäckt att jag är snäll gläder mig. Jag har därmed bara avslöjat min verkliga natur, herr Velander!

Herr VELANDER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker, att herr Sjödahl var något vågad i sitt senaste anförande, när han menade, att det citerade yttrandet av förre finansministern Sköld inte kunde anses binda denne,

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

emedan en finansminister alltid måste böja sig för, som herr Sjö Dahl sade, den faktiska verkligheten — han menade väl den *taktiska* verkligheten, ty annars bleve det ju tårta på tårta! Jag är dock på mitt sätt tacksam för att genom herr Sjö Dahl ha fått veta att herr Sköld inte behöver stå för sitt ifrågavarande uttalande. Herr Sjö Dahl har ju för övrigt själv vid flera tidigare tillfällen gjort herr Skölds deklaration till sin. Att han nu även för egen del abstraherar därifrån framstår väl som naturligt.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! De skäl som starkt talar för att vi ej under ännu ett år skall behålla den allmänna investeringsavgiften har så fullständigt redovisats att jag ej skall upptaga tiden att ånyo i detalj framföra dem.

Med anledning av den nu föreliggande propositionen har jag tillsammans med ett antal partikamrater liksom i våras motionerat om att jordbrukarna helt skulle undantas från investeringsavgiften. Jordbruksnäringsen är redan hårt pressad genom det dåliga skördeutfallet i år och även i fjol. Den ytterligare belastning, som investeringsavgiften medför, är därför obillig. Även det förhållandet att jordbruket behöver ges möjligheter till en fortsatt kostnadspressande rationalisering — detta underströks kraftigt i förra veckans debatt om de nya reglerna för prissättning av jordbruksprodukter — borde tala för en varsam behandling av denna näringsgren. Därtill kommer att kostnaderna för investeringar i byggnader och maskiner inom jordbruket även för de mindre jordbrukarna nu är så höga att det ofta nog, trots det ökade bottenavdraget, kommer i fråga att investeringarna blir avgiftsbelagda. Vi skall också göra klart för oss att de investeringar, som nu kommer i fråga, helt visst är ofrånkomliga investeringar som år efter år skjutits upp och ackumulerats. Det är alltså inte fråga om endast nyanskaffningar utan också om rena ersättningsanskaffningar och reparationer. De kan inte uppskjutas hur länge som helst.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till motionerna och därmed till reservationen nr III) av hrr Spetz, Velander m. fl.

Sedan vill jag understryka, herr talman, att enigheten väl egentligen nått mycket långt om att en sådan åtgärd som en direkt avgiftsbeläggning av investeringar för att uppnå den åsyftade verkan skall vara kortvarig. Detta har understrukits redan tidigare under debatten här i dag. Man tycks emellertid inte längre erkänna riktigheten av denna synpunkt, utan tycks vilja bortse från att en investeringsavgift, som tydligt tenderar att bli permanent, därigenom får en helt annan karaktär. Den blir i främsta rummet en kostnadsökning för rörelseidkarna. Den åsyftade verkan att flytta investeringarna framåt i tiden förfelas alltmör, och de med kostnadsökningen följande olägenheterna i olika avseenden blir dominerande. Den som bestrider detta förhållande har skyldighet att ange, vilken varaktighet av en sådan åtgärd som investeringsavgiften som de räknar som rimlig. Jag vill närmast rikta den frågan till herr Sjö Dahl.

I övrigt vill jag, herr talman, ta upp några av de synpunkter som herr Sjö Dahl framförde. Han anknöt till vad vi redan i tidigare debatter hade varit inne på. Trots denna avgiftsbeläggning har vi ändå här i landet en mycket stor investeringsvolym. 30 procent av bruttonationalprodukten är, förklarade han, en mycket stor investeringsvolym som vi bör vara nöjda med. Jag ber då att få hänvisa till vad jag sade i detta sammanhang när vi för ett antal veckor sedan diskuterade denna fråga. Herr Sjö Dahl gör sig här faktiskt skyldig till ett felaktigt återgivande av resonemangen. Jag påvisade då, att även om den totala investeringsvolymen är 30 procent, så rör sig nettosparkvoten inte om mer än tio procent. Siffrorna har hämtats från professor Lundbergs artikel i Skandinaviska bankens kvartalstidskrift i höstas. Han säger där, att för ett treprocentigt framåtskridande på längre sikt behövs en nettokapitalbildning på nio procent av nettonationalinkomsten. Om man som

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

mål ställer upp en framstegstakt av 3,5 procent och har en bruttoinvesteringskvot av 30 procent så är det otillräckligt med den återstående nettosparkvoten på tio procent. Vi har alltså, herr Sjödahl, ingen som helst anledning att säga, att vi kan vara nöjda med de stora investeringar som nu verkställs.

Herr Sjödahl gjorde vidare gällande i sitt uttalande här, att investeringsavgiften behövs — särskilt de stora industri-företagen skulle behöva hållas efter på detta sätt, då dessa har så mycket lättare att i bankerna få sina kreditbehov tillgodosedda. Herr Sjödahl har icke något som helst underlag för detta påstående. Jag har förut sagt att riksbankens åtgärder mot affärsbankerna syftar till en procentuell nedpressning av *hela* utlåningsvolymen. Det finns alltså icke några undantag för storföretagen. De undantag som göres är för bostadsbyggnandet och inte för några industriföretag.

Herr Sjödahl talade vidare om att investeringsavgiften var en åtgärd som var tidsbegränsad. Den uppfattas helt säkert inte på det sättet. Vi har ju haft den inte bara under detta år utan under två föregående år — det var bara ett års paus emellan. Denna pålaga är på väg att bli betraktad som en permanent åtgärd mot investeringarna, och då verkar den, som jag förut sagt, uteslutande kostnadsökande.

Herr Sjödahl säger vidare att investeringsavgiften har den förtjänsten, att den är så lätt att ta bort. Men vi skall väl ändå akta oss för att nu åter upprepa det felsteg som vi tidigare gjort. Jag tror ändå att herr Sjödahl själv känner sig generad för det steg tillbaka, som vi tvingades att ta i samband med investeringsavgiftens införande förra gången, då vi också beslöt en avgift på lagerökningar. Den har aldrig trätt i tillämpning. Det visade sig att den var så olämplig, att den aldrig kunde föras ut i livet.

Jag tycker att när man håller på att lagstifta särskilt på skatteområdet i så stor utsträckning som herr Sjödahl gör, skall man akta sig för att visa alltför stort lättsinne.

I min argumentering, herr talman, går jag ut ifrån att åtgärder för en fortsatt stram ekonomisk politik alltjämt är nödvändiga. Jag vill endast framhålla betänkligheterna mot detta nu föreslagna medel, d. v. s. investeringsavgiften, och de samlade insatser, varav investeringsavgiften utgör en mot de enskilda företagens investeringar direkt riktad åtgärd. Dess inriktning medför genom sin ensidighet mot näringslivet stora faror, det måste man ha klart för sig. Produktionens upprätthållande och utveckling är dock livsnerven för vårt välstånd. Bli det inte möjligt för företagen att förnya och utveckla sin utrustning i maskiner och byggnader, så får vi räkna med en stagnation och kanske också en tillbakagång. Vi får då också avskryva förhoppningarna på den produktionsökning och produktivitetsförbättring av 3,5 till 4,5 procent per år, som man med så frejdigt mod lägger till grund för kalkylerna om hur mycket bättre vi skall få det för varje kommande år.

Jag nämnde att investeringsavgiften är en åtgärd av många, riktad mot företagens investeringar. Nu skall jag endast helt kort påminna om en del av den övriga arsenalen. De direkta regleringarna, främst byggnadsregleringen, lämnar jag åsido även om de är nog så allvarliga. Jag tänker mera på åtgärderna av fiskalisk innebörd, som det sista året staplats på varandra mot företagens investeringar, nämligen skärpningen av avskrivnings- och lagervärderingsreglerna samt den därefter genomförda högst avsevärda höjningen av skatteprocenten. Tillåt mig fråga om man verkligen tror att detta i längden kan gå lyckligt, när man ser hur snabbt den ekonomiska utvecklingen sker och hur angelägen man är ute i världen att utnyttja möjligheterna. Jag vill ånyo i detta sammanhang understryka, att vad man nu påverkar är inte bara företagens möjligheter till expansion och utveckling, utan det är också det rena underhållet och upprätthållandet av den nuvarande standarden.

Jag har förut uttalat som min mening, att det är nödvändigt för oss att ännu fortsätta en stram politik. Den har blivit

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

onödigt hård och onödigt påfreslande genom att den satts in så sent, men den måste fullföljas. Den behöver emellertid ej längre underbyggas och bör ej heller underbyggas av de mot näringslivets investeringar ensidigt inriktade åtgärderna. Dessa kommer att verka på lång sikt, men skadeverkningarna elimineras ej genom att man plötsligt häver pålagorna, vilket angetts vara möjligt. Av den omsvängning som nu skett synes det mig att man kan dra den slutsatsen, att de tidigare vidtagna direkta åtgärderna mot företagens investeringar haft relativt liten betydelse och helt visst varit till skada och till knappast någon nytta.

Behovet av den strama penningpolitiken framstår nu, när vi mot årets slut har en bättre överblick över utvecklingen, allt tydligare. Sedan finansministern tillträdde sitt ämbete har han här i kammaren ej låtit oss direkt få del av sina bedömningar för den närmaste framtiden. Det skulle ha varit av mycket stort intresse att få dessa klarlagda, men tyvärr är han ej heller i dag närvarande, när vi diskuterar de utomordentligt viktiga frågorna om vår ekonomi.

I två avseenden synes mig utvecklingen visa att vi fortfarande har anledning känna en stark oro. Det är i fråga om svårigheterna för staten att få debet och kredit att gå ihop. För närvarande ser vi hur staten för att få täckning för sina utgifter vecka för vecka ökar sin upplåning i riksbanken. Det är ett dåligt tecken, och ett tecken, som klart anger, att staten lever över sina tillgångar. Vi ser vidare, att vi har att räkna med en minskning av valutareserven. Det har förut påtalats, att denna reserv, trots allt vad som sagts därom, inte är tillräckligt stor. Den täcker endast tre månaders import, och utvecklingen av vår valutareserv under tider som är så klart högkonjunkturbetonade som de nuvarande är mycket otillfredsställande. Även att döma härav lever vi över våra tillgångar. Våra resurser räcker inte för det liv vi för. Det skulle vara av värde för oss, om vi finge höra finansministerns mening härom och huruvida finansmi-

nistern är inställd på en fortsatt stram, på alla områden återhållsam politik.

Genom den strama penningpolitiken har vi kanske nu börjat få en viss inriktning mot en bättre tingens ordning. Drivhusatmosfären för vår ekonomi har på en del håll efterträtts av en nyttig svalka. Avkylningen verkar nu över ett större fält. Det är inte endast företagen och deras investeringar, som blivit utsatta härför. Nu har också kommunerna och staten bragts till insikt om behovet av att söka hålla igen.

Inför de förestående förhandlingarna om arbetsvillkoren för nästa år vore det också betydelsefullt, om vi kunde få finansministerns uttalande om läget nu och bedömningarna för framtiden. Det talas så mycket om att vi kan vänta oss, att det nästa år återigen blir möjligt för konsumenterna att taga ut en större bit av kakan. Jag ifrågasätter emellertid starkt, om detta verkligen är en realistisk bedömning. Vi lever ännu klart över våra tillgångar, och främst efter avtalsuppgörelserna i våras tar vi ut mer av vårt folkhushåll än det kan bära. Vore det inte skäl att ha detta i minne, när man nu talar om utrymme för ytterligare förbättringar nästa år? Det går inte att bortse från att om man ett år tagit ut ett förskott, måste det i rimlighetens namn i första hand avräknas. För övrigt grundas förhoppningarna och kraven på mycket kortsiktiga beräkningar. Det vore helt visst välbetänkt, om man gjorde klart för sig att det finns all anledning att nu sträva efter att bibehålla en viss icke föraktlig del av en kaka, som år efter år kan bli större, i stället för att försöka öka andelen och alldeles bortse från att man kanske på det viset totalt får ut i längden mindre och mindre. Vore det alltså inte skäl att tala med en viss försiktighet om det ökade utrymmet för bättre levnadsvillkor i form av en förhållandevis större andel av vår nuvarande kaka?

När vi nu åter diskuterar investeringarna, må det tillåtas mig, herr talman, att taga upp till skärskådande några synpunkter som framförts i debatten under

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

senaste tiden och som också berörts av herr Åman i debattens elfte timme, då den nu aktuella propositionen remitterades. Man synes gå ut ifrån att företagens investeringar sker mera på en slump, och det antyddes också att det var klart att investeringarna inte fick bli något självändamål. För min del trodde jag verkligen att man nästan allmänt var medveten om att investeringarna planeras utomordentlig omsorg och kommer till utförande först efter mycket noggranna överväganden. Vi skall ju också göra klart för oss, att investeringarna är av olika slag. Det finns nödvändiga investeringar, som avser förnyelse och ersättning för uttjänta tillgångar. Investeringar av det slaget kan man kanske inte beteckna som direkt produktionsfrämjande. Det finns också investeringar som avser expansion och fortsatt utveckling. Dessa investeringar får ju i första hand räknas till de produktionsfrämjande, och det får väl, såsom det då uttrycktes, inte sättas i fråga, om de i allmänhet kan godtagas eller skall anses som mer krävande än givande. Men jag ställer den frågan: Vem vet egentligen i förväg, hur givande en investering blir? Det är ju just osäkerheten härom, som måste täckas av det företagsmässiga risktagandet, som är så nödvändigt men som man kanske oftast bortser ifrån. Vem tar nu dessa risker? Staten som fordringsägare för skatterna tar visserligen en mycket betydande andel av vinsten, men något risktagande är staten inte med om. De anställda i företagen har inte heller ansett sig kunna taga på sig någon del av företagarrisken, även om de, som vill göra sig till talesmän för deras intressen, nu för fram krav på medinflytande med avseende på företagens investeringar och deras finansiering. Herr Åman var, som sagt, vid debatten här för någon tid sedan inne på detta, fastän i mera försiktig form.

De resultat som kunnat uppvisas borde väl i och för sig kunna anses ganska tillfredsställande. Det rör sig om en produktionsökning av tre och en halv till fyra och en halv procent per år. En så-

dan förbättring är ju inte dålig, och man vågar ju till och med räkna med en fördubbling av vår levnadsstandard under en tjuugoårsperiod. Jag ifrågasätter, om man verkligen har anledning att räkna med en ännu snabbare utvecklingstakt, om man skaffar flera kockar att laga soppan. Meningen med en annan ordning inom företagsledningen skulle väl vara, att man med nya parter i bestämmanderätten skulle få ett avgjort bättre resultat. Vi behöver väl inte göra några riskabla experiment i den riktningen, om det endast gäller att söka få en kontakt mellan företagsledning och anställda. En sådan möjlighet finns ju redan i företagsnämnderna, och mig veterligen lämnas det i företagsnämnderna all den information som önskas och en information som efter min erfarenhet är mycket allsidig och öppen.

Jag skulle vilja fråga dem som nu främst gör sig till talesmän för en ny ordning: syftet med denna ordning skulle väl uteslutande vara, att man skall nå än bättre resultat än man hittills kunnat få fram av våra strävanden, men finns det verkligen något som talar för att man skulle ha detta i utsikt? Har man några påvisbara goda erfarenheter, där en mera demokratisk ordning tillämpats?

Jag skulle vilja ta ett exempel från ett område, som ligger mitt ganska nära, byggnadsområdet. Vi har talat om den saken förut, jag tänker på de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen. De drivs, såvitt jag vet, i en hel del avseenden i mera demokratisk ordning än andra företag. Kan då dessa företag uppvisa bättre resultat än de enskilda företag, som arbetar och är organiserade efter den gamla ordningen? De allmännyttiga bostadsföretagen har ju ganska stora fördelar i låne- och räntehänseende, och då borde man ju kunna vänta sig att detta skulle ta sig uttryck i lägre byggnadskostnader och lägre hyror. Jag kan emellertid inte finna att något sådant resultat än påvisbart. Jag tycker att detta exempel mycket starkt talar för att skall en genomgripande ändring göras i vår företagsorganisation, bör den vidtagas i syfte att få fram bättre resultat, inte en-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

dast för att de anställda skall känna sig ha ett inflytande, som inte ger något av verkligt värde.

I den tidigare debatten har också sagts att de anställdas önskan att få högre löner kommer att motverkas av företagens krav på investeringar. För mig är det ofattbart att man kan konstruera fram ett sådant motsatsförhållande. Jag trodde verkligen att de anställda räknar med att den bästa och säkraste grunden för goda löner är att företagen genomför alla de investeringar, som erfordras för en rationell och effektiv produktion. Företagens och de anställdas intressen sammanfaller, föreställer jag mig, helt i detta avseende.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja med några ord belysa inställningen till näringslivets investeringar i ett annat avseende.

Vi har kunnat konstatera vilket stort intresse som numera också inom arbetarrörelsen ägnas den tekniska utvecklingens problem. Betecknande härför var den stort upplagda konferens om tekniken och morgondagens samhälle, som det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen gemensamt anordnade i Stockholm för några veckor sedan. En uppfattning, som under denna konferens mycket starkt kom fram och som alldeles speciellt underströks från fackföreningshåll, var att vi står inför mycket stora investeringsbehov inom det produktiva livet och att vi inte har råd att halka efter i den snabba tekniska utveckling som nu sker världen över.

Investeringsavgiften måste framstå såsom en anomali i ett läge, då vi i stället behöver en investeringsbefrämjande politik. Med den allmänna inställning som tydligen finns på nyssnämnda håll, måste man väl ändå inse att vi inte kan fortsätta med en politik, som lägger en speciell skatt på de produktiva investeringarna. Vi kan inte heller fortsätta med en beskattningspolitik, som starkt begränsar möjligheterna till självfinansiering inom företagen och som dessutom är sammankopplad med en kreditpolitik, som stänger företagens finansieringsmöjligheter upplåningsvägen.

När det gäller kreditpolitiken skulle jag vilja peka på en omständighet som i nuvarande läge förtjänar speciellt beaktande, nämligen förhållandena på kapitalmarknaden. I det betänkande, som nyligen framlades rörande regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt, har man ånyo tryckt på betydelsen av att vi har en funktionsduglig kapitalmarknad. En sådan existerar inte i dagens läge, och detta är en följd av den kreditpolitik som förts här i landet under de senaste åren.

För industriens del är det särskilt i fråga om emissioner av obligationslån som kapitalmarknaden har sin stora betydelse. Obligationsmarknaden i vårt land har utvecklats genom en lång process, som inneburit att man i allt större utsträckning kunnat nyttiggöra allmänhetens sparmedel för industriens långfristiga finansiering. Som finansieringsinstrument för industrien har obligationsmarknaden under det senaste halvsekleket haft en utomordentligt stor betydelse. Det har utvecklats ett system, där företagen för finansiering av sin expansion och utbyggnad i första hand kunnat anlita affärsbankskredit, men där affärsbankskrediterna sedan successivt kunnat överflyttas på obligationsmarknaden i den mån anläggningarna blivit färdiga och kunnat utgöra säkerhetsmassigt underlag för ett obligationslån. En sådan kontinuerlig avlyftning av kortfristiga krediter från affärsbankerna har också stärkt dessas möjligheter att stödja nya anläggningar, nya utbyggnader o. s. v. Det är denna kontinuerliga avlyftning som har stoppats upp genom de senaste årens utveckling. Obligationsmarknaden har genom dekret från riksbanken i praktiken stängts för industriens finansiering. År 1938 svarade de industriella låneemissionerna för cirka en fjärdedel av de årliga nya emissionerna på denna marknad. Ungefär samma relativa omfattning hade dessa emissioner under de första efterkrigsåren. Sedan har emellertid dessa möjligheter strypts åt. Under de senaste åren har man släppt fram några kraftverkslån, men något egentligt industrilån har inte förekommit sedan

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

1953. Under innevarande år har över huvud taget inte något enda industri- eller kraftverkslån tillåtits. Detta är en situation, som inte kan få fortsätta. För industriens finansiering måste ett skäligt utrymme upplåtas på obligationsmarknaden. Det kan inte vara rimligt att med de utvecklingsbehov, vi nu har, också slå sönder en av de viktigaste mekanismerna för industriens finansiering.

Herr talman! Jag skall sluta med detta. Jag har tagit kammarens tid i anspråk ganska länge, men jag har gjort det därför att jag tycker att den fråga vi nu behandlar, förslaget angående investeringsavgiften, är av stor vikt för hela vår ekonomiska utveckling och har betydelse också för de förhållanden som jag genom mitt anförande här har velat belysa.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Jag måste erkänna, att det naturligtvis inte är någon trevlig situation, när man det ena året framlägger ett investeringsförslag, som uppges komma att gälla bara ett år, och det andra året återkommer med ett liknande förslag, men då utan den fasta utgångspunkten, att avgiften skall uttagas endast ett år. Jag har vid flera tillfällen framhållit här i kammaren, att en investeringsavgift bör vara tidsbegränsad, eftersom den annars inräknas bland de ordinarie skatterna, något som strider mot syftet med den.

När denna fråga behandlades här i början av året, påpekade jag att man hade kunnat välja andra utvägar för att klara svårigheterna i stället för att bara säga: »Nu tar vi ut en avgift med det och det beloppet, och sedan får var och en handla och vandla precis som han själv önskar.» Jag tror för min del att ett sådant tillvägagångssätt inte håller i längden. Gång på gång har jag här i kammaren påpekat vådorna av den pågående frilistningen och frislällningen av alla slags varor, hur den kan påverka landets ekonomi och vålla svårigheter, som det blir ytterst besvärligt för statsmakterna att bemästra.

Det säges att arbetslörnas ökning

måste hållas inom rimliga gränser. Herr Sköld deklarerade förra året, såsom vi minns, att lönerna icke fick stiga mer än tre procent; en större ökning skulle innebära fara för inflation. I verkligheten steg lönerna sedan med inte mindre än tio procent. Jag vet inte, hur mycket sanning det kan ligga i en tidningsuppgift härförleden, att arbetsmarknadens parter nu skulle vara överens om en löneökning över lag med sju procent. Troligen är detta inte med sanningen överensstämmande, men det framskymtar i alla fall, att man tycks vara beredd att ta ytterligare en ganska kraftig löneökning. Under sådana förhållanden är det befogat att ställa frågan: Hur kommer den framtida utvecklingen att te sig?

Jag har för min del inte gått emot propositionens förslag om investeringsavgifterna utom när det gäller bilaccisen, där jag anför reservation, men trots detta kan jag inte underlåta att säga några ord även om investeringsavgifterna i allmänhet.

Man har i dag prisat den rörliga räntan och kreditåstramningarna och sagt, att de haft sin stora betydelse. Ja, herr talman, de har för jordbrukarnas del lett till att vi snart står i samma dilemma som före krisuppgörelsen 1932. Jordbrukarna är nu helt utestängda från möjligheterna att tillgodogöra sig krediter, på grund av att bankerna saknar möjligheter att lämna sådana; riksbanken har föreskrivit åtgärder som gjort det ytterst svårt att få krediter. Likväl har man här framhållit — jag tror att särskilt herr Spetz var inne på det — huru som folkpartiet vunnit bifall till sitt länge upprepade krav på rörlig ränta. Ja, jag vågar säga, att den som för en sådan politik med nuvarande räntesats, han tänker nog inte mycket på det svenska jordbruket.

Här har sagts att det är beklagligt, att jordbrukarna skall vara inbegripna i denna investeringsavgift. Ja, det hade varit beklagligt, herr talman, för den händelse jordbrukarna i gemen haft råd att investera mer än de 20 000 kronorna, men åtminstone vi vanliga jordbrukare

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

har i dessa dagar sannerligen inte råd till sådant; större jordbrukare med väldiga domäner eller betydande skogsarealer kan möjligen klara investeringar på mer än 20 000 kronor. Därför har jag ansett att risken på denna punkt är ganska ringa för att jordbrukarna skulle komma i ett verkligt bekymmersamt läge.

Emellertid kan jag inte underlåta att framhålla, att man utelämnar någonting mycket väsentligt när man lägger investeringsavgifter på näringslivet i sin helhet, nämligen de kommunala investeringsringarna. Hur tror damerna och herrarna, att vi i längden skall kunna fortsätta med kommunala investeringar av nuvarande storleksordning? Kommunerna formligen tävlar med varandra om att bygga fina kommunalhus. Det är inte fråga om kostnaderna; man tänker många gånger ute i bygderna bara på att överträffa varandra. Också på detta område borde investeringsavgiften tillämpas, om den skulle ha någon verklig effekt.

Då nu finansministern är inne i kamraren, skulle jag vilja fråga honom, om han tror att staten i framtiden kan engagera sig i bostadsbyggandet på samma sätt som hittills. Tror finansministern, att staten har möjlighet att i fortsättningen ge subventioner till bostadsbyggandet på samma sätt som hitintills? Enligt min mening bör vi tänka på den saken i rätan tid och inte bara låta det gå ett år i sänder utan att göra någonting. Skall man ingripa mot andra näringar på det sätt som nu sker, då bör enligt min mening även omfattningen av de statliga investeringarna i bostadsbyggande m. m. begränsas. Nu hoppas jag att finansminister Sträng skall låta sin sparsamhetsanda komma till uttryck i nästa års statsverksproposition även när det gäller nyss berörda område. Jag tror att det är av behovet påkallat.

Jag tror att de svenska jordbrukarna ute i bygderna säkert skulle hyst tacksamhet mot ett sådant ingripande, om statsmakterna förfarit på samma sätt som de gjorde beträffande bostadsbyggandet, där vederbörande bereddes en möjlighet

till kredit genom att man stadfäste en lägre ränta genom subventioner men lät alla andra få betala alltefter utvecklingen. Det hade varit mycket angeläget att man givit jordbrukarna någon liten förmån att kunna skaffa åtminstone de nödvändigaste krediterna, ty det kan de faktiskt inte nu göra.

Trots allt vad man kan säga om investeringsavgiften har jag gått med på att den skall få verka ytterligare ett år. Jag har gjort det av den anledningen, att vi ju måste se till, att penningvärdet inte försämras ytterligare utan i stället skall kunna förbättras. När det gäller bilaccisen har jag emellertid svårt att förstå, varför man nödvändigtvis skall behålla en frilistning i fråga om bilimporten. Man tillåter en import i hur stor utsträckning som helst, och så säger man: »Vi tar bilaccisen, och sedan får det hela löpa fritt.» Jag kan inte tänka mig att det kan vara lyckligt att fortsätta i den trallen.

Jag föreslår i min motion, på vilken jag också grundat en reservation, att 600 miljoner skall anslås till bilimport samt reservdelsimport och vad därmed sammanhänger. Jag tror inte att svenska folket, om man ser till det verkliga förhållandet, är i behov av en större bilimport. Men det är klart att den, som driver affärer med bilar, gärna importerar.

Hurudan har nu utvecklingen varit på detta område? Har bilaccisen medfört någon minskning av bilköpen? Hittills har i stället en ökning skett. Om det i fortsättningen blir någon större möjlighet att åstadkomma en begränsning genom kreditåstramningar, vågar jag inte säga. Men nog hade här funnits ett tillfälle, alldenstund dåvarande finansministern förra året deklarerade, att det inte var pengarna han ville ha, utan att det väsentliga var att begränsa importen genom att inte göra det så lätt för folk att köpa bil.

I en tidning, som jag läste just i dag, redovisar Bilhandlarnas riksförbund, hur många bilar som importerats under året. Det var 127 000 bilar. Förbundet redovisar också, hur köpen fördelat sig, och det visar sig då, att 18 procent av de

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

försålda bilarna i vårt land köptes av arbetare, 15 procent av företag och 9 procent av jordbrukare. Detta visar väl ändå att talet om jordbrukarnas lyxbilar och om hur jordbrukarna köper och byter bilar varje år, vilket man ofta hört här i kammaren i samband med diskussionen om prissättningen på jordbruksprodukterna, är alldeles felaktigt. Om dessa siffror är riktiga, är jordbrukarna de mest återhållsamma när det gäller bilköp.

Det är självklart att varje individ, som har möjlighet till det, gärna vill ha en bil. Det är kanske ingenting att säga om det, men människorna måste begränsa sina begär därvidlag när resurserna inte räcker till. Hade man givit bilindustrin och bilimportörerna över en halv miljard kronor av vår nationalinkomst, borde det kunna räcka. Man vill emellertid inte stoppa frilistningen, utan den skall få florera. Frågan är: Vem skall fördela dessa bilar? Jag upprepar vad jag sade förra gången, när vi behandlade detta ärende: De organ, som fördelade valutatan till den 1 juli 1954, är väl inte alla döda, och skulle så vara, finns det väl andra som kan ta upp deras mantel. Det förekom inga större klagomål, och i den mån sådana förekom, var de inte av någon oroväckande karaktär.

Jag har av dessa skäl inte ansett mig kunna biträda förslaget om en förnyad bilaccis, då det visat sig att accisen, under de år den verkat, inte haft den effekt man avsett att den skulle ha.

Jag tror heller inte att den kommer att få en sådan effekt ett kommande år. Om inte kreditätstramningarna hade hjälpt till, hade säkerligen inte resultatet blivit detsamma. Nu har man tillgripit det ena dråpslaget efter det andra. Först talar man om att lågräntepolitiken skall följas, och man stiftar en räntelag, som möjliggör en sådan politik. När den lagen är stiftad, säger man att det inte längre går att hålla lågräntepolitiken och att man inte kan använda lagen, därför att det i så fall skulle bli kaos på marknaden. Det är beklagligt, att man har så litet klart för sig, vilka vägar man skall gå, och tillgriper åtgärder

och lagstiftar för en viss grupp av människor och omedelbart därefter säger, att man inte kan fortsätta med dessa åtgärder och tillämpa lagen, därför att det leder till kaos.

Jag har med det anförda velat deklarerera min inställning. Jag kan i nödfall ansluta mig till utskottets förslag, när det gäller den vanliga investeringsavgiften, men i fråga om bilaccisen måste jag yrka avslag på utskottets förslag. Särskilt vill jag framhålla, att bilaccisen nu har uttagits så länge, att nya bilar, för vilka bilaccis utgått, nu börjar säljas som begagnade och därigenom ånyo drabbas av bilaccis. Det kan väl ändå inte vara rimligt, att man på detta sätt skall dubblera en beskattning. I stället borde det radikala medlet vara att begränsa bilimporten. I så fall kommer vi aldrig i den situationen, att vi behöver tillgripa en sådan åtgärd som bilaccis.

Jag skall, herr talman, inte uppta tiden längre utan ber att få yrka bifall till den av mig vid utlåtet avgivna, med nr II betecknade reservationen.

Herr NIKLASSON (bf):

Herr talman! Det är förklarligt, om de åtgärder, som vi nu diskuterar, väcker olust på en del håll. Det blir gärna så, när vi behandlar åtgärder, som skall råda bot på de rubbningar i den samhällsekonomiska balansen, som ibland och numera inte så sällan uppkommer. Det kan då bli nödvändigt att tillgripa åtgärder som vi kan ge rubriken »besk medicin».

I dagens läge förnekar väl ingen, att vissa åtgärder är nödvändiga, även om man i en del reservationer och uttalanden har gett uttryck för den meningen, att en viss avmatning kan spåras. Alla tycks vara ense om att det är nödvändigt med åtgärder, som har en återhållande effekt. Det finns under sådana förhållanden ingen anledning för mig att söka ge mig in på en bedömning av det ekonomiska läget. Meningsskiljaktigheterna rör sig endast om vilka medel man i dagens läge bör använda. Oppositionspartierna anser, att de penningpolitiska medlen är tillräckliga, om

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

de sättes in med erforderlig kraft, och att man uteslutande bör hålla sig till dem. Däremot anser regeringspartierna, att man så långt det är möjligt bör tillgripa andra åtgärder och däribland sådana, som vi här överlägger om, och att de, när så behövs, bör kompletteras med penningpolitiska medel.

När det gäller valet mellan dessa olika vägar, måste man givetvis ta hänsyn till inte bara den effekt, som de har i det avseende som man eftersträvar, utan också de verkningar i andra hänseenden, som åtgärden kan ha. Vilken väg man än väljer, kommer den tydligen att medföra olägenheter av skilda slag.

Åtgärderna kommer att på olika sätt drabba olika grenar av den mångskiftande verksamhet, som beröres av dem. När det gäller större företag med god ekonomi, är det väl rätt tydligt, att de drabbas hårdare av investeringsavgifter än av räntehöjning, varemot resultatet är det motsatta när det gäller mindre och svagare företag.

Det är klart att det inte finns någon möjlighet att siffermässigt beräkna effekten av en viss åtgärd, men om vi exempelvis skulle kunna utgå ifrån att de nu föreslagna investeringsavgifterna och en räntehöjning med en procent skulle motsvara en räntehöjning enbart med två procent, skulle jag för min del nog föredra den förstnämnda utvägen.

Vi, som var med om den ekonomiska krisen under slutet av 1920-talet och början av 1930-talet — vilken kris man då ansåg borde, som man sade, få »värka ut» av sig själv utan särskilda ingripanden — minns nog vilka ödeläggande verkningar den höga räntan utövade, och det är väl så, att varje kreditåstramning av någon betydelse utlöser en räntehöjning. Om vi tänker oss ett jordbruk eller ett annat mindre företag med, låt oss säga, ett investerat kapital om 100 000 kronor, varav 75 000 kronor är upplånade, innebär för ett sådant företag varje räntehöjning med en procent en årlig merutgift av 750 kronor. Skulle man sedan på grund av kredit-svårigheter behöva realisera levande inventarier eller på annat sätt begränsa

driften, kan det uppstå förluster av mycket betydande storleksordning. Jag tror att vi bör särskilt beakta detta i dagens skördesituation när det gäller speciellt jordbrukets problem, som här har tagits upp i en del sammanhang.

Investeringskatt för ett sådant här företag uttas väl endast i undantagsfall. Visserligen drog herr Spetz fram ett exempel på att man även för ett småbruk hade gjort upp ett kostnadsförslag av 46 000 kronor för en ekonomibyggnad. Ja, det kan vara sant, men det lär väl inte vara många småbrukare som i dagens läge tänker sig utföra en sådan byggnad på ett år. Skall detta vara möjligt måste ägaren vara i en särskilt fördelaktig ekonomisk ställning; eljest måste han planera företaget och slå ut kostnaderna över ett flertal år. I det fall, som herr Spetz här nämnde, var det fråga om en kostnadsberäkning, som lantbruksstyrelsen gjort, men den gäller ju i första hand sådana, som vid byggande anlita statens lånegaranti och bidrag. I detta fall föreligger ju också möjligheter att — förutom att dela upp kostnaderna på flera år — få statligt lån och bidrag. Om detta sägs ju i 5 § författningsförslaget: »Har myndighet lämnat statligt bidrag eller lån eller ställt statlig lånegaranti för viss investering, skall denna icke anses som avgiftspliktig investering till den del kostnaden täckts av bidraget eller lånet eller genom utnyttjande av lånegarantien.»

I likhet med herr Elofsson tror jag att denna investeringsavgift inte kommer att ha så stor inverkan på det mindre jordbruket. Det kan ju däremot tänkas att innehavarna av dessa jordbruk drabbas av bilaccisen, men jag tror inte att den kommer att bli så kännbar, åtminstone inte om man köper en begagnad bil. Av det exempel, jag nämnde, framgår att den ekonomiska ställningen för vederbörande nog är sådan, att han helst köper begagnade bilar.

När det gäller valet av olika vägar är det därför min uppfattning, att en lättnad i kredit- och ränteläget i dagens situation är ett betydligt mera angeläget önskemål för jordbruket än ett omedel-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

bart upphävande av investeringskatt och bilaccis. Klart är emellertid, att dessa pålagor bör avskaffas så snart som möjligt. För min del vill jag gärna förutsätta, att de inte kommer att gälla längre än den tid som är angiven i propositionen nr 205.

Det har ju i motioner och reservationer yrkats undantag från avgiftsplikten i ett flertal fall. Speciellt har här berörts jordbruket. Jag har ju här försökt klargöra att det nog inte förefaller, som om det förelåg så stora risker för att det mindre jordbruket skulle drabbas av investeringskatt, och även de medelstora och de större jordbruken har säkerligen möjligheter att fördela investeringskostnaderna så, att investeringskatten inte blir särskilt känbar. Det förekommer ju ibland att det lägges ned mycket stora investeringar på jordbruk, men i de fall jag har iakttagit detta har det oftast gjorts av personer, som har stora inkomster av andra förvärvskällor än jordbruk. De får ju överväga, om de vill göra investeringen och dra på sig kostnaden eller om de vill undvika den. Det är väl så, att det knappast finns någon investering, som inte kan motiveras — om vi möjligtvis undantar låt oss säga lyxbilar och annan mera lyxbetonad investering.

Men det ligger också i sakens natur, att varje undantag är ägnat att förringa verkan av en viss åtgärd, och en gränsdragning mellan avgiftspliktiga och avgiftsbefriade investeringar är ju utomordentligt svår. Det är därför som undantagen måste begränsas. Man måste avvisa krav, som man ur andra synpunkter gärna skulle ha velat tillgodose.

Här har bl. a. berörts en motion av herr Franzén m. fl., där det har yrkats befrielse vid föreläggande av offentlig myndighet. Motionen har ju utskottet inte velat bifalla, ehuru det ju är klart att då tiden för investeringsavgiften utsträckts, kravet har större tyngd än det hade föregående år. Men genom det uttalande som utskottet har gjort på s. 30—31 i sitt betänkande torde väl mo-

tionärernas önskemål i stort sett ha blivit tillgodosedda.

De olika inflationsbekämpande åtgärder som vi har gått in för — det må gälla kreditåtstramning, räntehöjning, investeringsavgift och i viss mån också bilaccis — riktar sig ju, såsom nog har anförts tidigare, i första hand mot företagarsidan. Men avsikten är, att de också skall få en dämpande inverkan på de lönerörelser som är i gång. Uteblir denna verkan, måste vi nog säga, att åtgärderna har i rätt väsentlig grad förfelat sitt syfte, och man får väl hoppas på ett bättre resultat i detta hänseende vid de pågående löneförhandlingarna än vid dem som fördes i början av året.

Till utskottsbetänkandet har jag fogat en blank reservation. Den knyter sig närmast till den motion som herr Elofsson nyss yrkade bifall till, i vad mån den gäller begränsning av bilimporten. Jag har inte kunnat ansluta mig till detta yrkande med hänsyn till de mycket svårbedömbara konsekvenser som ett beslut i den riktningen kunde föra med sig — i varje fall vill jag inte vara med på det utan en mera ingående undersökning. Men jag har inte heller velat vara med om det snäva avvisande av varje tanke på sådana importbegränsande åtgärder som jag vill utläsa ur utskottets betänkande på denna punkt. Enligt min mening är det i dagens läge inte lämpligt att riksdagen genom dessa uttalanden på förhand lägger hinder i vägen för regeringen att fritt pröva de olika åtgärder som kan visa sig erforderliga, inte minst när de åtgärder som nu diskuteras kommer att avvecklas.

Hurdan situationen är i slutet av nästkommande år vet vi ju inte, och att nu försöka göra någon bedömning är utomordentligt svårt. Därför bör vi nog inte avstänga oss från möjligheten att vidta de åtgärder i den ena eller andra riktningen som kan visa sig erforderliga.

Jag skall inte förlänga debatten ytterligare — den har ju pågått rätt länge. Med de reservationer, som jag har anförts, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

Herr HEÜMAN (s):

Herr talman! Låt mig först konstatera, att behandlingen av föreliggande frågor i dag kan ske under betydligt lugnare yttre förhållanden än den 9 februari i år. Jag ställer mig den frågan: Kan det möjligen bero därpå, att man ansett investeringsavgiften ändå ha att fylla en viktig uppgift i den ekonomiska politiken?

Sedan vill jag anknyta till ett yttrande av herr Velander. Han hänvisade till finansminister Skölds uttalande vid diskussionen av dessa frågor i februari. Finansministern behandlade då investeringsavgifternas varaktighetstid. Herr Kristensson i Osby beklagade vid det tillfället, att inte finansministern kunde ge bestämt besked, huruvida avsikten var att investeringsavgifterna skulle komma att gälla uteslutande under 1955. På detta svarade herr Sköld, att han självfallet inte kunde yttra sig om hur en kommande regering såg på dessa frågor och huru den ställde sig till dessa problem. Finansministern har således inte vid något tillfälle bestämt uttalat, att investeringsavgifterna skulle begränsas till att gälla endast år 1955.

Jag skall sedan övergå till att beröra vad herr Elofsson sade. Hans yrkande går ju ut på att man borde kvotera importen av bilarna. Vi har tidigare haft kvoteringsbestämmelser — det var under de första efterkrigsåren. Det läge vi då hade i fråga om handelsförbindelserna och betalningsförhållandena gjorde, att vi ansåg det nödvändigt att införa sådana bestämmelser. Men vi har ganska sorgliga erfarenheter från den tiden, och jag tror därför inte att vi vill vara med om ett upprepande. En kvotering av bilimporten skulle ju komma att medföra, att de importerade bilarna skulle ställa sig dyrare, beroende på att det inte skulle bli samma konkurrens mellan importörerna. Vi skulle dessutom liksom tidigare få en hel del svartabörsaffärer genom överlåtelse av vissa importlicenser o. d., och andra otrevliga transaktioner skulle följa med. Dessutom får vi tänka på att vi har att ta hänsyn till

våra affärsförbindelser i övrigt med de länder, med vilka vi driver handel. Jag tror således inte att vi för närvarande har någon anledning att reflektera på att ansluta oss till herr Elofssons yrkande.

När herr Elofsson sedan säger, att han anser, att bilaccisen inte har haft någon effekt, måste jag medge, att det är svårt att avgöra, huruvida den haft någon effekt eller inte. Men den torde dock ha begränsat omsättningen av bilar.

Men det var inte för att säga dessa saker som jag begärde ordet, herr talman, utan jag skulle vilja teckna bakgrunden till att jag själv har anslutit mig till den kungl. propositionen och till utskottsbetänkandet.

Det förhållandet, att läget på det ekonomiska området fortfarande kan betecknas som spänningsmättat och att den återhållsamhet, som investeringsavgifterna medfört under innevarande år, skulle komma att förbytas i en ökad efterfrågan på varor och tjänster med ytterligare påfrestningar som följd, därest avgifterna skulle upphöra vid årsskiftet, har medfört, att Kungl. Maj:t ansett lämpligt att framlägga förslag om uttagande av investeringsavgifter jämväl under nästa år och i proposition nr 205 framlagt dylikt förslag, vilket i stort sett ansluter sig till nu gällande regler.

Utskottet, som biträtt Kungl. Maj:ts uppfattning om lämpligheten och behovet av återhållsamhet på investeringsområdet även under nästa år, har i det nu föreliggande betänkandet tillstyrkt propositionen. Utskottet har ansett, att den omständigheten att det vid införandet av investeringsavgifterna vid årets början från utskottets sida framhölls, att avgifterna var avsedda att gälla under 1955 samt att dessa för att bli mera effektiva borde få en kort giltighetstid, självfallet icke kan utesluta en prövning av frågan om investeringsavgifter under 1956 vid nuvarande tidpunkt, då man har att bedöma behovet av avgifterna med utgångspunkt från dagens situation på det samhällsekonomiska området. Det är en sådan bedömning som skett och som medfört, att riksdagen i dag har att

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

taga ställning till frågan om uttagande av investeringsavgifter jämväl under nästkommande år.

Det ekonomiska läge vi befinner oss i och de åtgärder regeringen företagit och föreslagit bör ses mot bakgrunden av utvecklingen på det internationella området. Av konjunkturinstitutets uppgifter och den kungl. propositionen framgår, att det i de ledande industriländerna under senare tid förekommit ett starkare konjunkturuppsving än man tidigare räknat med. I Förenta staterna har industriproduktionen stigit i avsevärd omfattning, och som en följd därav har arbetslösheten sjunkit i betydande grad. Tendenserna därstädes pekar mot en fortsatt liknande utveckling. Samma tendenser yppar sig i fråga om de västeuropeiska länderna, inom vilka industriproduktionen sammantaget stigit med omkring 10 procent under första halvåret, jämfört med motsvarande tid under föregående år. Särskilt stor var ökningen i Västtyskland med 16 procent — Frankrike hade 11 procent. I Västtyskland har arbetslösheten starkt minskat, och i England och de skandinaviska länderna har bristen på arbetskraft gjort sig starkt gällande.

I de västeuropeiska länderna har uppsvinget främst avsett företagens investeringar samt avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror, såsom bilar. Ordergången inom kapitalvaruindustrien har överstigit produktionen, vilket väntas medföra en fortsatt uppgång av denna.

Konjunkturuppsvinget har hittills kunnat fortgå utan någon mera betydande allmän effekt på prisnivån och levnadskostnaderna, vilka dock har visat en dragnings uppåt. Utvecklingen på prisområdet har varit splittrad. Sålunda har priserna på världsmarknadens stapelvaror visat en svagt fallande tendens, medan å andra sidan förekommit prisstegringar i fråga om industriråvaror m. fl. samt dessutom på fraktmarknaden.

Högkonjunkturen har också tagit sig uttryck på löneområdet, vilket bland annat medfört en löneökning av 7 procent såväl i Västtyskland som i Storbritannien från mitten av 1954 till mitten av inne-

varande år. Man räknar med att ytterligare lönestegringar i dessa samt andra länder kommer att medföra risk för genomslag på prisområdet.

Bedömer man utvecklingen under den närmaste framtiden med utgångspunkt från vad som framhållits, torde den närmast tala för en fortsatt högkonjunktur, främst karakteriserad av en omfattande investeringsvilja inom företagarsektorn och en fortsatt press på priserna inom vissa varuområden. De risker, som man närmast har att räkna med, är sålunda av inflationistisk natur. Det är väl det förhållandet som medfört, att man i ett flertal länder vidtagit åtgärder i olika former i syfte att dämpa högkonjunkturen och motverka inflationstendenserna.

I fråga om utvecklingen på det samhällsekonomiska området i vårt land framhålles att utvecklingen innevarande år kan karakteriseras på det sättet, att avtalsrörelsen i början av året medfört den förutsedda höjningen av den svenska pris- och kostnadsnivån men att den ytterligare press på våra resurser, som hotat, väsentligen kunnat undvikas, och att man så till vida har lyckats bevara den samhällsekonomiska balansen. Det har emellertid, sägs det, varit fråga om en balans på en mycket hög nivå av sysselsättning och med ett hårt utnyttjande av alla resurser. En sådan balans — sedd mot bakgrunden av den internationella högkonjunkturen — nödvändiggör en fortsatt restriktivitet i den ekonomiska politiken i syfte att förhindra en överanstängning med en inflationistisk utveckling som följd.

Det är — herr talman — i ett dylikt läge vi ställes inför frågan, huruvida vi kan lätta på den ekonomiska politikens tryck genom undvarande av investeringsavgifter under nästa år. Sedan investeringsavgifterna infördes i början av året, har dessa kompletterats med åtgärder i form av skärpning av kreditrestriktionerna och en höjning av räntan. Nu menar man från oppositionens sida, att läget för dagen icke är så allvarligt, att det kräver en så drastisk åtgärd som införande av investeringsavgifter jämväl under nästa år, utan att konjunkturen bör kunna be-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

mästras med övriga vidtagna åtgärder, och man framhåller, hurusom dessa ännu icke nått sin fulla effektivitet. Och skulle en sådan uppnås och en omsvängning i konjunkturerna inträffa, vore det lättare att anpassa till det nya läget med de penningpolitiska medlen. Nu är det ju dock så — enligt sakkunskapen — att de expansiva tendenserna framträder starkt på investeringsområdet och att högkonjunkturen främst stimulerar företagens investeringar, vilka oundvikligt kommer att medföra ett ytterligare tryck på den redan hårt ansträngda arbetsmarknaden, där sysselsättningen närmast är att beteckna som överfull med brist framför allt i fråga om yrkeskunnig arbetskraft. Om vi ser till dagens läge, kan vi med fog säga, att vi befinner oss i samma situation som vid tiden omkring årsskiftet 1953/54. Vid den tidpunkten förbehådde företagarna en minskning av investeringarna med 15 procent under 1954 i förhållande till 1953. Vid denna beräkning hade självfallet beaktats det förhållandet, att 1954 skulle bli ett investeringsavgiftsfritt år och att vissa eftersläpningar i fråga om investeringar förelåg på grund av den då gällande investeringsavgiften. Det visade sig dock, att vi i stället för den förbehådde minskningen fick en motsvarande ökning av investeringarna. I dag föreligger — på grund av utvecklingstendenserna — samma risker som vid den tidpunkten och som i nuvarande läge är ganska vanskliga. Det finnes således starka skäl till uttagande av investeringsavgifter i återhållande syfte även under nästa år. Vi bör icke ställa oss i den situationen, att — liksom vid tidigare tillfälle — den anmärkningen kan riktas mot oss, att vi uraktlåtligt vidtaga erforderliga åtgärder i ett spant läge.

Skulle det förekomma ett konjunktur-omslag under loppet av nästa år, som medför möjlighet till att mildra de dämpande åtgärderna, vore det väl tacknämligt att dessa möjligheter utnyttjades på räntans område. En sådan åtgärd skulle säkerligen hälsas med tillfredsställelse av alla dem, bland andra småföretagare och jordbrukare, som icke drabbas av inves-

teringsavgiften men väl av den företagnärantelshöjningen.

Jag vet, att man mot detta resonemang kan hävda, att investeringsavgifter i viss mån innebär en fördröjd rationalisering och minskad produktion och som en följd därav en kanske mindre höjning av levnadsstandarden än som annars skulle varit möjlig. Men jag anser, att det är bättre att bringa ett rimligt offer på dessa områden än att nödgas ta följderna av en ny inbrytande inflation. Det är detta förhållande som medfört, att jag personligen anslutit mig till Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan.

Det förhållandet, att jag anslutit mig till utskottets avstyrkande av de i ärendet väckta motionerna — på ett undantag när — bottnar däri, att jag anser, att avgifterna bör verka generellt inom de områden avgifterna föreslås omfatta samt att det med säkerhet finnes ett flertal andra områden än dem, som motionärerna berört, inom vilka det kan förefinnas lika starka skäl för undantaganden. Dessutom bör man icke komplicera taxeringsförfarandet genom större avvikelser från de nu gällande reglerna. De förslag till undantag, som nu framförts, överensstämmer ju dessutom i stort med dem, vilka riksdagen avböjde vid behandlingen av nu gällande investeringsavgifter.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Även ett ganska förstrött studium av skrifterna kan då och då ge korn.

Den 14 mars 1951 hävdade olika företrädare för majoritetspartierna, att investeringskatten var att betrakta såsom en *tillfällig* skatt. Herr Sjødahl hävdade detta med allt det eftertryck, han använder, när han vill avslöja sin verkliga natur.

Den 14 december 1955, alltså i dag, hävdar majoriteten, och jag förmodar också så småningom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att in-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

vesteringsavgiften är en *tillfällig* skatt. Och ännu mer än så: skattens egentliga värde beror fortfarande på dess tillfällighet, på denna tillfällighet som har bevarats livskraftig och orörd under 57 månader.

Investeringskattens speciella egenskaper erinrar mig i rätt hög grad om en viss typ av kvinnor vilka, hur gamla de än blir, aldrig förlorar sin ungdom. Det är bara det, att ungdomen, allteftersom månaderna och åren skrider, blir allt mer krampaktig och allt mer nödvändig att dölja under ett barmhärtigt lager av kosmetiska artiklar. Den ideologiska kosmetiken har här i dag företrätts av utomordentligt talangfulla försäljare. Jag säger detta som ett uttryck för verklig beundran, framför allt för herr Sjödahls rätta natur.

(Herr Sjödahl: Jag ber att få framföra min tacksamhet!)

Den 14 mars 1951 hävdades det också, att eftersom investeringsavgiften var en tillfällig skatt, fick man överse med att den inte var logisk till sin konstruktion, att den inte verkade rättvist och att den drabbade blint på ett kanske inte i och för sig acceptabelt sätt. Av precis samma orsak skall vi tydligen även i dag acceptera precis samma precis lika ologiska skatt. Jag får säga, att motivering- en härför inte hör till de starkaste.

I en publikation, som man från regeringsbanken brukar citera — när det passar — talades häromdagen om den förtäckta jämviktsskrisen i svensk ekonomi. Tidskriften syftade därmed på de risker — enligt dess bedömningar allvarliga risker — för vår valutareserv, som nu föreligger och som som kan slå ut i en betydande valutaavtappning kanske redan nästa år.

Den svenska sjöfarten beräknas av dem som brukar beräkna sådant, av generaldirektörernas höga råd, komma att i år ge ett netto till det svenska folkhushållet av storleksordningen ettusen miljoner. Det betyder, att sjöfartsnettot betalar inemot 10 procent av vår totala import. Kalkylerna utgår ifrån att detta sjöfartsnetto skall stiga, och endast med hjälp av ett stigande sjöfartsnetto blir

den befarade valutautströmningen av något så när begränsad omfattning.

Det är naturligtvis inte möjligt för den svenska sjöfarten att skaffa dessa valutainkomster, om den inte är konkurrenskraftig. Det är ingen som för våra vackra ögons skull, inte ens med hänsyn till finansministerns vackra ögon, ger oss dollar eller andra valutor av vilka vi är i så tvingande behov.

Hur det ligger till med sjöfartens konkurrensmöjligheter nu, får man en bild av, om man erinrar sig att den mindre och medelstora sjöfarten är inne i en så svår kris, att man — om jag inte är felunderrättad — inom regeringen överväger speciella åtgärder för att möta denna kris. Den mindre och medelstora sjöfarten har kommit i underläge i konkurrensen, vilket har resulterat i att vårt bestånd av den sortens fartyg dels börjar bli oroväckande omodernt, dels framstår såsom otillräckligt, vilket inte minst ur försvarssynpunkt är en mycket allvarlig omständighet.

Det har, sägs det, egentligen inte inträffat någonting, som kan föranleda bevillningsutskottet att ompröva sin ställning till frågan om investeringsavgift eller inte för sjöfarten. Får jag då påpeka att det svenska tramptonnaget vid årsskiftet 1952—1953 omfattade 208 000 brutto registerton. Det kan beräknas att vid det årsskiftet, inför vilket vi nu står, kommer det svenska tramptonnaget att gå upp till maximum 135 000 brutto registerton. Vi har alltså på dessa år förlorat ett tontal, som är så stort, att det borde vara tillräckligt att fästa uppmärksamheten vid det problem, av vilket denna förlust är en återspeglning.

Det är på det sättet att inom sjöfarten är tramptonnaget det mest konjunktur känsliga, och näringen som sådan är ett utomordentligt gott exempel på en konjunktur känslig svensk exportnäring. Den måste behandlas som sådan och begagnas som sådan. Det förutsätter framför allt att man icke vidtager åtgärder av intern natur i vårt land, som försämrar konkurrensläget för vår sjöfart eller för våra exportindustrier över huvud taget i förhållande till utlandet. Här i vårt land

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

lägger vi på en investeringsavgift. I ett stort antal främmande länder subventionerar man i stället med olika metoder sjöfarten. Det är förhållandet i Argentina, Belgien, Brasilien, Kuba, Egypten, Frankrike, Västtyskland, Italien, Japan, Nederländerna, Portugal, Spanien och Venezuela. Det är i vissa fall fråga om mycket betydelsefulla subventioner. Den svenska rederinäringens företrädare har aldrig begärt den sortens aktivitet från statsmakternas sida. Men var och en som är intresserad av att göra en väsentlig svensk exportnäring av den mindre och medelstora sjöfarten och trampfarten och av linjefarten måste fråga sig om det är rimligt, att i denna situation lägga på en börda av den art som investeringsavgiften utgör.

Det har sagts här i dag att investeringsavgiften har till uppgift att uppskjuta mindre lönande investeringar. För exportindustrin i allmänhet och för sjöfarten i synnerhet har den inte den effekten. Den gör *alla* nödvändiga investeringar mindre lönande. Den försämrar våra möjligheter att med ett modernt rationellt tonnage delta i en hårdnande konkurrens. Detta kommer fram med alldeles särskild tydlighet, om vi beaktar vad som i dag kommer att hända i Sverige och vad som för någon månad sedan hände i Norge. I Norge har man konstruerat undantag av en art, som måste göra det ekonomiskt fördelaktigare för de norska rederierna att modernisera flottan, än vad det i dag är för deras svenska konkurrenter. Det talas mycket, kanske till och med alltför mycket, om nordiskt ekonomiskt samarbete. Det talas därom på s. k. högsta plan. Därefter reser det högsta planet från Norge hem och vidtager åtgärder av den art, som jag nu angivit. Det högsta planet i Sverige far in från Harpsund till Stockholm och lägger på en avgift på nödvändiga investeringar inom den svenska sjöfarten. Det har med hänsyn till det nordiska samarbetet ansetts nödvändigt, har det sagts mig, att bibehålla rätten att inköpa margarin i Norge. Jag vill inte uttala mig om den saken. Jag säger bara att det kanske finns ur detta samarbets

synpunkt väsentligare ting än margarin-köp.

Mot tanken att man skulle göra ett undantag för det mindre och medelstora tonnage eller för sjöfarten över huvud taget i fråga om investeringsavgiften har egentligen endast anförts, att denna avgift måste vara ett generellt verkande medel utan undantag. Det var herr Sjødahl som sade det. Det är något slags syntetiskt generellt verkande medel, som man sysslar med. Jag kan efter läsningen av bevillningsutskottets betänkande inte finna att denna avgift är utan undantag. Det är alltså inte fråga om — hur man nu än resonerar — ett generellt verkande medel. Därmed är det motiv, som anförts mot tanken på en speciell behandling av exportindustrin och sjöfarten, borta.

Herr talman! Jag nöjer mig med dessa konstateranden. Jag gör det därför att jag naturligtvis fäster absolut tilltro till herr Sjødahls uttalande att om den ekonomiska situationen, vi kan säga den permanenta inflationskrisen, fortfarande skulle vara permanent nästa år och inte tillfällig då, bör regeringen överväga något annat medel i den ekonomiskt politiska arsenalen än en investeringsavgift. Jag är kanske, om jag skall vara alldeles uppriktig, inte säker på att man kommer att avskaffa investeringsavgiften, men jag är fullkomligt övertygad om att man kommer att överväga också något annat medel.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det har i denna debatt i båda kamrarna fästs rätt stort avseende vid inlägg som gjordes i februari månad i år när kamrarna debatterade investeringsavgiften och bilaccisen. Man vill nu under återopande av dessa uttalanden göra gällande, att regeringen skulle bära sig ohederligt åt genom att presentera riksdagen ett förslag om prolongation av dessa avgifter. Om man läser igenom riksdagsprotokollet noggrant torde man emellertid finna, att talesmännen för regeringen vid debatten i februari var angelägna om att inte definitivt

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

binda sig för utvecklingen i framtiden. Självfallet måste ju varje erfaren människa handla på sådant sätt. Det är därför, vågar jag säga, ett barnsligt argument när man från oppositionens sida i dag försöker avkräva regeringen besked om vad regeringen skall göra med investeringsavgiften och bilaccisen under tiden från den 1 januari 1957 och fram till den 31 december 1957. Det finns inte mycket praktiskt vett i att nu framställa sådana anspråk. Man måste väl ändå förbehålla sig rätten att bedöma åtgärderna med utgångspunkt från det läge, som föreligger då man har att ta ställning till åtgärderna i fråga. Det finns därför ingen möjlighet att i dag ge definitivt besked om att avgifterna skall hävas den 1 januari 1957. Det finns heller ingen möjlighet att i dag förklara, att dessa avgifter skall efterträdas av några andra antiinflationsbetonade åtgärder, eftersom man ju säger, att de här speciella avgifterna måste vara av en kort varaktighet. Vi måste väl ändå vara överens om att vad vi skall göra om 12 månader framåt i tiden får riksdagen bedöma då den dagen kommer och med utgångspunkt från det läge som vi då befinner oss i. Att redan nu spika fast ett visst handlande för framtiden är icke möjligt för ansvarsfulla människor.

Jag tror inte man kan säga mer än att vi hoppas att bli av med investeringsavgiften efter 1956. Jag är medveten om att den med investeringsavgiften avsedda effekten efter ett par år försvagas så kraftigt, att investeringsavgiften utgör ett väsentligt sämre vapen i inflationskampen än vad den var när den från början sattes in. Men därest inflationstrycket, när den dagen kommer, är lika hårt som nu, skulle det ju vara helt felaktigt att då inte tillgripa de andra åtgärder som kunde anses vara nödvändiga för att vinna vad man äsyftar, d. v. s. ett stabilt penningvärde och en frisk och sund nationell ekonomi.

Man behöver inte av politiska och taktiska skäl göra denna sak till en stor fråga. Man torde, rent ut sagt, vara ganska illa utrustad på huvudets vägnar, om man inte i sak kan instämna i den ana-

lys som jag inledningsvis gjorde. Man måste ju då inse att det är fåfängt tal att nu försöka driva fram ett svar på frågan hur vi kommer att handla om ett år.

Hur är då läget i dag? Det är ju utifrån dagens situation som vi har föreslagit riksdagen en prolongation av investeringsavgiften och bilaccisen. Jag kan inte finna att läget i dag är så mycket lättare att det hade varit riktigt och ansvarsmedvetet av oss att föreslå riksdagen ett slopande av dessa vapen i inflationskampen. Om man ser över läget på investeringssidan, finner man att 1955 har präglats av en mycket stark investeringslust. Denna investeringslust är, om man försöker se litet in i framtiden, lika markant för 1956. Den byggnadsbudget, som nyligen har publicerats efter beslut av regeringen, visar tydligt att vi måste räkna med en fortsatt stark investeringslust. Innan regeringen fastställde denna byggnadsbudget gjordes en enkät bland företagarna om deras önskemål i fråga om byggnadsinvesteringar för 1956. Vi måste sätta tro till den tendens som dessa uppgifter visar. Det är ju i stort sett samma företag som lämnar dem. Är de felaktiga det ena året, så bör de vara det det andra året också. Är de riktiga det ena året, torde de väl vara riktiga även det andra. Under alla omständigheter torde dessa uppgifter ge en ganska rättvisande bild av investeringsönskemålen omfattning. Det visar sig faktiskt att för den egentliga industriens del är investeringsönskemålen, märk väl *önskemålen*, större i slutet av år 1955 än vad de var i slutet av 1954 och detta oaktat vi haft investeringsavgiften och på begäran av svenska näringslivet i god tid annonserat att investeringsavgiften skulle bibehållas även under 1956.

Söker man vidare ta reda på vilka det är som leder i investeringsverksamheten, kommer man till precis samma resultat. De offentliga investeringarna är relativt moderata under år 1955 och beräknas förbli relativt moderata även under år 1956. Investeringsökningens takt, expansionen på investeringsområdet, är dubbelt så stor inom den privata indu-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

strien som på de statliga och kommunala områdena, trots att, som herr Elofsson i Vä uttryckte det, också kommunerna har långt gående anspråk på att få öka sina investeringar.

Detta är ungefär det material, som vi har bakom oss, när vi presenterar denna fråga inför riksdagen. I en rapport från verkstadsindustriens utredningsavdelning, som jag i dag fått i handen, får man ytterligare en hel del intressanta synpunkter på problemet.

Av rapporten framgår att orderstocken vid mekaniska verkstäder och gjuterier i september månad 1955 var 7 procent större än i början av året. Vid de elektriska verkstäderna låg orderstocken hösten 1955 4 procent högre. Inom järn- och metallmanufakturen är orderstocken några procent högre än den var för 3/4 år sedan. Vad varven beträffar har visserligen leveranstiderna förkortats några månader, men de uppgår ännu till så pass mycket som 15 månader, och under de allra senaste månaderna har en exceptionellt god konjunktur för sjöfarten på nytt ökat orderstocken och leveranstiderna.

Man får således intet intryck av att läget är sådant, att det skulle vara riktigt att slappna av i fråga om inflationsbekämpandet och säga att förhållandena nu är andra än då riksdagen sist behandlande ärendet och att det skulle vara riktigt med andra åtgärder än då.

Om man ser på den internationella konjunkturbilden, finner man att tendenserna är ganska entydiga. I det senaste numret av Konjunkturjournalen, som är från november månad i år, slås det fast i den internationella översikten, att den amerikanska högkonjunkturen alltfjämt fortsätter att expandera. Samma uttalande görs beträffande den engelska högkonjunkturen. Och vart man än ser i världen så finner man ju att regeringarna och parlamenten inte sysselsätter sig med annat just nu än att konstruera de bromsspakar som kan behövas för att hindra konjunkturen att slå över i en uppenbar överkonjunktur.

Man kan naturligtvis fråga sig, vad som skall ske, om läget förändrar sig.

Jag tillhör nu dem, som tycker att man först skall vara på det klara med att läget verkligen har blivit ett annat, innan man sätter sig ned och tänker ut nya metoder på den ekonomiska politikens fält. Men så mycket tror jag mig våga säga redan nu, att det ur allas synpunkt är bättre, om man låter ingripandena i inflationskampen ske med olika slag av vapen, fördelade över hela det ekonomiska fältet. För något år sedan var det ju en omycket verksamhet från oppositionens sida att alltid rekommendera penningpolitiken som det allena saliggörande när man hade att välja mellan de olika medlen. Förklaringen därtill var väl helt enkelt att regeringen i det längsta drog sig för att använda penningpolitiska medel och att det därför inte var någon som hade smakat på den medicinen och känt hur besk den i själva verket var. Jag tror att läget är annorlunda i dag. Det är inte alls säkert att den svenska allmänheten eller denna kammars ledamöter nu finner att just kreditätstramningen och räntehöjningen är den mest acceptabla formen för inflationsbekämpandet. Jag tror att de månader, som gått sedan maj och juni, har givit oss erfarenheter som det finns anledning att fästa uppmärksamheten på i dag. De erfarenheterna visar att man inte kan räkna med att bara lita till låt mig säga finanspolitiska eller penningpolitiska medel. Vill man nå effekt med minsta möjliga skada och besvär, bör man sätta in hela arsenalen av medel för att inte behöva tillämpa det ena eller andra onödigt hårt. Skulle riksdagen följa oppositionen här i dag och besluta att sadla av de finanspolitiska ingripanden, som investeringsavgift och bilaccis utgör, ser jag mot bakgrunden av det nuvarande läget ingen annan utväg än att vi får dra åt ett par varv till när det gäller begränsningarna på kreditpolitikens område. Detta kan ju inte heller vara ett särdeles angenämt perspektiv.

Man kan ställa frågan: Om läget förbättras, vad bör vi då i första hand göra oss av med? Skall vi i första hand göra oss av med investeringsavgiften, eller

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

skall vi i stället lätta på kreditpolitiken och sänka räntorna såsom en förstahandsvinst av de minskade svårigheterna?

Jag ställer frågan öppen, men jag har framfört den för att kammarens ledamöter skall ha klart för sig, hur dessa problem hänger ihop. Debatten här i dag, där man har talat om huruvida vi skall ha en investeringsavgift eller inte, isolerat från övriga frågor, har därigenom blivit mer eller mindre ofullständig.

Jag finner till min tillfredsställelse, att kammaren i dag inte tycks nämnvärt reagera mot bilaccisen. Det var ju litet annorlunda för ett år sedan med teatern här ute på riksdagsplanen och handskakningen mellan oppositionens partiledare och ledaren för den bilåkande demonstrantkretsen. Så till vida är ju stämningen lugnare och mera balanserad här i dag, men detta kanske också kan bero på att om man sätter sig ner och funderar på bilismens expansion i vårt land, kan ju även den mesthängivne bilist ta sig om huvudet ett tag och fråga sig om det ändå inte håller på att gå litet för fort. Man räknar med att bilismen i år med dess följdinvesteringar och vad som sammanhänger därmed har tagit i anspråk ungefär 4 000 miljoner mot bostadsbyggandets 2 500 miljoner, och då får man ju problemet ganska klart på näthinnan.

En annan orsak till den lugnare tonen i fråga om bilaccisen kan naturligtvis vara, att var och en genom en internationell jämförelse kan konstatera, hur liberal den svenska skattepolitiken ändå är mot bilismen. Den sammanställning över belastningen på bilismen, som jag har här och som upptar omsättnings-skatt, bilaccis och tullar i de respektive länderna, ger en slutsumma för Sveriges del av 25 procent — en 10-procentig bilaccis och en 15-procentig tull — medan man i Norge är uppe i 50 procent, i Danmark i 75 procent, i England i 83 procent, i Holland i 44 procent o. s. v. Vi är utan någon som helst konkurrens det med avseende å skatterna mest bilvänliga landet i Europa.

När jag avlyssnade herr Svärds medlidandekampanj för den svenska rederinärningen, verkade hans argumentering i varje fall på mig inte övertygande. Man har ingen känsla av att den svenska rederinärningen är sämre ställd än annan industriell verksamhet i vårt land. Varvens beställningslistor måste ju ändå vara något av en indikator på konjunkturen i branschen. Även om det här i stor utsträckning är fråga om utländskt tonnage, belägger ju även de svenska rederierna varven med beställningar i den mån de har möjlighet att komma dit.

Småttonaget, som herr Svärd till sist hamnade på, är ju ett specialproblem, och jag för min del funderade mycket, mycket länge på hur detta problem skulle behandlas, när propositionen skrevs, men jag sade mig, att man gör undantag utöver det mycket begränsade undantaget för fiskebåtarna, är man ute på farliga vatten. Det finns så många andra verksamhetsgrenar, som i detta avseende skulle kunna till sin storleksordning och i andra avseenden jämföras med småtonaget, att jag är rädd för att man skulle komma in på uppmjukningar som gjorde lagen i stora delar verkninglös. Det blev följaktligen det ställningstagande som har presenterats inför riksdagen. Vår uppfattning är, att längre än till fiskebåtarna på 100 ton vågar man i detta sammanhang inte gå.

För att fullständiga bilden bör man kanske också framhålla, att även för dem som bygger småbåtar är kreditproblemet primärt aktuellt. De har ju inga pengar liggande, som de med hänsyn till denna avgift inte vill använda, utan de måste ut i marknaden och låna andras pengar, om de över huvud taget skall investera, och därför kan man ju säga att investeringsavgiften även här går in i den allmänna kreditpolitikens sammanhang.

Herr Svärd gjorde i början på sitt anförande en målände analys med förebilder ur kvinnornas själsliv. Jag skall inte taga upp någon konkurrens med herr Svärd på det området. Herr Svärd har både tid och naturliga förutsättningar i

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

mycket större utsträckning än jag att analysera dessa ömtåliga och intrikata problem.

Herr VELANDER (h) kort gemmäle:

Herr talman! Finansministern gick mycket hårt fram mot den förmenta en-falden hos dem, som inte hade visat någon större förståelse inför spörsmålet om investeringsavgiftens prolongerande. Regeringen hade dock, menade han, varit angelägen om att inrätta sig så, att investeringsavgiftens fortvaro kunde upptagas till förnyat övervägande, utan att någon erinran skulle kunna riktas däremot.

För mitt eget vidkommande nödgas jag upppepa, vad jag på denna punkt för en stund sedan yttrade: När investeringsavgiften i tidigare sammanhang varit på tal, har städse starkt understrukits, att förutsättningen för att den därmed åsyftade investeringsbegränsande effekten skulle uppnås vore, att den bleve av kort varaktighet och klart tidsbegränsad. — Jag utgår ifrån att inte ens finansministern kan ifrågasätta, att vad jag sålunda anfört inte skulle vara helt överensstämmande med verkligheten.

Jag har vidare citerat ett yttrande av före finansministern Sköld — inte i årets debatt, som herr Heüman var inne på, utan vid det tillfälle, då vi första gången diskuterade investeringsavgiftens införande — och jag nödgas återgiva det på nytt. Herr Sköld yttrade: »Avsikten är att man skall kunna säga till företagaren: Om du anser att dina investeringar äro så viktiga, att du behöver göra dem de närmaste två åren, då får du ta på dig en tioprocentig fördyring av dem, men vill du vänta två år, skall du inte få den skatten.» Mot bakgrunden av vad som skett, sedan denna deklaration avgavs, förstår man, att den visserligen inte var mycket värd, men man bör i alla händelser våga konstatera, att den gav uttryck åt vad vi alla menade såväl regeringen, som de, som deltog i behandlingen av frågan om investeringsavgiftens införande.

Finansministern ansåg, att bilismen var mycket lindrigt behandlad och beskattad i detta land. Jag kan inte här in-

gå på något detaljerat bemötande av vad finansministern därvid uttalade. Jag skulle dock vilja något illustrera hur bilismen behandlats i skattehänseende. Jag har gjort det vid ett tidigare tillfälle i kammaren, och jag upppepar vad jag då sade: »Om vi ser på bilskatternas utveckling finner vi följande: År 1945 höjes fordonsskatten med 40 procent och bensinskatten provisoriskt med 50 procent. År 1946 permanentas de provisoriska höjningarna från 1945. År 1948 höjes bensinskatten provisoriskt med 27 öre. År 1951 permanentas 7 öre av de 27 provisoriska skatteörena. Fordonsskatten fördubblas — provisoriskt. Bilaccis på 10 procent tillkommer — provisoriskt. År 1952 permanentas 40 procent av den fördubblade fordonsskatten. År 1953 höjes bensinskatten med 3 öre — provisoriskt — och så tas bilaccisen bort provisoriskt. År 1954 permanentas bensinskatteshöjningen på 3 öre. Bensinskatten höjes med ytterligare 4 öre, brännoljeskatten med 9 öre och fordonsskatten med i många fall mycket varierande belopp.» Till allt detta kommer så bilaccisen. Jag tycker nog, att katalogen bör i hög grad tillfredsställa även dem, som, när det gäller bilismen, är mycket fiskaliskt inställda.

Finansministern frågade: Är det i första hand investeringsavgiften, som skall avskaffas, då det gäller att lätta på den restriktiva politiken? På den frågan är jag för min del beredd att svara ja, intill dess finansministern på något sätt söker angiva, vilken investeringsbegränsande effekt denna investeringsavgift kan ha och vilka dess verkningar är på samhällsekonomien i stort. Men finansministern undviker i alla sammanhang att gå in på frågan därom.

Finansministern talade om bilismens våldsamma utveckling. Tror herr finansministern, att man med denna bilaccis kan hindra bilismens utveckling? Det är vad frågan närmast gäller. Och om finansministern inte vill eller kan inlåta sig på en någorlunda bärande motivering i det hänseendet, hänger, med mitt sätt att se, hans resonemang i luften. Min personliga inställning till bilismen angav jag i mitt första anförande.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern har den 2 oktober i andra kammaren bl. a. uttalat, att investeringarnas nyckelroll i framåtskridandet är oomtvistad. Jag skulle vilja fråga finansministern: Hur länge skall näringslivet uppskjuta investeringarna? Investeringsavgiftens syfte är ju, att de skall uppskjutas. Måste näringslivet vänta tills konsumtionen av någon ännu okänd anledning går ned eller det allmännas investeringsvilja svalnar så pass mycket, att ett utrymme — som det brukar kallas — uppstår för näringslivets investeringar? Om man inser nödvändigheten av ökade investeringar såsom grundval för en framtida höjd levnadsstandard, varför lägger man då alla möjliga hinder i vägen för ökade investeringar?

Finansministern anser, att talet om regeringens investeringsfientlighet är falskt vittnesbörd om nästan. Ja, herr talman, rösten är Jakobs, men händerna är Esaus.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Om finansministern lever i den tron, att det är ett själsligt åldrande kvinnorna döljer med kosmetiska medel, så är det uttryck för en — för en gångs skull — hedrande okunnighet. Jag har för min del aldrig drivit någon medlidandeskampanj med den svenska rederinäringen — trots att herr Sträng är finansminister, tycker jag inte att det är synd om vare sig rederinäringen eller någon annan näring — utan jag har velat ställa problemet om möjligheterna för oss att i fortsättningen räkna med ett sjöfartsnetto av storleksordningen 1 000 miljoner kronor per år.

Finansministern säger att han principen sett helst vill att ett läge skall föreligga innan han handlar, ett läge, som innebär att vi trängs undan — om jag skall vara poetisk — från de sju haven. En sådan sak signaleras inte några månader i förväg. Man kan inte beräkna när detta läge inträffar, och när det inträffar, kan det vara för sent att vidtaga motåtgärder. Vi har ju, herr finansmi-

nister, något av den problematiken när det gäller den mindre och medelstora sjöfarten. Det är speciella förhållanden med sjöfartens investeringar, nämligen de förhållandena att varje enhet är mycket stor och att leveranstiderna och kontraktstiderna är mycket långa. Det förutsätter att man behandlar denna typiska exportindustri på ett alldeles särskilt sätt, om man inte på ett måhända för framtiden ödesdigert sätt skall göra dess konjunkturkänslighet alltför stor.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja upprepa vad jag sagt förut här i debatten, att efter den uppfattning jag och mina meningsfränder hyser bör den återhållsamma och strama politiken råda även i fortsättningen. Finansministern gick tydligen ut ifrån att vi var inne på den linjen, att man skulle börja släppa efter i det avseendet genom det yrkande, som ställts om slopande av investeringsavgiften. Detta sista krav har ställts därför att investeringsavgiften inte lämpar sig för att bromsa investeringsutvecklingen sedan den varit i användning så länge som nu varit fallet.

Jag skulle sedan på den korta tid, som står mig till buds, endast vilja framhålla, att när det nu skall iakttagas återhållsamhet bör den gälla över hela fältet. Jag har förut uttalat såsom ett önskemål, att vi skulle få höra finansministerns ställningstagande till just den frågan. Återhållsambeten skulle alltså syfta till att hålla tillbaka den överfulla sysselsättning vi har. På denna överfulla sysselsättning baseras nämligen förhoppningar och krav på ytterligare förbättrade villkor under kommande år. De förhoppningar, som senare realiserats, har kanske i främsta rummet givet underlag för den starkt inflationistiska utveckling, som rått under senare delen av året.

Sedan, herr talman, endast några ord med anledning av finansministerns första uttalande om att man inte kunde ge något besked om hur länge investeringsavgiften skulle tillämpas eller vilka reg-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

ler vi skall ha efter den första januari 1957 för det året. Jag finner emellertid att man på andra punkter inte dragit sig för att ta ställning långt i förväg. I Kungl. Maj:ts proposition nr 196 till detta års riksdag angående den höjda skattesatsen för svenska aktiebolag bestämmer man helt frankt tidpunkten för ikraftträdandet till den första januari 1956. Trots att det är fråga om en inflationsmotverkande krisåtgärd införes den i den permanenta lagstiftningen. Här har man alltså ej haft några betänkligheter att besluta för en oviss framtid.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Jag brukar inte deltaga i skattedebatter, och det är inte heller min mening att principiellt uttala mig om investeringsavgiften. I det hänseendet kommer jag utan eget ordande att följa reservationen nr I.

Jag skall här endast be att få göra några reflexioner utifrån den förutsättningen, att inte denna reservation utan Kungl. Maj:ts proposition blir bifallen. Dessa reflexioner hänför sig till ett speciellt problem, nämligen frågan om investeringsavgift för sådana investeringar, som är föranledda av myndighets åläggande. Reservanterna har yrkat frihet för sådana investeringar, men utskottet har inte velat biträda detta yrkande. Till denna negativa hållning har utskottet knutit några reflexioner, som i hög grad har tilldragit sig mitt intresse. Utskottet säger nämligen, i anslutning till vad som sades i våras, att det är önskvärt att ålägganden att företa sådana investeringar inte meddelas i större omfattning än som befinnes »oundgängligen nödvändig». Det inskärper utskottet nu ännu en gång såsom ett s. k. »oeftergivligt krav».

Jag står mycket undrande inför detta uttalande av utskottet. Jag har inte fått någon riktigt klar bild av vad det innebär, ty utskottet har inte gjort någon närmare utläggning om vad saken gäller. Låt mig emellertid försöka konkretisera det något, med risk givetvis att jag går vilse i skattelagstiftningens labyrinter. I

en av motionerna har anförts ett exempel, som jag får säga är jämförelsevis ointressant, nämligen en slakteriförening, som av veterinärstyrelsen ålägges att utföra en nybyggnad. Men låt oss tänka på andra saker. Utskottets mening är tydligen, att om en hälsovårdsmyndighet har att meddela föreskrifter i hälsovårdsintresse, till undvikande av hälsovådliga förhållanden, rörande exempelvis reparation och nybyggnad eller anläggande av avloppsledning, skall vi av skatteskäl inte vara så noga med den offentliga hygienien under den tid då skatten gäller. Eller vi kan tänka oss att yrkesinspektionen är ute och granskar företag. För den gäller det som bekant att se till, att ohälsa och olycksfall förebyggs genom de och de föreskrifterna i fråga om arbetslokaler, maskiner o. s. v. Utskottets mening är tydligen, att man inte skall ta det så noga nu under denna tid med arbetarnas hälsa och med faran för olycksfall utan bortse därifrån — av skatteskäl. Eller vi kan tänka oss att sjöfartsinspektionen, som ser på hur det är beställt med fartygen, har betänkligheter i fråga om ett fartygs sjöduglighet o. s. v. Under denna tid anser utskottet att man med hänsyn till skattelagstiftningen får ta vissa risker för att ett fartyg förliser. Jag kanske blir slagen på fingrarna på någon punkt, därför att jag, som sagt, inte följt enskildheterna, men detta är den allmänna inriktningen hos utskottet. Det är en önskan att vi vid behov skall sänka den allmänna standard i fråga om medborgarnas trivsel som vi eljest upprätthåller.

Jag har till att börja med förvånat mig över detta uttalande från utskottets sida. Jag har yttermera förvånats över att utskottet har tänkt sig att saken skall kunna ordnas genom dess uttalande, genom att utskottet uppställer, som det uttryckes, oeftergivliga krav på att myndigheterna skall handla så och så, eller, för att göra det fullständigt, uppställer »oeftergivliga krav» inte bara på förvaltningsmyndigheterna utan även på t. ex. regeringsrätten. Om någon klagat över ett föreläggande, är det ett oeftergivligt krav att vad som nu är sagt iakttages.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

Det är ju alldeles uppenbart, ärade kammarledamöter, att man inte kan handskas på detta sätt med lagstiftning. Allra minst kan man göra det utan att för kammaren meddela vad det är för någonting det här gäller. Och en ansvarig myndighet kan inte av det förhållandet, att ett utskott, som inte alls har med myndighetens verksamhetsområde att göra, har gjort vissa uttalanden, föranledas att frångå sin plikt att tolka och tilllämpa lagen, sådan den är skriven.

Jag vill sålunda stryka under att det är klena tröstegrunder som motionärerna har fått. Det är i själva verket blå dunster som utskottet slagit i deras ögon. Det står alldeles klart för mig, att de svårigheter, som påpekats, och det dilemma, som här föreligger, på intet sätt lösts genom utskottets uttalanden. Vid sådant förhållande, herr talman, kommer jag för min del att rösta för den reservation, som går ut på en ändring av 5 § i författningsförslaget.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Även från det parti, som jag representerar, föreligger i det här ärendet en motion, som jag med några ord skulle vilja kommentera.

När vårriksdagen hade att ta ställning till frågan om investeringsavgiften och bilaccisen, yrkade vi avslag på dessa avgifter. Vi förordade i stället en skärpning av företagsbeskattningen, något som också riksdagen sedermera beslöt.

De erfarenheter, som har vunnits under den tid som gått, har icke varit av den arten, att vi har anledning att ändra det ståndpunktstagande vi gjorde den 9 februari. Jag behöver kanske inte särskilt understryka, att det bakom denna ståndpunkt inte döljer sig någon som helst omtanke om företagets vinster. Vi anser att dessa vinster skall beskärmas, dels genom högre löner åt de anställda, dels genom skattepolitiska åtgärder. Men investeringsavgiften och bilaccisen fyller ju inte det syftsmål, som regeringen har sagt att de skall fylla. Erfarenheter na visar att de stora företagen, de kapitalstarka företagen, inte haft någon

som helst svårighet eller några som helst bekymmer på grund av investeringsavgiften. Deras spekulativa investeringar har ju fortgått med oförminskad fart. Jag erinrar om att enligt höstens konjunkturrapport har de privata industriinvesteringarna detta år ökat med 15 procent. Någon dämpande effekt på spekulativen har således dessa avgifter icke haft under det här året och de kommer väl — vilket ju bestyrkes av finansministerns anförande nyss — med största sannolikhet inte heller att få någon sådan effekt för det kommande året.

Vilken effekt har de då? Jo, de har den effekten — något som omvittnats från industrihåll särskilt av herr Wehtje — att dessa avgifter bakas in i omkostnaderna och tas ut i form av högre priser. Då uppnår regeringen motsatsen mot vad den säger sig söka uppnå, och en ytterligare försämring av penningvärdet kommer till stånd. De som där emot verkligen kommit i svårigheter är de mindre och medelstora företagen, som inte har eget kapital att tillgå. Det förhållandet att antalet konkurser i år under de nio första månaderna har ökat med 37 procent måste man kanske sätta i ett visst samband med investeringsavgiften, den höjda räntan och de skärpta kreditrestriktionerna. Det är som bekant inga monopolföretag, som har bringats på fall, utan det är uteslutande mindre företag som har gjort konkurs. Arbetskraft har därigenom friställts — man säger inte numera arbetslöshet utan talar om friställd arbetskraft. Den lilla konkurrens, som ännu kan skönjas här och där, blir allt mindre genom denna utveckling, och de stora monopolföretagen får allt större makt över marknaden och därmed stegrat ekonomiskt inflytande på löntagarnas och konsumenternas bekostnad.

Jag vill också säga ett par ord om bilaccisen. Den skulle enligt regeringens förutsägelser dämpa inte minst bilimporten. Nu visar ju importstatistiken för de nio första månaderna i år enligt Kommersiella meddelanden, att vi har importerat 77 000 bilar. Motsvarande siffra för hela förra året var 67 000. Det in-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

nebär att vi i år på nio månader trots bilaccisen har importerat 10 000 flera bilar än under hela fjolåret. Det tyder inte på att bilaccisen har dämpat bilimporten, utan vi får i år räkna med en väsentligt större bilimport än föregående år trots bilaccisen.

Utvecklingen går ju dithän att allt större kretsar av folk också i lägre inkomstklasser skaffar sig bil. De användes ofta för färder mellan hemmet och arbetsplatsen, inte minst på landsbygden, där det ibland är mycket stora avstånd mellan bostad och arbetsplats. Dessa bilar går således i en ren nyttrafik för människor, som lever i förtämligen svåra ekonomiska förhållanden. Nu lägger man på en accis för dessa människor, och accisen verkar ju principiellt på samma sätt som en indirekt beskattning.

Jag har här velat i korthet redovisa de skäl som föranlett oss inom kommunistiska partiet att yrka avslag på föreliggande proposition. Innan jag slutar, skall jag be att få understryka, att vår ståndpunkt icke innebär, att vi skulle vara motståndare till samhällseliga ingripanden beträffande investeringsverksamheten. Vi anser tvärtom, att de samhällseliga organen verkligen bör ha kontroll över och ledningen av såväl investeringar som produktion, men för att uppnå det fordras ju helt andra åtgärder än den investeringsavgift och den bilaccis, som nu är aktuella.

Med denna motivering, herr talman, kommer den grupp jag tillhör att rösta för bifall till reservationen I).

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Såsom man kunde miss-tänka på förhand, blev debatten i dag väsentligen en upprepning av den debatt, som fördes i februari månad i år. Alla de synpunkter, som då ventilerades, har anförts också i dag. Jag skall därför inte yttra mig om ärendet i stort sett utan endast om en detalj, nämligen investeringsavgiftens återverkan på vår sjöfartsnäring.

Herr finansministern yttrade nyss, att

den stora rushen inom vår varvsindustri utgör ett vittnesbörd om att varvens verksamhet i varje fall i år inte har dämpats av den investerings-skatt, som infördes i början av året. Jag vill då erinra herr finansministern om att vår varvsindustri för närvarande väsentligen är en exportindustri. Det finns vissa varv, vilkas produktion till 60 å 70 procent går på export. De svenska beställningar, som varven har nu, har väl till större delen gjorts innan investerings-skatten infördes. De utländska beställarna på de svenska varven behöver inte betala investeringsavgift, i varje fall inte i samma utsträckning som våra redare får göra, men med dessa utländska redare skall vår rederinäring ändå konkurrera ute på de stora världshaven. Det är visserligen sant, att det finns investeringsavgift även i ett så utpräglat sjöfartsland som Norge, som ju är det tredje sjöfartslandet i världen, men där är undantag gjort för småtonnaget och det medelstora tonnaget upp till 2 500 bruttoregisterton.

Herr Svärd har förut i dag vittnat om hur den medelstora sjöfarten i vårt land har minskats på ett betänkligt sätt under de senare åren. Småtonnaget håller t. o. m. på att försvinna. Huvudparten av den verksamhet som bedrevs av vårt alla minsta tonnage i våra kustvatten i Östersjön och i Nordsjön har nu övertagits av holländare och tyskar. Nu invänds det kanske, att vi tjänar mera pengar genom att satsa kapital i stort tonnage, som arbetar i den internationella konkurrensen på världshaven. Men här tillkommer en viktig synpunkt som herr Svärd antydde och som också har anförts i vår motion, nämligen beredskapssynpunkten. Vi minns ju alla från det sista världskriget vilken betydelse som då tillerkändes det mindre tonnaget och detta i två avseenden. För det första gällde det transporter utefter våra kuster och i våra inre farvatten, varvid transporterna till sjöss fick överta landtransporterna, eftersom lastbilarna hade rekvirerats av krigsmakten. För det andra hade det medelstora tonnaget stor betydelse när det gällde att förse oss med kol under avspärrningen.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

Om nu småtonnaget och det medelstora tonnaget försvinner eller kraftigt decimeras, föreligger risk för att vi i ett nytt krigsläge kan komma i en synnerligen penibel situation. Jag vill hänvisa kammarens ledamöter till några nyligen publicerade uppsatser om detta problem. Det har ingående belysts just ur beredskapssynpunkt i Ny Militär Tidskrift nr 4 år 1955.

I övrigt, herr talman, har jag ingenting att tillägga, utan jag vill sluta med att yrka bifall till reservation I) i utskottets betänkande.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag är närmast uppkallad av ett anförande av herr Herlitz. Han behandlade utskottets uttalande om att myndigheter skulle iakttaga återhållsamhet vid ålägganden för företag att utföra vissa arbeten eller anskaffa vissa inventarier. Herr Herlitz tolkade detta uttalande så, att det möjligen skulle leda till att myndigheterna icke skulle vilja tillämpa de i lag givna föreskrifterna. Det är uppenbart, att en myndighet, som skulle låta bli att följa lagarna beroende på ett sådant uttalande som detta i bevillningsutskottets betänkande, skulle i högsta grad undandra sig sin tjänsteplikt.

Saken ligger väl närmast till så att myndigheterna icke kan undandra sig sina skyldigheter. Men då det gäller ålägganden kan man ofta ta hänsyn till lämpligheten. Om en åtgärd är absolut nödvändig eller i allra högsta grad önskvärd t. ex. med hänsyn till arbetarnas liv och hälsa, då måste naturligtvis åtgärden vidtas omedelbart. Men i andra fall skulle man — när det är en allmän önskan inom samhället, att investeringarna begränsas — kunna tänka sig dels ett uppskjutande av åtgärderna till ett följande år, dels vissa provisoriska åtgärder, varigenom man skulle kunna begränsa den kostnadsökning för vederbörande som eljest skulle följa av åläggandet. Men i många fall har ju ett enskilt företag på ett kanske rätt upprörande sätt svikit sina skyldigheter genom att

undandra sig viss åtgärd. Om företaget i ett sådant fall ålägges att vidta åtgärden omedelbart, då får företaget ta på sig den kostnad som investeringsavgiften innebär. All lag skall ju med lämpor hanteras, och vad utskottet här har sagt är bara, att myndigheterna i föreliggande situation bör se till att de med lämpor hanterar de möjligheter som lagstiftningen ger dem att ingripa gentemot de enskilda företagen. Något därutöver kan man inte inlägga i utskottets uttalande.

Så skulle jag med anledning av herr Ohlons anförande bara vilja nämna, att när han talade om det undantag som finns i den norska lagen om en viss avgiftsskyldighet för fartygsbyggnader, är det i Norge bara fråga om fartygsbyggnader. Det gäller en speciell lag för fartygsbyggnader, där man gjort vissa undantag för småtonnage. I Sverige är det fråga om en helt annan lagstiftning — den gäller investeringar över hela linjen. En sådan lagstiftning bör nog vara generell. Den verkar mera rättvist på det sättet än om man börjar plocka med undantag.

Herr HERLITZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjö Dahl gav den förklaring på de av mig kritiserade uttalandena som jag hade väntat, därför att den är så vanlig i sådana här sammanhang. De lagar vi har ger ju ofta myndigheterna en vid marginal. Lagarna definierar inte så noga de fall, där myndigheterna skall ingripa och inte ingripa. De lämnar ett fritt spelrum, och då menade herr Sjö Dahl väl — fastän han undvek att använda uttrycket — att då skall i detta fall tillämpas den princip utskottet uppställer, nämligen att ingripande skall ske endast då det är »oundgängligen nödvändigt». Herr Sjö Dahl undvek de stränga orden, men jag vill inskräpa dem. Jag skulle vilja säga att om man meddelar myndigheterna att de, där de har att fritt bedöma saken, i år endast skall ingripa då det är oundgängligen nödvändigt, så är det att anmoda dem att handla emot lagen, ty lagen kräver ett bedömande av alla om-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

ständigheter och ett vägande av om man skall ingripa eller inte med hänsyn till dessa omständigheter.

Herr Sjödahl gav mig rätt i mitt allmänna uttalande, att myndigheterna självklart inte kan ha att böja sig för sådana här uttalanden, men om han är med därom och om han gör klart för sig vad det innebär att verkligen följa lag konsekvent, så bestyrker det ytterligare den konklusion jag kom till, nämligen att motionärerna här inte har fått någon ting av värde från utskottets sida.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr Herlitz tolkade mitt anförande så att jag skulle ha menat att vederbörande myndigheter blott skulle inskrida då det var oundgängligen nödvändigt, och med den tolkningen menade herr Herlitz att myndigheterna skulle uppmanas att inte inskrida, då de av lag var tvungna att inskrida men man inte kunde säga att inskridandena var oundgängligen nödvändiga. Så får man inte tolka mitt anförande, herr Herlitz. Myndigheterna skall handla enligt lag, vare sig behovet är mycket starkt trängande eller mindre starkt trängande, men när det gäller att föreskriva åtgärder med anledning av att de har tagit upp ett fall, då får de med hänsyn till den allmänna begränsningen av investeringarna se efter, huruvida de inte skulle kunna föreskriva t. ex. provisoriska åtgärder eller gå med på ett uppskov eller någonting sådant. Ja, herr Herlitz rister på huvudet, och jag förstår så väl att herr Herlitz i en sådan situation skulle vara en mycket obstinat ämbetsman, som jag skulle buga mig för i åtskilliga avseenden. Men jag har en viss förmodan att myndigheterna i allmänhet inte anser att de handlar i ett lufttomt rum, när de sitter och handlar som myndigheter.

Herr GEIJER (s):

När man tar del av utskottets betänkande lägger man märke till att det finns ett tiotal motioner inlämnade enbart i denna kammare med förslag om avslag

eller undantag i olika avseenden. Motionärerna kan säkerligen peka på att investeringsavgiften medför vissa besvärligheter för den ena eller andra branschen, och det är självklart att den så måste göra, ty om inte beslutet om investeringsavgift hade medfört några som helst besvär, så hade ju hela lagstiftningen inte haft något som helst berättigande. Om den inte får någon verkan i avsedd riktning, så tjänar det ju inte mycket till att låta den vara i kraft.

Det har under debatten, senast av herr Ohlon, anförts exempel på vilka svårigheter som en viss näring kan få. Herr Ohlon nämnde den svenska rederinäringen. Han har i en replik till finansministern sagt att varven i övervägande grad utgör en exportindustri. Ja, de svenska skeppsvarven exporterar i runt tal 60 procent av sin tillverkning, men vi skall inte inbilla oss att investeringsavgiften har medfört något avbräck, när det gäller att placera svenska beställningar vid de svenska varven. Om herr Ohlon stöder den utveckling som nu äger rum inom den svenska varvsindustrien, så finner han att vi under en tid framåt kommer att få mindre exportinkomster från varven än tidigare, varpå de längre fram ökar igen. Orsaken är helt enkelt den, att de svenska rederierna tar i anspråk en större del av varvens nybyggen än vad de har gjort tidigare och än vad de åter kommer att göra längre fram.

Jag vill dra den slutsatsen därav att investeringsavgiften icke har någon avgörande betydelse för rederinäringen, när det gäller att placera en fartygsbeställning. Om investeringsavgiften skulle vara avgörande, vore det ett överdrivet hänsynstagande till en kostnadsfaktor som är av mindre betydelse än många andra faktorer är för rederinäringen. Ty rederinäringen vet i dag, när den beställer ett fartyg, ingenting om vad detta slutligen kommer att kosta den dag det levereras, detta på grund av den glidande prissättning som nu förekommer inom all varvsindustri, både här i vårt land och i andra länder.

Herr Wehtje tog upp frågan om nyttan och behovet av investeringar. Jag kan i

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

sak instämna med honom. Självfallet behöver vi ha stora investeringar i svenskt näringsliv, och behovet är för övrigt i stigande, med tanke på den nya tekniska utveckling som vi håller på att komma in i. I sak och princip kan vi därmed vara helt ense, men det är väl så, att om man kräver en åtstramning av den ekonomiska politiken, får man finna sig i att det drabbar även ens egna intresseområden. Jag skulle för min del kunna peka på vissa nackdelar, som det för med sig för fackföreningsrörelsen, då det gäller lönefrågor och sådant. Men om man bedömer läget så, att det är nödvändigt med en stramare ekonomisk politik, får man finna sig i att den även drabbar det område, som man själv har speciella intressen i. Man kan inte allmänt kräva och uppmuntra till en stramare ekonomisk politik men avvisa all sådan politik då den griper in på de områden, som man själv representerar.

Jag tycker att herr Wehtje borde ha detta i åtanke, när vi nu diskuterar en så väsentlig del av den ekonomiska politiken som investeringarna dock utgör. Vi kan inte säga, att investeringarna särskilt har fått sitta emellan under 1955. Man kommer väl dithän att man kan konstatera när året är slut, att konsumtionen har fått sitt med en ökning på kanske fyra procent, men säkerligen blir slutresultatet att investeringarna även inom industrien får en betydligt starkare procentuell stegring än vad konsumtionen kommer att få. Detta ger mig också anledning att dra den slutsatsen, att investeringsavgiften icke har haft den betydligt menliga inverkan på utvecklingen, som bl. a. herr Wehtje nu här säger.

Herr Wehtje har vidare berört frågor, som kanske ligger något vid sidan av den debatt som ägt rum omkring investeringsavgiften. Han har berört lönefrågorna. Det är klart att lönefrågorna är en vital angelägenhet. Jag fattade honom i hans första anförande så, att han ville ha finansministerns uttalande om hur denne bedömer utvecklingen på löneområdet. Jag hade annars den uppfattningen, att bl. a. herr Wehtje och jag själv skulle klara upp den saken i en annan

byggnad inte så långt härifrån. Vi får väl tillfälle att närmare dryfta den saken där, när nästa vecka börjar. Jag tycker därför inte att det finns anledning att i en debatt om investeringsavgiften ta upp dessa problem, även om jag för min del skulle ha ett flertal synpunkter att anföra.

Jag vill understryka, för att intet missförstånd skall råda, att jag är helt positivt inställd till att investeringarna hålles på en hög nivå — ja, så hög nivå som våra resurser över huvud taget tillåter. Det är ett livsvillkor för svensk industri, det är ett livsvillkor för det svenska samhället att investeringarna hålles på ett högt plan. Men det är väl med den delen av vår ekonomiska politik som med andra delar, att man inte kan förbruka större medel och utnyttja större resurser än vad vi förfogar över. Det kan naturligtvis sägas, att vi kan ta mera på det ena området och mindre på det andra, men vi kan nog inte göra så stora avvikelser från vad som nu gäller. Vi får finna oss i att i huvudsak följa de regler, som vi redan har slagit in på, när det gäller att sköta den ekonomiska politiken i en tidsperiod som den nuvarande.

De investeringar som industrien behöver är naturligtvis betydande. Skulle man rätta sig efter industriens önskemål, så skulle så stor del av våra resurser tas i anspråk, att vi skulle få eftersätta väsentliga önskemål på andra områden. De önskemål som industrien nu har är ju långt större än de som existerade bara för ett par år sedan. Jag kan inte underlåta att säga, att jag tycker att våra företrädare för industrien nog i överkant pendlar mellan optimism och pessimism. För inte längre sedan än 1953 och början av 1954 var pessimismen djupt utbredd och investeringsintresset också mycket litet, men bara några månader därefter var läget det rakt motsatta. Nu råder en överdriven optimism, när det gäller att bedöma utvecklingen för den närmaste framtiden. Investeringsönskemålen är betydligt större än tidigare trots den investeringsavgift, som vi för närvarande har.

Jag tror nog att vi kan komma dithän,

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

att det blir nödvändigt att inte minst från arbetarsidan ställa önskemål på industrien att investera mera. Vi var i ett sådant läge 1953, och jag skulle tro att konjunkturförändringarna inte behöver bli alltför stora, förrän vi på nytt befiner oss i det läget att vi kräver av industrien att investera mera, även om den då bedömer utvecklingen som mindre hoppfull än i slutet av 1955.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Herr Geijer gjorde ett klokt uttalande, då han menade att investeringarna är ett livsvillkor för industriens utveckling och att vi skall investera så mycket som möjligt. Den logiska slutsatsen härav borde väl vara att man då inte skall lägga hinder i vägen för investeringarna.

Vad beträffar den pessimism som utmärkte näringslivet i slutet av år 1953, då investeringsviljan inom industrien var ringa, hängde den ju samman med en befarad lågkonjunktur. Jag tycker det är helt naturligt att under sådana omständigheter industrien tar försiktigt på frågorna. Den privata industriens överlägsenhet över den offentligägda är ju, att den förra har lättare att anpassa sin verksamhet efter de skiftande konjunkturerna.

Herr Geijer missuppfattade nog mig när jag talade om rederinäringen. Jag menade inte, att investeringsavgiften utgjorde ett hinder för våra svenska redare att beställa på svenska varv — de får ju betala investeringsavgift även om de beställer på utländska varv — utan jag menade, att risk föreligger för att rederierna inte förnyar sitt tonnage i den utsträckning som är nödvändig ifall vår rederiverksamhet skall kunna uthärda den allt hårdare internationella konkurrensen.

Jag har ingen anledning att tala för rederinäringen, men då den faktiskt för närvarande är en av det svenska samhällets bästa mjölkkor, tack vare vilken valutaavtappningen inte har blivit stör-

re än vad den faktiskt är, menar jag att det ligger i det svenska folkhushållets intresse att så långt som möjligt gynna denna näring, eller att i varje fall inte ordna det så att man hindrar näringens framsteg.

Det har ju redan förut sagts här i dag att det är egendomligt, att vi ålägger vår svenska rederinäring speciellt tunga skatter jämfört med vad som är fallet i utlandet, samtidigt som de med oss konkurrerande sjöfartsnationerna på olika sätt subventionerar sin rederiverksamhet.

Herr **WEHTJE** (h):

Herr talman! Med anledning av herr Geijers uttalande skulle jag vilja säga, att jag gläder mig åt att vi i princip är på samma linje genom att herr Geijer erkänt att det behövs stora investeringar, kanske för framtiden än större investeringar inom näringslivet än vad vi nu utför och kanske skulle komma att utföra om investeringarna var fria.

Men sedan säger herr Geijer, att man inte får förfara på så vis, att man protesterar så fort som man själv känner olägenheter av åtgärder som sänts in för att begränsa en för stor investeringsvolym. Det har nu inte jag gjort. Även de andra investeringsbegränsande åtgärderna är till nackdel för industrien, men jag har inte haft någonting att erinra mot exempelvis åtgärderna på det penningpolitiska området. Vad jag gjort invändningar mot, vilket jag hoppas att också herr Geijer vid närmare eftertanke skall förstå, är att man vidtar åtgärder som inte gör någon nytta i här föreliggande avseende, men som ändå för med sig nackdelar i en hel del andra avseenden. Under sådana förhållanden tycker jag inte att några skäl talar för att godtaga en sådan åtgärd som investeringsavgiften.

Herr Geijer nämnde vidare, att jag i mitt första inlägg i denna debatt kom in på frågor, som kanske låg vid sidan om investeringsavgiften och investeringarna. Jag är medveten om att jag kanske rörde mig något i periferien, men

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

det är dock så, att man har kopplat ihop näringslivets investeringar med t. ex. frågorna om lönesättningen och löneavvägningen. Jag vill peka på ett uttalande som gjordes enligt protokollet från den 2 november, när vi diskuterade remissen av den föreliggande propositionen: »Eljest försätts man i den situationen, att företagsledningarna bedömer företagens behov av investeringar, och sedan får löntagarna-konsumenterna nöja sig med vad som blir över när dessa investeringar gjorts. Det är helt enkelt omöjligt för löntagarsidan att acceptera en dylik teknik.»

Jag måste reagera för ett sådant uttalande. Det var inte herr Geijer som gjorde det, utan en av hans meningsfränder, men om sådana uttalanden står alldeles oemotsagda och kanske används som bevis för att det behövs en investeringsavgift även av sådana anledningar, då känner jag mig uppkallad att protestera.

Det har sagts angående näringslivets och särskilt industriens investeringar, att de har fått för stor omfattning. Men vi skall göra klart för oss, att den stora investeringsvolymen också beror på att vi nu håller på att skjuta framför oss ett ständigt ackumulerat behov. Vi började med en investeringskatt 1951, vi hade sedan investeringsavgift 1952 och 1953. Vi hade en tillfällig frihet 1954, och nu ondgör man sig över att bägaren då började rinna över. Emellertid räknade man inom industrien med en bättre konjunktur, och då tog industrien fram sina viktiga eftersläpande investeringsbehov. Sedan har man börjat bromsa igen. Är det verkligen att förvåna sig över, att det anmäls investeringar som kanske ser stora ut vid jämförelse av de resurser som vi har över hela fältet? Det allmänna har minsann inte hållit sig tillbaka. Kommunerna t. ex., som jag förut apostroferat, har aldrig haft belastning av någon investeringskatt, och de har haft ganska riklig tillgång på medel. De har inte förrän på sistone drabbats av kreditåtstramningen, men nu börjar medelsknappheten kännas också för dem, och jag tror det finns ut-

sikter till att vi skall kunna få fast mark under fötterna.

Jag skall, herr talman, nu inte uppehålla tiden längre med dessa frågor. Jag hade hoppats att vi här skulle ha fått vissa klarlägganden. Finansministern fann det emellertid inte lämpligt att beröra det viktiga avsnitt av vår ekonomi som avser våra framtida resurser. Inte heller herr Geijer ville gå in på dessa problem, som jag dock tycker i allra högsta grad höra samman med de frågor, som vi diskuterar i dag. Det gäller att dra in på staten och att vara återhållsam i kraven på förbättrade villkor även när det gäller lönesättningen för kommande år.

Herr GEIJER (s):

Herr talman! Jag fäste mig vid herr Wehtjes tankegång att investeringsavgiften skulle vara till ringa eller ingen nytta, varför man i stället borde vidtaga andra penningpolitiska åtgärder. Jag medger att man med dem kanske skulle kunna nå samma resultat, men jag föreställer mig att om vi skulle gå den väg, som herr Wehtje tycks vilja förordna, skulle trycket i slutomgången bli mycket hårdare på småföretagen och hantverket än vad det nu blir, då även de större företagen får bära en rimlig andel av de svårigheter som uppstår. Jag tror att vi bör akta oss för att rubba de linjer som har dragits upp. Det har nämligen visat sig under år 1955, att visserligen har investeringsavgiften på sina håll kunnat medföra vissa bekymmer, men faktum är att dess existens icke på något sätt har rubbat eller än mindre fördärvat möjligheterna för den svenska industrien att producera mer och marschera ytterligare framåt.

Det är självklart att det finns stora investeringsbehov. Vi skulle naturligtvis kunna öka investeringarna inom industrien om vi nöjde oss med ett bostadsbyggande för 1 000 miljoner kronor i stället för det dubbla beloppet, som väl kvoten nu uppgår till. Vi kan emellertid inte komma ifrån att det i flertalet fall är en förutsättning för att kunna investe-

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

ra ytterligare inom industrien, att man samtidigt kan bygga erforderliga bostäder för arbetarna. En av de största svårigheterna för industrien när det gäller att finna ny arbetskraft är att kunna bereda denna nya arbetskraft bostäder. Man kan därför inte bara inskränka på byggnadsverksamheten för att därigenom öka industriens investeringar. Då råkar man i den situationen att industrien på grund av brist på bostäder åt sin arbetskraft icke kan utnyttja de ombyggnader av anläggningar, de nyinköp av maskiner etc. som den vill göra med hjälp av de nya investeringarna.

Vi befinner oss i ett sådant läge, att vi har att på bästa sätt fördela de resurser som finns. Vi kan visserligen diskutera en liten förskjutning åt det ena eller andra hållet, men det kan inte bli fråga om några större förskjutningar med mindre än att det då uppstår ökade svårigheter på andra områden.

Sedan vill jag upprepa, att jag inte finner någon anledning att här dra upp en diskussion om lönefrågorna. Det har ju hittills varit kutym i den svenska riksdagen att överlåta åt arbetsmarknadens parter att själva diskutera dessa angelägenheter. Både Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen anser för övrigt att detta är en fullt riktig princip.

Till sist fäste jag mig vid herr Ohlons påpekande, då han sade att det var naturligt att näringslivet år 1953 minskade sitt investeringsintresse, eftersom man då ansåg att konjunkturutvecklingen var något sämre än tidigare. Jag vill för min del säga, att om man 1953 bedömde konjunkturen så, att man väntade sig en sämre utveckling, så borde industriens investeringsintresse rätteligen ha blivit större. Vad innebär det nämligen att man får en lågkonjunktur? Jo, det innebär att vår industri kommer att möta kraftigare konkurrens än i nuvarande läge. I en sådan situation måste det riktiga väl vara, att det svenska näringslivet rustar upp sin produktionsapparat än mer än vad det behöver göra under en typisk högkonjunktur, då det utan större svårigheter kan få avsättning för sina produkter. Det är åtminstone den erfaren-

het som jag har skaffat mig. Jag tror också att vi på hela den svenska arbetsmarknaden kommer att få göra denna erfarenhet, därest vi skulle komma in i en sämre konjunktur än den nuvarande med skärpt konkurrens länderna emellan, främst på den internationella marknaden.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Det finns ingen anledning för herr Geijer att dra någon skiljelinje mellan stora och små företag när det gäller den utsträckning, i vilken de skulle drabbas av investeringsavgiften och andra åtgärder i bromsande syfte. Det finns intet underlag för det påstående, som herr Geijer här gör, att dessa olika kategorier av företag skulle behandlas olika.

Herr Geijer påstår vidare att det är svårt att få till stånd den riktiga avvägningen, när det gäller att använda det utrymme man har för investeringar. Han talade i det sammanhanget om bostadsförsörjningen. Jag finner för min del investeringar för att förbättra vår bostadsförsörjning synnerligen angelägna. Det har jag deklarerat många gånger här i kammaren. Men det går inte att betrakta industriens investeringsfrågor såsom i stor utsträckning beroende av bostadsbyggandet. Det är en hel del investeringar, som icke alls är kombinerade med frågan om ett bostadsbyggande. Jag har förut vid olika tillfällen sagt, att de investeringar som vi här talar om också omfattar reparation och underhåll av gamla maskiner och byggnader. För dessa investeringar föreligger ju inte något behov av ökat bostadsbyggande.

Herr Geijer undanbad sig att vi här skulle ta upp arbetsmarknadsparternas problem. Det har inte heller varit min avsikt. När vi emellertid så ingående diskuterat våra ekonomiska förhållanden och utsikterna för framtiden var det min tanke att vi därigenom skulle kunna få ett gott underlag för våra fortsatta diskussioner och ställningstaganden under de närmaste dagarna. Här är dock samlad så mycket sakkunskap, att det vore

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

bra för både herr Geijer och mig om vi med utnyttjande av den kunde få de olika frågorna belysta, för att ha kunskap om dem, när vi inom kort mötas vid förhandlingsbordet.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 45.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Herr Geijer framhöll att i ett lågkonjunkturläge borde det vara mera angeläget än eljest för företagen att investera mera. Jag kan fullt ut dela hans synpunkter därvidlag. Men ett förverkligande av det önskemålet förutsätter, att företagen får lägga upp reserver av vad de tjänar under de feta åren, så att de kan överleva även de magra åren. Genom den skattepolitik som för närvarande föres berövar man emellertid företagen deras reserver.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 3 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 59 punkten A 1 förordade förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Nu föredrogos i ett sammanhang

1 och 2 §§

Herr **VELANDER** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation III), såvitt angår de föredragna paragraferna.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av de nu ifrågavarande paragraferna samt vidare på godkännande av den vid betänkandet fogade reservationen III, av herr Spetz m. fl., såvitt anginge nämnda paragrafer; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafernas godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 och 2 §§ i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 59 punkten A 1 förordade förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet fogade reservationen III, av herr Spetz m. fl., såvitt angår nämnda paragrafer.

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering med delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 42.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

4 §

Godkändes.

5 §

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Jag ber att beträffande 5 § femte stycket få yrka bifall till reservationen nr III.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! Jag har inte blandat mig i generaldebatten, ty detta är en liten detaljfråga, där jag vill hävda några synpunkter.

Det gäller här den mindre skeppsfarten, och det har väckts motioner av bohuslänningarna om att båtar på upp till 300 registerton skulle undantagas från investeringsavgift. Jag skulle ha åtskilligt att säga i detta sammanhang, men då jag antar att jag kan vinna någon röst genom att inte nu ta kammarens tid i anspråk för att utveckla mina synpunkter, vill jag bara försäkra kammarens ledamöter, att det är berättigat med ett undantag på denna punkt. Jag hänvisar härvidlag till vad som förekom angående fiskefartygen då vi förra året fattade beslut om investeringsavgiften. Då hade bevillningsutskottet avstyrkt de i motioner framförda yrkandena om befrielse. Nu har regeringen beaktat de synpunkter, som vi hade framfört i motionerna, vilket är mycket tacknämligt och bra.

Det ligger praktiskt taget likadant till i fråga om denna mindre sjöfart, som har så stor betydelse, vilket har berörts i övriga sammanhang och även i denna debatt.

Jag inskränker mig, herr talman, till att i anledning av motionerna nr 568 i denna kammare och nr 698 i andra kammaren yrka ett tillägg till 5 § av följande lydelse: »Ej heller skall investeringsavgift utgå vid investering i fraktfartyg med bruttodräktighet understigande 300 registerton.»

Som ytterligare motivering vill jag nämna, att de som företräder sjöfolkets organisationer också är mycket intresserade av ett sådant undantag och vill stödja förslaget.

Herr **SVÄRD** (h):

Herr talman! Utan att längre vara bohusläning ber jag att få instämma i herr Karlssons bohuslänska synpunkter och i hans yrkande.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Trots att jag i motsats till herr Svärd fortfarande är bosatt inom Göteborgs och Bohus län kan jag inte finna det rimligt att man här begär ett undantag, som i mycket tycks vara motiverat av relativt tränga länssynpunkter. Om man skulle bifalla detta yrkande, finns det en hel rad andra, som också skulle kunna med samma berättigande — eller lika litet berättigande — begära undantag. Om vi skall ha en generell bestämmelse, så låt den verka lika generellt som räntan!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! För att undvika splittning skall jag, herr talman, be att få återtaga mitt yrkande och förena mig med herr Gustaf Karlssons yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

den nu förevarande paragrafen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av herr *Karlsson, Gustaf*, att paragrafen skulle godkännas med tillägg till femte stycket av följande mening: »Ej heller skall investeringsavgift utgå vid investering i fraktfartyg med brutto-dräktighet understigande 300 register-ton.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 5 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 59 punkten A 1 förordade förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med det tillägg, som under överläggningen påyrkats av herr *Gustaf Karlsson*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Karlsson, Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 51.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

6 § och 7 § första stycket

Godkändes.

7 § andra stycket

Herr **VELANDER (h):**

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till reservation nr III av herr *Spetz m. fl.*

Herr **SJÖDAHL (s):**

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på godkännande av det nu föredragna stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den vid betänkandet fogade reservationen III, av herr *Spetz m. fl.*; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

7 § tredje—femte styckena samt 8 och 9 §§

Godkändes.

10 §

Herr **SPETZ (fp):**

Herr talman! Jag ber att beträffande 10 § få yrka bifall till reservation nr III.

Herr **SJÖDAHL (s):**

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den vid betänkandet fogade reservationen III, av herr *Spetz m. fl.*; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Spetz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given

Förordningsförslag om investeringsavgift för år 1956 m. m.

varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 10 § i det av be-
villningsutskottet i betänkande nr 59
punkten A 1 förordade förordningsför-
slaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda para-
graf med den lydelse, som förordats i
den vid betänkandet fogade reservatio-
nen III, av herr Spetz m fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit
sina platser samt voteringspropositionen
ånyo uppläst, verkställdes till en bör-
jan omröstning genom uppresning. Herr
talmannen förklarade, att enligt hans
uppfattning flertalet röstat för ja-propo-
sitionen.

Då emellertid herr *Spetz* begärde röst-
räkning, verkställdes nu votering me-
delst omröstningsapparat; och befunnos
vid omröstningens slut rösterna hava
utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 43.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkänna-
givit, att de avstode från att rösta.

*Aterstående delar av ifrågavarande
förordningsförslag*

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1

Förklarades besvarad genom kamma-
rens beslut beträffande förordningsför-
slaget.

Punkten A 2

*Kungl. Maj:ts i punkten tillstyrkta för-
slag till förordning om avgift vid inves-
tering i motorfordon år 1956 (särskild
investeringsavgift)*

6 §

Herr **VELANDER** (h):

Jag hemställer om bifall till reserva-
tion nr I.

Herr **ELOFSSON**, **GUSTAF**, (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-
fall till reservation nr II.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets
förslag.

Efter det överläggningen förklarats
härmed slutad, yttrade herr talmannen,
att i avseende på den nu förevarande
paragrafen yrkats 1:o) att densamma
skulle godkännas; 2:o) att paragrafen
skulle avslås; samt 3:o) att kammaren
skulle godkänna den vid betänkandet fo-
gade reservationen II, av herr Gustaf
Elofsson.

Sedermera gjorde herr talmannen pro-
positioner enligt berörda yrkanden och
förklarade sig anse propositionen på pa-
ragrafens godkännande vara med över-
vägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i an-
ledning varav och sedan till kontrapro-
position därvid antagits avslag, uppsat-
tes samt efter given varsel upplästes och
godkändes en så lydande omröstnings-
proposition:

Den, som godkänner 6 § i det av be-
villningsutskottet i betänkande nr 59
punkten A 2 tillstyrkta förordningsför-
slaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit
sina platser samt voteringspropositionen
ånyo uppläst, verkställdes till en bör-
jan omröstning genom uppresning. Herr
talmannen förklarade, att enligt hans
uppfattning flertalet röstat för ja-propo-
sitionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde
rösträkning, verkställdes nu votering me-
delst omröstningsapparat; och befunnos
vid omröstningens slut rösterna hava ut-
fallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 42.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

1 §

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Beträffande 1 t. o. m. 5 §§ ber jag att få yrka bifall till reservation nr III.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den vid betänkandet fogade reservationen III, av herr Spetz m. fl.; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Spetz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 59 punkten A 2 tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som förordats i den vid betänkandet fogade reservationen III, av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Spetz begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid

Ang. ändring i stadgan för Nordiska rådet omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 44.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Övriga delar av förevarande förordningsförslag

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 2

Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande förordningsförslaget.

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. ändring i stadgan för Nordiska rådet

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 (nr 618) för Nordiska rådet.

Detta utlåtande lydde:

»Genom en den 11 november 1955 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 214, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden samma dag äskat riksdagens godkännande av förslag till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 för Nordiska rådet.

De ändringar, som föreslås i stadgan, föranledas av att Finland beslutat ansluta sig till rådet. Därjämte äro redaktionella ändringar påkallade av att den danska folkrepresentationens namn i den nya danska grundlagen av 1953 ändrats från riksdag till folketing.

Utskottet, som beträffande de föreslagna ändringarna får hänvisa till propositionen, har icke funnit anledning till erinran mot att avtalet godkännes.

Utskottets hemställer, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts före-

Om provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen

varande proposition, meddela av Kungl. Maj:t äskat godkännande av förslaget till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 för Nordiska rådet.»

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! I det utlåtande, som utrikesutskottet har avgivit rörande denna fråga, har insmygit sig ett par fel. I tredje stycket näst sista raden står det talat om »avtalet». Det skall i stället vara »förordningen». Detta medför i sin tur en ändring i klämman. Jag skall därför, herr talman, be att få föreslå följande ändring i klämman, nämligen »att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, antaga förslaget till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 för Nordiska rådet.»

När jag har ordet, herr talman, skulle jag också vilja begagna tillfället att ännu en gång ge uttryck för den glädje, som vi svenskar måste känna inför det faktum att Finland nu har ansett sig kunna ingå i Nordiska rådet. Denna tanke fick ett särskilt värtaligt uttryck av rådets fungerande president, professor Herlitz, under remissdebatten i höstas. Nordiska rådet har varit ofullständigt, så länge Finland inte har varit deltagare däri, och det har förnummits såsom ett tomrum inte bara för oss svenskar utan även för våra nordiska grannländer att Finland hittills inte har varit medlem i rådet. Särskilt för oss svenskar är det, såsom professor Herlitz framhöll i remissdebatten, av stort värde att Finland anslutit sig, med den känsla vi har för vårt östra grannland, med vilket vi har så många historiska, personliga och kulturella band.

Häri instämde herr *Ewerlöf* (h).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls på gjord proposition vad herr Ohlon därunder hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utåtande nr 189, i anledning av väckta motioner om anordnande av statsunderstödd skolhälsovård vid yrkessko-

lor och folkhögskolor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 190, i anledning av väckta motioner om en provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 298) och den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och herr *Nilsson* i Svalöv (II: 340), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att genom skolöverstyrelsens försorg undersökningar för en provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen måtte vidtagas samt att Kungl. Maj:t sedermera måtte för riksdagen framlägga de förslag, som av gjorda överväganden kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 298 och II: 340 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Arrhén*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **ARRHÉN** (h):

Herr talman! I en av mig vid vårriksdagen väckt motion hade jag begagnat mig av visst statistiskt material på förevarande område, vilket jag hade lånat ur propositionen nr 209 vid fjolårets riksdag och varav framgick, att provårskön ungefär vid den tidpunkten var något över 800 lärare och år 1959 beräknades ha stigit till 874. Det har emellertid visat sig, att dessa siffror ligger betydligt i underkant.

Själva gången av detta ärende måste emellertid kanske först med några ord beröras, eftersom den i någon mån sammanhänger med de nämnda sifferuppgifterna. Min motion väcktes i januari, men någon tid in på vårriksdagen sköts

Om provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen

den till hösten. Vad hade då hänt under tiden? Jo, då anmodades skolöverstyrelsen — i praktiken har det givetvis tillgått på det sättet — att inkomma med en begäran att få göra en utredning på det område, som motionen avsåg, vilket också efterkoms. Denna begäran inkom till Kungl. Maj:ts kansli den 25 april, och Kungl. Maj:t gav det begärda tillståndet den 17 juni, varefter utredningen med möda och besvär verkställdes under sommartiden och blev färdig den 11 oktober.

Därmed var onekligen motionens syfte uppfyllt, som det brukar heta; jag hade nämligen i »klämman» begärt just en utredning genom skolöverstyrelsens försorg. Själva sättet att gå till väga finner jag för min del litet anmärkningsvärt. Det är väl visserligen inte enastående i svensk parlamentarisk historia, men vittnar dock om en nästan sjuklig vilja från Kungl. Maj:ts sida att utåt behålla initiativet på så många områden som möjligt. — Jag lämnar emellertid denna sak åt sitt öde.

Av den sedermera, i enlighet med mina intentioner, vidtagna utredningen i skolöverstyrelsen framgick, att provårskön icke räknade — såsom jag i min motion uppgivit — något över 800, utan i stället 1 363 personer. Uppgifterna i min motion var alltså näppeligen överdimensionerade, snarare motsatsen. Detta resultat har, herr talman, föranlett skolöverstyrelsen att föreslå Kungl. Maj:t att överväga inrättande av inte mindre än sex nya provårsläroverk. Det förslaget är nu föremål för Kungl. Maj:ts bedömande under den pågående propositionsskrivningen. Jag har i sak ingenting att erinra mot skolöverstyrelsens förslag utan hoppas tvärtom, att Kungl. Maj:t skall ta fasta på det.

Utskottets föreliggande skrivning inrymmer emellertid också vissa funderingar, som jag skulle vilja med några ord beröra. Om man tänker sig en utvidgad provårskursverksamhet av den omfattning, jag nyss antydde, kommer följden onekligen att bli, att ett mycket stort antal unga lärare dras från sina ar-

betsplatser till provårskurserna, något som ytterligare ökar lärarbristen. Man skulle här kunna tala om ormen, som biter sig själv i stjärten. Utskottet, som uppmärksammat detta otvetydiga förhållande, har nästan gripits av skräck och i sitt yttrande inskrivit en mening av följande lydelse: »Vid ett utvidgande av de nu tillgängliga resurserna för den praktiska lärarutbildningen torde vidare enligt utskottets mening en viss försiktighet vara påkallad med hänsyn till den förefintliga lärarbristen och de särskilda påfrestningar, som för vederbörande läroanstalts övriga verksamhet äro förknippade med anordnande av nämnda utbildning.»

Detta uttalande — så pass vagt som det är hållet — synes vara tämligen invändningsfritt, men jag har fäst mig vid att i skolöverstyrelsens utredning, verkställd detta år, samma problemställning har uppmärksamrats och att slutsatsen där blivit något annorlunda. Skolöverstyrelsen anser för sin del, att även om lärarkurshänvisningen sker till det ökade antalet provårsläroverk, så »kan det icke råda någon tvekan om att de olägenheter, som beviljandet av åsyftade ledigheter tillfälligt föranleder, icke kan få utgöra hinder för åtgärder som på lång sikt medför stora fördelar med avseende på lärarrekruteringen». Det uttalandet står i viss motsättning till de ord, jag nyss citerade ur utskottets skrivning. Jag är nog, herr talman, mest benägen att ansluta mig till den uppfattning, som kommer till uttryck i skolöverstyrelsens uttalande.

Till sist, herr talman, endast några ord — de skall inte bli så många — av mera principiell innebörd. Min motion upptog problemet om provårskurserna till diskussion ur mera allmänna synpunkter. Det fanns vissa antydningar i motionen om, hur motsvarande problem hade lösts i England och i Frankrike, och jag ville därmed få fram, att man i England, som är praktikernas land framför varje annat, hade gått fram efter okonventionella metoder, när det gäller att lösa sådana här problem. Där in-

Om provisorisk komplettering av den praktiska lärarutbildningen

rättar man inte som vi provårsläroverk, utan man använder alla skoltyper inom en viss räjong för utbildning av de unga läraraspiranterna. Vad jag därvid särskilt fäst mig vid och som hos mig sammanfaller med ett speciellt önskemål ända sedan min egen provårstid var, att det engelska systemet innebar en möjlighet för aspiranten att få kontakt med *alla* skoltyper — inte bara den där han själv en gång kommer att få tjänstgöra.

Jag anser, att det skulle vara önskvärt, att ett sådant system också tillämpades, när det gäller motsvarande institutioner här i landet. Jag fann själv, att det var en brist under mitt eget provår, att man bara fick kontakt med den skoltyp, där man själv skulle tjänstgöra. Jag fick den kontakt med de andra skoltyperna, som jag velat ha, först när jag började arbeta såsom kommunalpolitiker. Jag vet, att våra svenska läroverk för närvarande vimlar av människor, som aldrig i sitt liv hört en lektion i en svensk folkskola.

Jag vill därför, herr talman, med tacksamhet annotera, att den skolöverstyrelseutredning, som jag här talat om, till synes tagit fasta på denna antydning i min motion, när överstyrelsen i en av punkterna i sin »kläm» skrivit — och då med en blick framåt — att »möjlighet bör åstadkommas att genom åtagande från kommunernas sida eller på annat sätt för den praktiska lärarutbildningen jämväl utnyttja enhetsskolor i försöksdistrikt». Det är litet snävt formulerat och litet begränsat, i all synnerhet som man inte vet vad detta betyder i fråga om tiden. Jag skulle därför nog helst ha sett, att man även tagit sikte på »övergångstidens» skolformer, så att man verkligen så fort som möjligt kunde bereda deltagarna i de provårskurser, som anordnas de närmast följande 10, 15 åren, möjlighet att åtminstone i form av s. k. studiebesök få kontakt med andra nu existerande skolformer.

Med denna lilla kommentar, herr talman, förklarar jag mig nöjd med utskottets skrivning och yrkar bifall till dess utlåtande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Då herr Arrhén slutade sitt anförande på det sätt han gjorde, har jag ingen anledning att här öppna någon polemik, utan jag ber bara att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag har delvis en annan uppfattning än herr Arrhén i denna fråga.

Det är visserligen sant, att man på papperet plötsligt kan sätta i gång med fem eller sex nya provårsläroverk. Men hurudana ser de läroverken ut? Är de konstituerade för den speciella uppgift, som tillkommer ett provårsläroverk och som består i att utbilda lärare? Jag har själv haft tillfälle att följa förvandlingen av ett vanligt läroverk till ett provårsläroverk, och det tog ganska lång tid, innan läroverket blev i alla avseenden funktionsdugligt. Det är mot denna bakgrund som vi får förklaringen till utskottets skrivning, när utskottet säger, att »vid ianspråktagande av nya läroanstalter för praktisk lärarutbildning endast sådana synas böra komma i fråga, som med avseende å pedagogisk ledning och tillgång på kvalificerade lärarkrafter lämna garanti för en fullgod undervisningskvalitet och ett utnyttjande av hela läroanstaltens kapacitet».

Provårsläroverken är ganska dyrbara institutioner för statsverket — varje lärare har extra betalt utöver vad som står på löneplanen med en summa motsvarande ungefär ett par löneklasser. Rektorererna har omkring 4 000 kronor mer än vanliga rektorer, och lärarkandidaterna har lön under den tid de tjänstgör där utan att fullgöra någon egentlig tjänst. Det blir alltså stora utgifter för statsverket. Då är det angeläget att den utbildning, som meddelas, har en hög kvalitet. Innan man alltför mycket vidgar organisationen, borde man kanske i stället tillse, om det inte vore möjligt att mera effektivt utnyttja kapaciteten hos de provårsanstalter som redan existerar. Jag erkänner dock att detta inte

Om ökning av universitetens och högskolornas kapacitet

är tillräckligt. Man måste även inrätta nya provårsanstalter.

Jag vill erinra om att när utskottet för ett år sedan yttrade sig om den första lärarhögskolan, underströk utskottet denna synpunkt i en mening, vilket redan har medfört effekt. Man har redan lyckats utnyttja befintliga läroanstalter för utbildning av ytterligare 24 lärarkandidater. Det är betydande summor, motsvarande de extra utgifterna för ett av våra största provårsläroverk, som därigenom har sparats åt statsverket. I utskottets utlåtande talas det också om att det är önskvärt, att provårsanstalternas kapacitet utnyttjas till fullo. Tankegången bakom denna skrivning är att alla lärare skall kunna utnyttjas för lärarutbildningen, och det bör inte finnas några lärare vid dessa läroanstalter som lyfter de extra arvoden utan att kunna tjänstgöra såsom handledare.

Jag skulle vid detta tillfälle, herr talman, vilja uttala det önskemålet, att de utnämmande myndigheterna mera än hittills varit fallet utnyttjade den möjlighet, som läroverksstadgan medger att kalla utmärkta pedagoger till provårsanstalterna. Det är bekant att det finns många framstående lärare runt om i landet, som skulle vara värdiga att fungera vid provårsläroverk, men som av en eller annan anledning inte söker tjänst där. Finge de kallelse till sådan tjänstgöring, skulle de måhända uppfatta det såsom en uppmuntran, och deras tjänstgöring vid provårsläroverk skulle medföra en effektivisering av dem.

På grund av de erfarenheter, som jag har gjort, skulle jag ytterligare vilja göra ett uttalande, nämligen att de vanliga befodringsbestämmelserna, som ju inte behöver följas vid utnämning av lärare till de här skolorna, inte uteslutande bör följas utan att man även och framför allt bör tillgodose de reella meriterna, även om dessa inte skulle framgå av vederbörandes papper. Det kan hända, att en sökande är överlägsen enligt alla tre befodringsgrunderna i läroverksstadgan men ändå är oduglig som provårshandledare. Det är önskvärt att de utnämmande myndigheterna ser upp

med den saken. Såsom jag redan förut har sagt, skulle man på det sättet kunna bättre utnyttja provårsanstalterna och få en bättre lärarutbildning, och det skulle även bli billigare för statsverket.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om ökning av universitetens och högskolornas kapacitet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av väckta motioner rörande åtgärder i syfte att öka universitetens och högskolornas kapacitet m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon* m. fl. (I: 285) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 325), hade yrkats att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en snabb översyn av den högre utbildningen i syfte att öka våra universitets och högskolors kapacitet med hänsyn till rådande allvarliga brist och i takt med krav som ett växande behov kunde väntas ställa på dem.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sigfrid Larsson* m. fl. (I: 286) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* m. fl. (II: 387), föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t, förutom åtgärder för avhjälpandet av universitetens och högskolornas omedelbara behov av förstärkta lokal- och andra undervisningsresurser, ville dels snarast förelägga riksdagen en allmän plan för utbyggandet av de akademiska undervisningsanstalterna, svarande mot den förutsebara ökningen av studentantalet och den på många områden allvarliga bristen på högskoleutbildad arbetskraft, dels i anslutning till denna plan successivt förelägga riksdagen erforderliga förslag.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Os-*

Om ökning av universitetens och högskolornas kapacitet

vald m. fl. (I: 341) och den andra inom andra kammaren av herrar *Lundberg* och *Hallén* (II: 314), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning snarast möjligt om högskolornas organisatoriska ställning och därmed sammanhängande spörsmål.

Slutligen hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bror Nilsson* och herr *Nils Theodor Larsson* (I: 71) och den andra inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Näs m. fl. (II: 60), hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning syftande till att antingen vid lantbrukshögskolan eller vid Uppsala universitet upprätta en lärostol i landsbygdssociologi.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet lämnat en redogörelse för vissa av statsmakterna vidtagna åtgärder för upprustning av universitets- och högskoleorganisationen, varefter utskottet anförde:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha genom tillkomsten av 1955 års universitetsutredning och de för densamma givna direktiven de i motionerna I: 285 och II: 325, I: 286 och II: 387 samt I: 341 och II: 314 gjorda yrkandena blivit i allt väsentligt tillgodosedda.

Utskottet förutsätter, att jämväl den i motionerna I: 71 och II: 60 berörda frågan om upprättandet av en lärostol i landsbygdssociologi kommer att av universitetsutredningen upptagas till bedömande.

Vid sålunda föreliggande förhållanden anser utskottet, att de ifrågavarande motionerna icke böra föranleda någon annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver tillkänna vad utskottet i ärendet anför. Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 285 och II: 325, I: 286 och II: 387, I: 341 och II: 314 ävensom I: 71 och II: 60, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anför.»

Her **ARRHEN** (h):

Herr talman! Det föreligger i den här frågan ungefär samma förhållande som det jag antydde i mitt förra anförande om motionen nr 298 angående provårskön, nämligen att utskottet i huvudsak åberopar att en utredning pågår. Motionerna väcktes emellertid i januari av ledamöter av högerpartiet och folkpartiet, och därefter tillsatte Kungl. Maj:t den 30 juni en utredning i frågan, sedan behandlingen av motionerna uppskjutits till hösten. Vi finner alltså åter denna nervösa vilja att behålla initiativet. Jag nämner detta bara i förbigående. Jag är naturligtvis tacksam för att motionerna lett till detta snabba resultat, och jag misstror inte alls Kungl. Maj:ts allvarliga vilja att komma till rätta med problemen och få dem utredda på bästa möjliga sätt.

Det är inte nödvändigt att i detta sammanhang ge sig in på något tal om bristerna i fråga om lärare, lokaler o. s. v. vid våra universitet och högskolor. Det är onödigt, eftersom många av oss av olika anledningar haft kontakt med dessa problem. Här kan man verkligen tillämpa det gamla ordet, att känd sak är så god som vittnad.

Det kan dock vara anledning att vid detta tillfälle understryka den oerhörda vikt, som det ligger uppå, att vi får en snabb utbyggnad av våra universitet och högskolor, icke minst mot bakgrunden av de som jag antar för många av oss sensationella och chockerande siffror, som lämnades här i kammaren den 26 maj i samband med statsminister Erlanders svar på herr Elfving's interpellation rörande dessa ting och som bl. a. visade, att antalet studerande vid universitet och högskolor nu var omkring 20 000 men beräknades redan om tio år ha svällt ut till över 30 000.

En liten intressant detalj frapperade mig för kort tid sedan. Jag hade då kontakt med en amerikansk talangscout — man får väl kalla honom så — som befann sig på resa bland annat i vårt land för att se efter vad vi hade för tillgångar, som han uttryckte sig, i form av ma-

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

tematiska begåvningar inom den upp- växande generationen. Jag frågade vad det hela gick ut på. Jo, det skulle innebära, att man erbjöd vederbörande att flytta till Amerika och fortsätta sin utbildning där, och efter utbildningen skulle han få tre års tjänstgöring i Amerika på synnerligen goda villkor. Därefter skulle han få välja på att ta amerikanskt medborgarskap eller återvända till sitt hemland. Jag bara nämner denna lilla episod, herr talman, därför att den illustrerar ett problem, som inte är begränsat till vårt eget land. Denna efterfrågan på utbildad arbetskraft, för dagen kanske närmast med hänsyn till atomforskningens behov, är en internationell företeelse. Den kan också ta sig dylika uttryck som är både originella och i allra högsta grad kallhamrade och verklighetsbetonade. Men vi har inte råd att avvara vår specialbegåvade ungdom, vi behöver den själva.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av väckt motion om befrielse för kontoristen L.-E. Larsson från viss återbetalningsskyldighet å värnpliktslån, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av väckta motioner om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m. och om en allmän översyn av den civila och militära statsförvaltningen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 241) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson* m. fl. (II: 375), hade hemställts, att

riksdagen måtte a) uttala att planmässiga åtgärder i syfte att begränsa statsverksamheten och dämpa riskerna för nya utgiftsstegringar enligt dess mening vore ofrånkomliga samt att målsättningen därvid borde vara en sänkning av de sammanlagda löpande utgifterna utanför försvarets, folkpensionernas och barnbidragens område; b) anhålla att Kungl. Maj:t måtte tillkalla en deputation ur riksdagen med uppgift dels att bistå vid fastställandet av schematiska besparingsnormer, avsedda att bilda underlag för begränsnings- och besparingsarbetet inom statsverksamhetens olika grenar, samt dels att delta i prövningen av framkomna förslag, som kunde medföra besparingar på både drift- och kapitalbudget.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Gustaf Elofsson* och *Herbert Hermansson* (I: 338) och den andra inom andra kammaren av herrar *Adolfsson* och *Ericsson* i Näs (II: 365), hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allmän översyn av förvaltningen, den civila såväl som den militära, i överensstämmelse med motionernas syfte.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 241 och II: 375 samt I: 338 och II: 365 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Boman*, *Sundelin*, *Axel Andersson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors* och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 241 och II: 375 samt med bifall till motionerna I: 338 och II: 365, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om dels en undersökning i syfte att stärka det statliga besparings- och rationaliseringsarbetet, dels ock en allmän översyn av förvaltningen, den civila såväl som den militära, i kostnadsminskande syfte;

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

2) av fröken *Andersson* samt herrar *Cassel* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 241 och II: 375 samt i anledning av motionerna I: 338 och II: 365,

a) uttala att planmässiga åtgärder enligt riksdagens mening vore ofrånkomliga i syfte att sänka det statliga utgiftsläget samt ytterligare rationalisera den statliga verksamheten;

b) anhålla att Kungl. Maj:t måtte tillkalla en deputation ur riksdagen med uppgift att dels bistå vid fastställandet av schematiska besparingsnormer, avsedda att bilda underlag för begränsnings- och besparingsarbetet inom statsverksamhetens olika grenar, dels ock delta i prövningen av framkomna förslag, som kunde medföra utgiftsminskningar på både drift- och kapitalbudgeten;

3) av herrar *Näsgård*, *Pålsson*, *Rubbestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 241 och II: 375 samt med bifall till motionerna I: 338 och II: 365, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allmän översyn av förvaltningen, den civila såväl som den militära, i överensstämmelse med vad i sistnämnda motioner anförts.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Det är ju ingen ny fråga som kammaren här har att ta ställning till. Den har varit uppe till debatt både 1952, 1953 och 1954. Det har skett på grundval av motioner från olika partier. Motiveringarna har varit litet olika, men de har syftat till samma sak, nämligen att få till stånd en allmän översyn av statsförvaltningen för att rationalisera och eventuellt begränsa denna. Nu föreligger här ett betänkande som ser väldigt splittrat ut och otvivelaktigt är det också. Det finns inte mindre än tre re-

servationsgrupper. Detta beror emellertid väsentligen på tidsbrist och därjämte bland annat på en del praktiska svårigheter. Nu har emellertid reservanterna enat sig om ett gemensamt yrkande som jag strax kommer att ställa.

Denna fråga är ju så pass genomdiskuterad, att jag inte har anledning att ta någon större del av kammarens tid i anspråk. Man deklarerar ju för resten från alla håll att naturligtvis bör man spara, och det skall man också göra, men man vill av någon anledning — jag vet inte vilken — inte vara med om att utreda när, var och hur den där sparsamheten skall förverkligas. Här är det ju dock fråga om sparsamhet, inte bara på kort sikt utan kanske framför allt på lång sikt. Det är därför vi menar att det är av så mycket större vikt att utredningen kommer till stånd snarast. Vi anser nämligen att en ingående prövning bör ske. Det har ju kommit förslag, det har diskuterats, och det har också kommit påbud om vissa procentuella nedskärningar. Det är ett sätt och ett enkelt sätt, men personligen måste jag bekänna att det inte tillfredsställer mig, därför att det går ut över alla efter en bestämd mall. De, som tidigare har hållit nere sina anslagsäskanden, klämmas hårt, de verk och inrättningar, som tidigare tagit till i växten, klarar sig något så när hyggligt. Jag har på nära håll sett, hur detta verkar i praktiken, och jag vill därför hellre få en allmän översyn, så att en avvägning kan ske.

Det finns olika punkter, men jag skall inte beröra dem nu. Det har pekats på olika möjligheter att spara. Jag kan nämna att statsrevisorerna har tagit upp frågan om förenklingar av det statliga avlöningsreglementet. Det är i och för sig en viktig sak, och jag kan bara uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t snarast tar upp detta svåra, och jag kan gärna tillägga det, delikata problem.

Nu säger utskottet: Sedan sist har »intet inträffat som kan ge utskottet anledning till ett ändrat ståndpunktstagande». Jag har aldrig riktigt fattat det där resonemanget, och man frågar sig osökt: Vad skall egentligen ske, innan utskottet går

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

med på denna rimliga anhållan om en utredning, en översyn, gärna en kontinuerlig sådan? Det är väl dock inte alldeles i onödan, förmodar jag, som både finansministern och riksbankschefen har uttalat allvarliga farhågor för utvecklingen, sådan den nu ter sig.

Nu hänvisar utskottet, och det nöjer sig därmed, till att vi ju har statens sakrevision och statens organisationsnämnd som skall sköta om rationaliseringen. Detta skall icke förnekas, och jag vill tillägga att motionerna inte på något sätt innebär någon kritik mot dessa organ, ty de har gjort stora insatser för både förenklingar och besparingar inom statsförvaltningen. Dels ligger emellertid motionerna delvis på ett annat plan än dessa organs arbete, dels har organen, såsom t. ex. organisationsnämnden har framhållit i sitt yttrande, för närvarande inte tillräckliga resurser för att inom rimlig tid kunna genomgå förvaltningen ens en första gång, såsom man uttrycker det.

Jag skall försöka, herr talman, att fatta mig kort, därför verkar kanske det här lilla anförandet litet lapidariskt. Utskottet finner inte heller »sannolikt att en särskild budgetdeputation skulle kunna fylla någon verklig funktion». En sådan anordning är, säger man, »varken lämplig eller motiverad». Jag måste ställa den direkta frågan: Hur vet man detta? Jag har en känsla av att något av de obotfärdigas förhinder ligger bakom här.

Organisationsnämnden har en del intressanta uttalanden som jag bara skall beröra. Den säger: »Det är troligt att statsförvaltningen i många fall skulle besparats icke oväsentligt detaljarbete, om de beslutande myndigheterna haft bättre möjlighet att bedöma konsekvenserna för förvaltningsorganens arbete av nya författningar och andra föreskrifter. En successiv undersökning av möjligheterna att begränsa vissa verksamheter torde därför vara välbehövlig». Därpå påpekar nämnden att det inte bara rör sig om en ekonomisk-organisatorisk fråga, utan att denna också i hög grad är av politisk karaktär. Så säger organisationsnämnden: »En parlamentarisk medver-

kan vid en prövning av verksamheterna torde därför vara önskvärd.»

Sakrevisionen framför i sitt remissutlåtande liknande synpunkter, och jag kan inte i detta sammanhang gå förbi att före finansminister Sköld i en interpellationsdebatt den 25 februari i år — det var ett svar till herr Hjalmarson — uttalade följande: »Men jag vill för min del säga, att jag är välvilligt inställd till tanken och att jag skall framföra denna tanke till regeringen och fråga, om man vill sätta i gång detta.» Det var alltså fråga om tillsättande av en delegation för att söka få sparsamhet till stånd. »Det skall jag göra», fortsätter finansministern, »trots att jag inte tror så förfärligt mycket på resultatet av en sådan åtgärd. Men nog kan det väl vara värt att låta herr Hjalmarson och hans meningsfränder få ett litet bredare tillfälle att försöka komma fram till några resultat, som lättare kan bedömas än de mera sporadiska som tidigare har framkommit.» Det är ju bara detta som reservanterna vill.

Det är väl kanske av den anledningen, att detta kan tyckas vara en rimlig begäran, som andra kammaren nyss har tagit det yrkande som jag nu, herr talman, ber att få ställa. Jag ber alltså att i stället för de tre reservationerna få ställa följande yrkande, nämligen i riksdagen i anledning av motionerna I: 241 och II: 375 samt I: 338 och II: 365 måtte uttala att enligt dess uppfattning en allmän översyn av förvaltningen och andra planmässiga åtgärder i syfte att begränsa de statliga utgifterna är nödvändiga samt anhålla att Kungl. Maj:t låter utreda denna fråga, varvid till förutsättningslös prövning bör upptagas bl. a. de i motionerna framförda synpunkterna och förslagen.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få inskränka mig till att i huvudsak instämma med fröken Andersson. Jag skall inte förlänga debatten mycket.

Den socialdemokratiska utskottsmajoriteten har här, som fröken Andersson

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

påpekat, sagt att denna fråga har behandlats flera gånger under de senaste åren, och det har inte inträffat någonting som ger anledning att nu inta en annan ståndpunkt än vid de föregående tillfällena. Jag vill liksom fröken Andersson fråga, om det är så alldeles riktigt att ingenting har inträffat. Jag skulle vilja ställa den frågan: Delas den uppfattning, som den socialdemokratiska utskottsmajoriteten här har givit uttryck åt, exempelvis av regeringen? Här har ju ändå aviserats förslag från regeringshåll som tyder på att man där menar att vissa extraordinära åtgärder i besparingssyfte kan anses motiverade. Nu tror jag inte att utskottsmajoriteten vill bestämt hävda den uppfattningen att rationaliseringar och besparingar i den statliga verksamheten icke skulle vara önskvärda, men man anser att några särskilda åtgärder utöver dem, som redan har vidtagits, inte skulle vara erforderliga. Det hänvisas till den verksamhet som bedrivs främst av statens sakrevision och statens organisationsnämnd.

Men att man även inom dessa organ anser att takten i besparings- och rationaliseringsarbetet skulle kunna ökas framgår av de yttranden som bl. a. organisationsnämnden har avgivit och som här fröken Andersson tidigare har omnämnt. Organisationsnämnden säger, att det dröjer lång tid, innan en första genomgång av förvaltningen hinner verkställas, därför att man inte har resurser att bedriva detta rationaliseringsarbete i snabbare takt. Ett sådant uttalande av ett organ, som under rätt lång tid har sysslat med rationaliseringsproblem inom statsförvaltningen, tyder på att det skulle kunna övervägas, om inte besparings- och rationaliseringsarbetet borde intensifieras. Det är väl svårt att på förhand säga, att detta skall ske exempelvis genom en förstärkning av det ena eller andra nu befintliga organet eller på annat sätt.

Vid utskottets utlåtande är, som tidigare påpekats, fogade tre reservationer. Det finns viss olikhet i detaljer mellan dessa reservationer, men de syftar samtliga mot samma mål: en undersökning i

syfte att stärka det statliga besparings- och rationaliseringsarbetet.

Här har nu av fröken Andersson framställts ett yrkande, vilket också avser en rationalisering, nämligen rationalisering av behandlingen av denna fråga. Jag hade givetvis tänkt yrka bifall till den reservation till utskottets utlåtande som är betecknad med 1), men sedan detta särskilda yrkande har framställts, skall jag inte fullfölja denna min avsikt, utan jag ber i stället, herr talman, att få instämma i det yrkande, som här tidigare ställts av fröken Andersson.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Dessa båda motioner om rationalisering och begränsning av statsverksamheten har i år varit föremål för remissbehandling hos ett flertal av de myndigheter som har att bevaka samhällsintresset när det gäller rationalisering och besparingar. Fröken Andersson antydde detta i sitt inlägg, och jag är övertygad om att de av kammarens ledamöter, som har hunnit med att läsa igenom de många yttranden som är fogade till utskottsutlåtandet, har gjort den reflexionen, att vi i verkligheten tycks ha en hel del resurser till förfogande för att nå ett effektivare arbete inom statsverksamheten och för att hålla kostnaderna inom rimliga gränser. Jag tror också det är fler än jag som vid läsningen av dessa yttranden gjort den reflexionen, att vi har anledning att ta fasta på det observandum, som lämnats från olika håll, i det man påpekar riksdagens egen roll när det gäller att ta ansvar för den utveckling, som har pågått med ansvällningen av den statliga verksamheten. Organisationsnämnden har för sin del sagt: »Enligt organisationsnämndens mening torde, när frågor uppkommit om att tillföra verk och myndigheter nya arbetsuppgifter, kostnaden för arbetsuppgifternas utförande icke alltid ha varit i tillräcklig grad klargjord för de beslutande myndigheterna.»

Även sakrevisionen har anfört liknande synpunkter: »Det må erinras om att revisionen i sagda yttrande uttalade som

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

sin uppfattning, att det enligt dess erfarenhet icke vore möjligt att snabbt vinna resultat, som kunde ha annat än begränsad betydelse för statsutgifternas omfattning, enär de stora utgiftsposterna grundades på politiska överväganden och varken tillfälliga besparingsberedningar, permanenta besparings- och rationaliseringsorgan eller förvaltningsmyndigheter kunde öva något egentligt inflytande på ställningstagandet till dylika spørsmål, vilket helt ankomme på de ansvariga statsmakterna och ytterst på folket i val.»

Försvarets civilförvaltning har i denna fråga erinrat om att »vad försvaret beträffar måste hållas i minnet, att den där bedrivna förvaltningsverksamheten är nära avhängig av den utformning som gives landets försvarskrafter, en fråga som för övrigt nu är under bedömande av den inom försvarsdepartementet arbetande försvarsberedningen».

Riksräkenskapsverket har i sitt yttrande lämnat några intressanta uppgifter om hur stor del förvaltningskostnaderna utgör av de totala statsutgifterna. Vi hade budgetåret 1953/1954 en driftbudget på 8 130 miljoner kronor. Av det beloppet faller endast — om jag nu får använda det ordet — 985 miljoner på kostnaderna för civila myndigheter, och även med mycket drastisk nedskärning av dessa utgifter, konstaterar riksräkenskapsverket, skulle man icke kunna uppnå något resultat som vore av statsfinansiell betydelse.

I högerns motion har man också framhållit behovet av en inskränkning av den statliga verksamhetens omfattning, och i den reservation, som fröken Andersson har undertecknat men som hon inte har velat yrka bifall till här, är man inne på att det skulle tillsättas en särskild deputation inom riksdagen, som skulle fastställa vissa schematiska besparingsnormer och som dessutom skulle delta i en prövning av framkomna förslag, som kan medföra utgiftsminskningar på både drift- och kapitalbudgeten.

Majoriteten inom statsutskottet har inte velat vara med om att det skulle tillsättas en sådan deputation. Nu frågar fröken Andersson och även herr Sunde-

lin: Vad är det egentligen som skall inträffa för att statsutskottet skall ändra mening på den här punkten? Ja, när vi har sagt att ingenting har inträffat här, menar vi att vi kvarblir vid den tidigare uppfattningen, att det bör ankomma på de rationaliseringsorgan som finns att fylla den funktionen. Det är också naturligt att en regering, som har sina givna uppgifter även på detta område, skall ta initiativ, som kan vara behövliga.

Hittills har meningarna varit delade om vilka utgifter samhället skall ta på sig. En återblick på de beslut, som har fattats här i riksdagen, skulle utan vidare göra klart för oss alla, hur pass delade meningarna ofta har varit. Exempelvis har högern i många fall stretat emot och inte velat vara med om en viss reform, som likväl har genomförts. Det är väl ganska naturligt att det skall finnas delade meningar mellan partierna givetvis inte minst i ekonomiska frågor.

Jag tycker för min del att det är ganska orealistiskt att tänka sig att man skulle kunna åstadkomma en uppluckring av dessa motsättningar på det sätt, som man tydligen har tänkt sig genom att tillsätta en deputation av detta slag. Jag vill faktiskt gå så långt, att jag ställer den frågan, om det över huvud taget kan anses vara önskvärt att genom en sådan deputation införa ett slags borgfred i de ekonomiska frågorna. Jag tror att det är bäst att riksdagen liksom hittills får fylla sin naturliga funktion och fritt får lov att pröva de olika frågorna. Riskan är eljest den, att det här skulle bli så, att partierna band sig på förhand och att en trängre krets skulle ha att ta ställning. Jag menar för min del inte att det är en utveckling, som vi har anledning att önska oss. Jag tycker att det ur den synpunkten har varit glädjande att de övriga i statsutskottet, som har reserverat sig, inte har velat vara med om att förverkliga den tanken. Nu har fröken Andersson också medgett att man även på högerhåll menar att den bör falla i detta sammanhang.

Om de reservationer, som har lämnats av representanter för folkpartiet och

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

bondeförbundet, kan man väl i stort säga, om jag har förstått dem rätt, att det är samma innehåll i dessa som i det s. k. kompromissförslag, som nu är framlagt. Både reservationerna och förslaget går ut på att få till stånd en översyn av förvaltningen och möjligheterna att åstadkomma besparingar. Men är det inte så, att vi här egentligen kommer in på de uppgifter, som skall tillvaratagas av de organ, som redan är tillsatta för rationaliserings- och besparingsuppgifter? Det är ju ändå framför allt fråga om en teknisk uppgift. Jag kan inte för min del inse att parlamentarikerna skulle ha större möjligheter än rationaliseringsexperterna att åstadkomma rationaliseringar på ett riktigt sätt.

Statens organisationsnämnd anför: »Visserligen kan en lämplig omfördelning av verksamheterna ge möjligheter till effektivisering av arbetet genom ökad mekanisering av rutinarbete, användning av rationellare arbetsformer, undvikande av dubbelarbete m. m. Emellertid kunna som regel dessa besparingsmöjligheter icke omedelbart tillgodogöras. Det är nämligen i allmänhet nödvändigt att komplettera de principiella förslagen med detaljerade rationaliseringsundersökningar för att nå resultat i form av besparingar. Då dylika undersökningar äro mycket tidskrävande, torde det komma att taga avsevärd tid innan direkta ekonomiska resultat nås.»

Jag tror för min del att vi har största anledning att i det långa loppet vänta resultat av vad specialisterna på området kan åstadkomma när det gäller att nå fram till effektiva arbetsformer inom statsförvaltningen.

Jag ber därför, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till statsutskottets utlåtande på denna punkt.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Holmqvist rörde sig delvis med sådana resonemang som inte ansluter sig till det yrkande, som här har ställts. Herr Holmqvist sade att jag inte ville yrka bifall till vår reserva-

tion, men huvudsaken är för oss att få till stånd denna översyn. Om man sedan kallar det kommitté eller deputation eller vad som helst, är egalt i och för sig.

Herr Holmqvist säger vidare att det är orealistiskt att tänka sig någon utjämning av de delade meningar, som helt naturligt alltjämt råder. Nej, bevare oss väl, om vi skulle bli en enda stor, jag höll på att säga, hallelujaförsamling här. Det är inte dit vi vill komma. Men när herr Holmqvist så hårt trycker på denna sak, måste jag fråga mig, om han över huvud taget inte kan tänka sig någon form av samarbete eller några överväganden i olika hänseenden. Varför har vi då här i riksdagen utskott, som sitter dag efter dag och diskuterar igenom olika problem? Det går väl där ofta så till, att ledamöterna tar och ger för att man skall komma fram till ett resultat, som vi gärna kan kalla för en kompromiss, men som i alla fall är ett godtagbart resultat.

Sedan vill jag bara tillägga, att det är väl inte så omöjligt att tänka sig en utredning. Förrre finansminister Sköld tillsatte ju under senare år ett par olika utredningar, bl. a. besparingsutredningen, just i syfte att få ned statsutgifterna. Det är inte någonting annat än utredning som vi nu vill ha.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga att jag förstår inte, varför man skall behöva misstänkliggöra vårt krav. Det är bara ett praktiskt önskemål som vi har hyst sedan länge. Går det inte att få igenom det i dag, så får vi väl komma tillbaka.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt, fröken Andersson, att jag i mitt inlägg faktiskt anknöt till högerreservationen. Man kanske inte alltid kan följa med den nya ordningen här i riksdagen, att det först under debatten framlägges kompromissförslag, där man frångår tidigare uppfattningar. Jag ber alltså om ursäkt, om jag råkade polemisera mot den uppfattning, som jag trodde att fröken Andersson ändå innerst inne hyste och som

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

kommit fram i den reservation som finns i trycket.

Sedan tycker jag att fröken Andersson försöker pressa mina synpunkter för långt, när hon anställde den jämförelsen, att vi här i riksdagen arbetar på olika utskott, där vi ofta från olika partier försöker komma fram till en uppfattning som vi kan enas om. Det betraktar vi väl alla som ett värdefullt inslag. Men det är väl en annan sak än att vi, såsom här föreslagits, skulle på ett tidigare stadium ha en parlamentarisk kommitté, som skulle sätta sig ned och försöka komma fram till ett samstämmigt resultat. Det skulle vara intressant att veta, hur den deputationen skulle arbeta och hur den skulle vara placerad i förhållande till regeringens kompetens i detta avseende. Jag tycker nog att var och en borde ha möjlighet att förstå, att det kan ligga en viss fara i att på detta sätt ha en deputation, som i förväg skall granska olika frågor.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Jag hade tänkt yrka bifall till den av mig och övriga bondeförbundare väckta reservationen nr 3 till utskottets betänkande. Men såsom frågan nu utvecklats i andra kammaren, där man enat sig om ett gemensamt förslag till skrivelse, har vi i första kammaren inte någonting annat att göra än att följa andra kammarens linje.

Till herr Holmqvist vill jag säga att han väl inte behöver bita sig alltför mycket fast vid tanken på denna deputation, utan man kan väl ta denna sak på vanligt enkelt sätt. Även om jag inte yrkar bifall till vår reservation, vill jag i alla fall referera ett par punkter ur densamma.

Vi förordar att en parlamentarisk kommitté med representanter för de politiska partierna och näringslivet tillsättes med uppdrag att företaga en allmän översyn av förvaltningen. Det skulle verkligen vara intressant att en gång få en kommitté här i landet som har till uppgift att företa besparingar. Alla kommittéer brukar annars framlägga förslag som leder till nya utgiftsökningar. Det

vore väl till fördel, om representanter för de olika politiska partierna och för näringslivet finge tillfälle att granska de olika utgiftsposterna inom statsverksamheten. De finge sedan lägga fram sina besparingsförslag, som Kungl. Maj:t och riksdagen i vederbörlig ordning fick ta ställning till. Det är möjligt att en dylik kommittés förslag inte skulle resultera i någon större skattesänkning, men vi bör väl ändå försöka vidta alla tänkbara besparingsåtgärder för att hålla statens utgifter inom rimliga gränser.

I reservationen framhåller vi vidare, att åtskilliga ärendegrupper handläggning bör kunna flyttas från centralt organ till organ på länsstadiet eller andra institutioner, även kommunala sådana. Vi har tidigare här i riksdagen haft ganska ingående debatter om decentralisering av ärendenas handläggning. Det skulle säkerligen inte skada, om vi fortsatte den diskussionen, ty den debatten skulle, om den ledde till resultat, kunna medföra både besparingar och effektivisering av statsförvaltningen.

Utskottets majoritet erinrar om att vi redan har organ i syfte att åstadkomma förenklingar och besparingar i statsförvaltningen, t. ex. sakrevisionen och organisationsnämnden. Vi reserverar framhåller i anslutning till motionen av herrar Gustaf Elofsson och Herbert Hermansson att det borde undersökas, om inte statens organisationsnämnd bör organiseras på sådant sätt, att sakkunskap från näringslivet mera kontinuerligt kunde stå till organisationsnämndens förfogande. En förutsättning härför är naturligtvis att näringslivets män ställer sig förstående till tanken. Vi har uppriktigt sagt många exempel på att ledande representanter för näringslivet visserligen ofta klandrar riksdagen och dess arbete, men att om de själva blir invalda i riksdagen, så slutar de efter någon tid, därför att de, såsom de säger, inte har tid att sitta här. Herr Wehtje utgör ett berömvärt undantag från denna, jag höll nästan på att säga regel. Det borde enligt min uppfattning ligga i näringslivets intresse att släppa till folk för sådana här uppgifter. Det

Om åtgärder för begränsande av statsverksamheten m. m.

Herr talman! Jag skall inte utveckla mina synpunkter ytterligare. Så som förhållandena nu ligger till, ber jag att få instämma i det yrkande som framställts av fröken Andersson.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av fröken *Andersson*, att riksdagen i anledning av motionerna I: 241 och II: 375 samt I: 338 och II: 365 måtte uttala, att enligt dess uppfattning en allmän översyn av förvaltningen och andra planmässiga åtgärder i syfte att begränsa de statliga utgifterna vore nödvändiga, samt anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda denna fråga, varvid till förutsättningslös prövning borde upptagas bland annat de i motionerna framförda synpunkterna och förslagen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 193, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles fröken *Anderssons* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 56.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 194, angående uppskov vid behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde, vilket sammanträde, enligt vad herr talmannen nu meddelade, komme att taga sin början kl. 14.00.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 389, i anledning av väckta motioner om anordnande av statsunderstödd skolhälsovård vid yrkesskolor och folkhögskolor; samt

nr 390, i anledning av väckta motioner rörande åtgärder i syfte att öka universitetens och högskolornas kapacitet m. m.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 392, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1956, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 59 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 396, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 (nr 618) för Nordiska rådet.

Onsdagen den 14 december 1955

Nr 31 79

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial nr 195, angående tilläggstat I till riksstaten för budgetåret 1955/56. Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.59.

In fidem

G. H. Berggren